

Muligheder og barrierer på erhvervsuddannede unges vej til videregående uddannelse

Jørgensen, Christian Helms; Frederiksen, Jan Thorhauge; Jensen, Henrik Hersom

Publication date:
2012

Document Version
Peer-review version

Citation for published version (APA):
Jørgensen, C. H., Frederiksen, J. T., & Jensen, H. H. (2012). *Muligheder og barrierer på erhvervsuddannede unges vej til videregående uddannelse*. Roskilde Universitet. <http://fagligeudvalg.dk/>

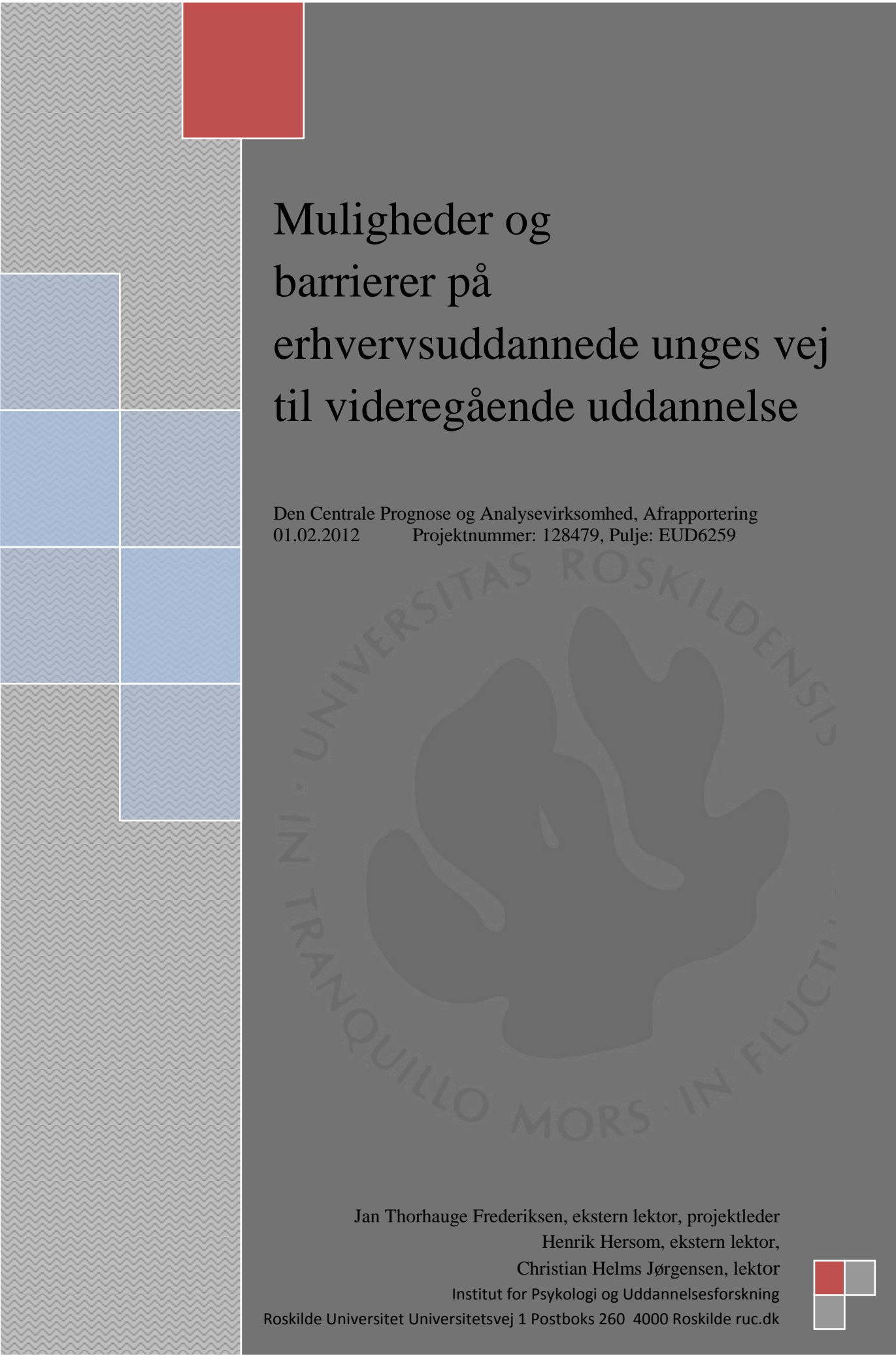
General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@ruc.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Muligheder og barrierer på erhvervsuddannede unges vej til videregående uddannelse

Den Centrale Prognose og Analysevirksomhed, Afrapportering
01.02.2012 Projektnummer: 128479, Pulje: EUD6259

Jan Thorhauge Frederiksen, ekstern lektor, projektleder

Henrik Hersom, ekstern lektor,

Christian Helms Jørgensen, lektor

Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning

Roskilde Universitet Universitetsvej 1 Postboks 260 4000 Roskilde ruc.dk

Indholdsfortegnelse

Projektets formål og undersøgelsesspørgsmål.....	4
Oversigt over projektets resultater og anbefalinger	5
Design og metodeoversigt	8
Litteraturstudie/review.....	8
Kortlægning af uddannelsesforbindelser	8
Oplevelser af overgange og valg i relation til vejene mellem erhvervsuddannelse og videregående	9
Litteraturstudie: Fra EUD til en videregående uddannelse – de hidtidige erfaringer	10
Forsøg på samordning af de erhvervs- og studierettede uddannelser.....	11
Forsøg på brobygning: studiekompetence i EUD.....	12
Forsøg på brobygning med voksenuddannelser	14
Hvorfor fortsætter så få faglærte i videregående uddannelse?	15
International inspiration.....	17
Kortlægning af uddannelsesforbindelserne mellem erhvervs- og videregående uddannelse 1991-2010.....	19
Registerdataudtræk og undersøgelsespopulation	19
Første delanalyse: Livsforløb og erhvervelse af videregående uddannelse.....	20
Overgange til videregående uddannelse efter fem år.....	21
Overgange til videregående uddannelse efter ti år.....	22
Overgange til videregående uddannelse efter femten år.....	23
Overgange til videregående uddannelse efter tyve år.....	24
Anden delanalyse: Familie, arbejdsliv og videregående uddannelse	26
Geometrisk analyse af 1991-kohorten med fokus på 1996.....	27
Geometrisk analyse af 1991-kohorten med fokus på 2006 og 2010	28
Geometrisk analyse af 2006-kohorten med fokus på 2010.....	30
Tredje delanalyse: Fag og videregående uddannelse som sporskifte	32
Opsummering uddannelsessociologiske betragtninger og anbefalinger	35
Oplevelser af overgange og valg mellem erhvervsuddannelse og videregående uddannelse	37
Kendskab til videre uddannelsesmuligheder	37
Elevernes kendskab.....	38
Lærernes påvirkning	38
Vejledningen som brobygning.....	39
Praktikpladsen	39
Det primære og sekundære kendskab til videregående uddannelse.....	40

Kendskab til de reelle økonomiske barrierer ved videre uddannelse.....	40
Information.....	41
Motivationsproces fra erhvervsuddannelse til videregående uddannelse.....	41
Elevernes selvtillid i relation til boglighed.....	41
Spordeling i det danske uddannelsessystem.....	42
Erhvervsuddannelsernes status.....	43
Erhvervsuddannedes optagelse på de videregående uddannelser.....	43
Skævvridning i optagelsesprocedurer.....	44
Personer med hybride kompetencer i høj kurs på arbejdsmarkedet.....	44
Studiekompetence.....	45
Videreuddannelse på arbejdspladsen.....	46
Erhvervsuddannelseselever med store boglige kompetencer.....	46
Rollemodeller.....	46
Studerende med en erhvervsuddannelse.....	46
Tilfældigt uddannelsesvalg.....	47
Forestillingsbarrierer i relation til videre uddannelse.....	47
Fordomme om stærke/svage elever.....	48
Større synliggørelse af veje til videregående uddannelse.....	48
Anbefalinger på baggrund af undersøgelsen.....	49
Forestillinger som barrierer.....	50
Litteraturliste.....	51
Bilag.....	53
Tabeller over overgangsfrekvenser med populationstal.....	54
Tabeller over egenværdier og akkumuleret varians for de tre geometriske analyser.....	64
Modaliteter, bidrag og koordinater for de første fem akser.....	67

Projektets formål og undersøgelsesspørgsmål

Formålet med dette projekt er at bidrage til at udvikle de grundlæggende erhvervsrettede uddannelsers muligheder for at give adgang til videregående uddannelse.

De foreliggende statistiske oplysninger om elevernes bevægelser er forholdsvis udifferentierede, og giver ikke mulighed for at se hvilke ”stier” mellem uddannelser der er veletablerede, hvilke nye stier eleverne træder – og hvilke blindgyder der eventuelt findes.

Dette projekt kortlægger derfor uddannelsesforbindelserne og deres udvikling i nyere tid, og vil på den baggrund udvikle forslag til hvordan erhvervsuddannelses-elevens muligheder og forudsætninger for videregående uddannelse kan *støttes* og *udvikles*, gennem nye forbindelsesveje, eller styrkelse af eksisterende forbindelsesveje. I diskussionen af styrkelse af eksisterende forbindelsesveje indgår analyser af hvilke strukturelle barrierer, der har betydning for uddannelses-mulighederne; hvilke elever og hvilke fagområder der i særlig grad rammes af disse barrierer; og endelig forslag til hvordan betydningen af disse barrierer kan reduceres eller ophæves.

Projektet vil således tilstræbe at besvare følgende tre undersøgelsesspørgsmål:

1. Hvilke forbindelsesmønstre eksisterer i elevernes bevægelser og overgangsfrekvenser fra erhvervsuddannelse til videregående uddannelse?
2. Hvilke forudsætninger og rammebetingelser støtter erhvervsuddannedes overgang til videregående uddannelse, og hvilke forhold vanskeliggør denne proces?
3. Hvilke konkrete forhold i uddannelsen understøtter elevernes valg og gennemførelse af videregående uddannelse, og hvilke forhold hindrer denne proces?

På den baggrund vil projektet bidrage til at støtte og udvikle erhvervsuddannelsesudbuddets forbindelser til de videregående uddannelser. Støtteforslagene vil understøtte eksisterende veje fra erhvervsuddannelser til videregående uddannelse, eksempelvis i form af nye eller ændrede forberedelseskurser eller adgangsveje.

Udviklingsforslagene identificerer hvor der savnes forbindelser til videregående uddannelse: erhvervsuddannelser, hvorfra meget få elever går videre til videregående uddannelse, eller videregående uddannelse med meget få erhvervsuddannede studerende. Forslagene består i at foreslå justeringer af uddannelsesforbindelserne, hvor der kunne etableres institutionelle broer mellem uddannelser, samt at pege på måder hvorpå eleverne kan støttes i at etablere uddannelsesforbindelser selv, med afsæt i deres konkrete livssituation. Det er hensigten, at resultaterne af projektet skal bidrage til at give grundlæggende erhvervsrettede uddannelser bedre muligheder for adgang til relevant videregående uddannelse, ved at udpege muligheder for nye uddannelser; særlige opmærksomhedspunkter for undervisere og vejledere eller udækkede behov for sammenhæng og forbindelse mellem erhvervsrettet og videregående uddannelse. Besvarelsen af undersøgelsesspørgsmål og anbefalinger i denne rapport er dog i meget høj grad afhængig af hvilket tidsperspektiv der anlægges på spørgsmålet om overgang til videregående uddannelse, hvorfor projektets analyser lægger særlig vægt på at oparbejde en beskrivelse af hvordan eleverne konkret færdes i uddannelsessystemet over en lang tidshorisont, og på at udarbejde overordnede beskrivelser af de elevernes faglige mobilitet.

Projektet er opbygget i tre dele: et indledende *litteraturstudie og review* af forskningen på området, en *kortlægning af uddannelsesvejene* baseret på registerdata, og en analyse af *oplevelser af overgange og valg* i relation til vejene mellem erhvervsuddannelse og videregående uddannelse, baseret på en række interviews.

Oversigt over projektets resultater og anbefalinger

Rapportens *kortlægning* af forbindelsesvejene mellem erhvervsuddannelse og videregående uddannelse peger på en række vigtige forhold: Det kan tage lang tid, før erhvervsuddannelseselever videreuddanner sig. Om de gør det, afhænger især af ledigheden indenfor deres arbejdsområde, af deres forældres uddannelsesniveau, og af deres private familieforhold. En række erhvervsuddannede uddanner sig via uddannelsesforbindelser der er formaliserede - *broer* - eller velkendte i branchen - *trådte stier*. Disse *fagligt sammenhængende* uddannelsesforløb er lettest tilgængelige, fordi de baserer sig på viden, der i princippet er, eller kunne være, ligeligt tilgængelig i uddannelse og arbejdsfelt. Men disse forbindelsesveje er også skrøbelige i perioder med økonomisk eller beskæftigelsesmæssige trange kår. Andre forbindelsesveje mellem erhvervsuddannelse og videregående uddannelse er *ikke fagligt sammenhængende*: det er bl.a. *blindgyder*, dvs. forbindelser, der knytter sig til erhvervsuddannelser, hvorfra der ikke er faglige videreuddannelsesveje- og det er *sporskift*; dvs. uddannelser, der af forskellige årsager kan optage mange studerende med divers baggrund, og hvortil de studerende søger, når deres hidtidige beskæftigelse er under pres. Disse forbindelsesveje er mindre pressede af udsving i arbejdsmarked og økonomi, men kræver til gengæld en anderledes, generaliseret og strategisk præcis uddannelses*fornemmelse*; en fornemmelse, langt fra alle erhvervsuddannede besidder. På den baggrund fører kortlægningen til følgende anbefalinger:

Vejledning må rette sig bredt og langt

Det er ikke meningsfuldt at vejledningen mod videregående uddannelse primært retter sig mod erhvervsuddannelseseleverne, mens de stadig er elever, eller straks efter deres uddannelses afslutning. Vejledningen skal finde måder at nå eleverne på, længe efter de er færdiguddannede, og det betyder at den må foregå andre steder end på uddannelsesstederne, og i langt højere grad arbejde opsøgende, gerne indenfor områder der kan ses at være truet af ledighed, eller som har en lav overgangfrekvens.

Nettet må kastes bredt, og vidt

Det er væsentligt at man ikke per refleks tænker på de fagligt sammenhængende uddannelsesforbindelser som dem, man kan vejlede til. Der er mange forskellige slags erhvervsuddannede, der videreuddanner sig på kryds og tværs af uddannelsesområder, og derfor skal f.eks. vejledningsmateriale og annoncering spredes ud over mange uddannelses- og branche-områder.

Der skal kompenseres for usikre uddannelsesstrategier

At komme fra en lavt uddannet familiebaggrund, stiller eleverne svagere i uddannelsessystemet, og i tider med økonomisk tilbagegang, dobbelt svagt. Der kan i nogen grad kompenseres for disse elevers mangel på kendskab, på præcise strategier, og på kreativ afkodning af uddannelsessystemet, ved at gøre denne form for kendskab til uddannelsessystemet tilgængeligt *i uddannelsen*. Muligvis i form af egentlige fag og vejledningstimer (i stil med folkeskolens UEA) - men også i form af tilstedeværelsen af vejledere, der selv kan fungere som forbilleder eller eksempler på anderledes og utraditionelle uddannelsesveje.

Indgangene til sporskiftemulighederne skal være gøres tilgængelige

Et væsentligt ulighedsforstærkende forhold er evnen til at bruge og læse uddannelsessystemet kreativt. Det er tydeligt af analyserne her, at det aktuelt er velfærdsuddannelserne, der fungerer som sporskiftemulighed, men der kan sikkert findes andre eksempler, og analysen peger også på også udpege hvilke erhvervsuddannelser, der er mest relevante for de enkelte velfærdsuddannelser. Der kunne derfor laves mere eller mindre specifikke adgangs/opstartsforløb eller -pakker, hvor f.eks. frisører og kontor-uddannede specifikt kvalificeres til sygeplejerske- eller pædagog-uddannelserne.

Der skal tænkes i konkret uddannelsesrettelæggelse for studerende med familieforpligtelser.

Endelig spiller private familieforhold en væsentlig rolle, som hæmmende faktor for at få videregående uddannelse. Her er det vigtigt at se på i hvilket omfang det er økonomisk, tidsmæssigt og praktisk muligt at følge uddannelserne som forsørger. Mange af velfærdsuddannelserne er allerede i færd med at eksperimentere med hvordan uddannelsesforløbene kan gøre mindre tilstedeværelseskrævende, og disse arrangementer kan med fordel opsamles og udvikles mellem uddannelserne. Tilsvarende er der både for folkeskolelærere og pædagog særlige merit-forløb, hvor studerende med forskelligartet erhvervsbaggrund kan følge uddannelsen i en særligt tilrettelagt form. Andre merit-uddannelsesvarianter har tidligere været diskuteret og undersøgt (Pilegaard 2010), men behovet for merituddannelser til sygeplejerske, socialrådgiver, ergo- og fysioterapeut eksisterer i hvert fald blandt de erhvervsuddannede.

Rapportens analyse af *oplevelser af overgange og valg* i relation til vejene mellem erhvervsuddannelse og videregående, udmunder i en række anbefalinger. Dels er det væsentligt at forøge det primære kendskab hos eleverne til videreuddannelsesmulighederne. Dette forstået således, at de videregående uddannelser skal "tæt på" eleverne via forskellige kanaler. Rapportens kortlægning af forbindelsesvejene mellem erhvervsuddannelser og videregående uddannelser viser, at mange erhvervsuddannelseselever ikke har forældre der selv har taget videregående uddannelse. Derfor må det primære kendskab formidles ad andre veje, og især under elevens erhvervsuddannelsesforløb.

"Elever som rollemodeller" er et vigtigt aspekt i formidlingen af det primære kendskab. Det anbefales derfor, at nuværende erhvervsuddannelseselever bliver bragt i forbindelse med tidligere elever, som selv har fortsat i videregående uddannelse efter deres erhvervsuddannelse. Disse elever vil potentielt kunne videreformidle et primært kendskab til videre uddannelse. Eleverne påvirker hinanden, også i forhold til karriereveje, og skaber derfor samlet set en forestillingsramme om mulige og hensigtsmæssige karrieremuligheder – heriblandt videregående uddannelse.

"Lærerne som rollemodeller" er også et væsentligt element. Erhvervsskolelærerne bruger mange ugentlige timer sammen med eleverne, og er dermed også elevernes potentielle rollemodeller. Dette gælder også rollemodeller i forhold til at videreudanne sig, efter endt erhvervsuddannelse. Lærerne skal, så vidt muligt, selv have et primært kendskab til videreuddannelse, og/eller tillid til – og fokus på de positive sider af videreuddannelse. Det er hensigtsmæssigt hvis lærerne, ud fra et primært kendskab, kan formidle muligheder og forhold vedr. de videregående uddannelser til eleverne.

"Fokus på videre uddannelsesmuligheder i vejledningspraksis". Vejledningen på erhvervsuddannelserne skal, blandt andre forhold, også fokusere på mulighederne for videre studier efter erhvervsuddannelse. Med andre ord: En integration af forhold omkring videregående uddannelse og karriereplanlægning i erhvervsskolernes vejledningspraksis. Dette bl.a. i forhold til at oplyse eleverne om økonomiske aspekter af, at videreudanne sig, og ligeledes i forhold til at gøre elevernes forestillinger om de boglige krav på uddannelserne realistiske. Ofte er de boglige krav på de videregående uddannelser ikke så uoverstigelige, som nogle elever forestiller sig. Vejledningen på erhvervsuddannelserne skal medvirke til at nedbryde forestillingsbarrierer, vedr. især "økonomiske besværligheder" og "store boglige krav" i relation til at tage en videregående uddannelse.

"Praktikpladsens primære kendskab til videregående uddannelse". Kulturen på praktikstederne omkring videregående uddannelser har en indvirkning på eleverne. Det har betydning, om en eller flere af medarbejderne på praktikstederne, selv har taget en videregående uddannelse efter deres erhvervsuddannelse. Derfor

anbefales det, at praktikstederne har/får primært kendskab til mulighederne for videreuddannelse, som de kan videreformidle til eleven.

”Større ligestilling i de videregående uddannelsers optagelsesprocedurer”. Erhvervsuddannelserne har, i nogle tilfælde, ikke den samme status som STX i de videregående uddannelsers optagelsesprocedurer. Det anbefales at styre mod større uddannelsesmæssig ligestilling, i forhold til flere videregående uddannelser. Dette kan bl.a. fungere som måde at forbedre erhvervsuddannelsernes status. Herunder kunne der undersøges forhold omkring dannelsen af en mere skolebaseret erhvervsuddannelse, og samtidig ses på, hvorvidt eksempelvis efteruddannelseskurser på arbejdsmarkedet i højere grad kunne indgå i uddannelsessystemet formelle meritssystemer, og samlet set være adgangsgivende til videregående uddannelser - så som eksempelvis diplomingeniør el. lign.

Det handler, kort sagt, ikke bare om mere information og om at lave flere foldere og hjemmesider, men snarere om at etablere *et reelt primært kendskab* hos eleverne til videregående uddannelse, samt om en større synliggørelse af vejene. Dette kan medvirke til hindre af en spordeling i erhvervsuddannelserne, og i højere grad gøre erhvervsuddannelserne til fuldt ud lige så farbare veje mod videregående uddannelse, som andre ungdomsuddannelser. Arbejdsmarkedet efterspørger personer med kombinationer af erhvervsuddannelse og videregående uddannelse, og de faglærte er ligeledes efterspurgt på de videregående uddannelser, idet de besidder en høj grad af praksiskendskab.

Design og metodeoversigt

Litteraturstudie/review

Gennemgangen af den eksisterende litteratur bygger på en søgning i primært danske dokumenter om overgangen fra erhvervsuddannelse til videregående uddannelse. Vægten ligger på empiriske analyser og politiske betænkninger, m.v. som dels kan beskrive de faktiske overgange og dels belyse de politiske tiltag som siden starten af 1970'erne er iværksat for at lette overgangen. Analysen af det seneste politiske tiltag på området, etableringen af eux, er ikke medtaget her, da en analyse af en af rapportens forfattere findes tilgængelig på nettet (<http://hq-ill.eu/>). Her findes også analyser af overgangen fra erhvervsuddannelse til videregående uddannelse i Tyskland, Østrig og England, som derfor kun summarisk er medtaget i denne rapport.

Kortlægning af uddannelsesforbindelser

I denne del af projektet følger vi fire årgange færdiguddannede erhvervsuddannelseselever, for at se om de senere tager en videregående uddannelse, hvilke elever, der tager hvilke uddannelser, og hvordan disse forhold ændrer sig som tiden går.

Den registerbaserede analyse er derfor designet som et registerudtræk på fire årgange af elever, (elevkohorter) der følges i op til 20 år. Kohorterne følges både hvad angår uddannelsesforhold, arbejds- og beskæftigelsesforhold og andre relevante sociale forhold, herunder forældrenes væsentligste socioøkonomiske karakteristika. Disse data analyseres tabelbaseret og geometrisk, og sættes afslutningsvis ind i en mere uddannelsessociologisk kontekst.

Designet er begrundet i en række konkrete forhold. De udvalgte data giver mulighed for at etablere sammenhænge mellem de erhvervsuddannedes sociale baggrund, og deres uddannelsesvalg senere i livet. Disse sammenhænge kan efterfølgende sammenlignes for de forskellige kohorter. Denne sammenligning over tid giver os mulighed for at undersøge i hvilket omfang udvikling på arbejdsmarkedet, eller strukturelle ændringer i uddannelsessystemet har betydning for de erhvervsuddannedes brug af uddannelsessystemet. Fordi alle de undersøgte kohorter i et vist omfang erhverver sig videregående uddannelse i *hele* det undersøgte tidsrum, kan der i nogen grad skelnes mellem forskelle der knytter sig til den enkelte elevårgang(kohorte-effekt), til udviklinger på arbejdsmarked/uddannelsessystem(periodeeffekt) eller til forhold, der hverken kan forklares med perioden eller kohorter(strukturelle effekter)(Gundelach 2009). Det er formålet med kohorte-analysen at undersøge om der kan findes egentlige strukturelle barrierer, eller særlige effektivt muligheds-skabende forbindelser, mellem erhvervsuddannelser og videregående uddannelser.

Udover kohorteanalyser, giver registerdataene også mulighed for at følge den individuelle erhvervsuddannedes strategiske brug af uddannelsessystemet, og sammenholde dette med individuelle baggrundsforhold, eksempelvis deres beskæftigelseshistorie, familieforhold, økonomi, m.v. Det er et veldokumenteret forhold i uddannelsessociologien (Thomsen 2007, Lidegran 2009), at forældrebaggrund er en væsentlig forklaring på forskellige deltagelsesformer i uddannelse, og på hvad der opfattes som mulige og realistiske valg i uddannelsen.

Dataudtrækkene er således designet så der kan søges efter sammenhænge mellem de individuelle strategier i erhvervsuddannede elevers valg af videregående uddannelse, og deres forældres baggrund: økonomisk, erhvervs-mæssigt, og uddannelses-mæssigt. Tilsvarende er elevernes personlige familieforhold inddraget i analysen, da økonomi og bolig- og familiesituation er væsentlige faktorer i forhold til uddannelsesvalg for personer i beskæftigelse(Frederiksen 2010). Dette forhold er væsentligt, da særligt de studerendes forestillinger om økonomiske og sociale omkostninger ved at videreuddanne sig viser sig vigtige i den næste analyse: oplevelsen af valg og muligheder for videreuddannelse.

Disse data analyseres alene ved hjælp af deskriptive statistiske teknikker: tabelanalyse og geometrisk dataanalyse. Konkret er analysen af registerdataene opdelt i tre delanalyser: en longitudinal (dvs. fremadskridende over tid) analyse af overgangsfrekvenser fra erhvervsuddannelse til videregående uddannelse; en geometrisk analyse af hvilke sociale forhold der har betydning for elevernes overgang til videregående uddannelse; og en longitudinal analyse af hvilke fagområder der leverer elever til hvilke videregående uddannelser.

Populationen rummer fire fuldstændige kohorter af erhvervsuddannede, hvorfor spørgsmål om analysernes gyldighed i forhold til andre kontekster end den undersøgte (generalisering til andre kohorter, til andre specifikke uddannelser end de undersøgte, eller de forskellige analyserede effekters signifikans) ikke kan besvares alene ved hjælp af analytisk statistik. Sådanne spørgsmål må i stedet besvares uddannelsessociologisk, hvorfor designet afrundes med en analyse, hvor analysernes fund diskuteres i forhold til klassiske uddannelsessociologiske forklaringer på ulighed i adgang til uddannelse.

Oplevelser af overgange og valg i relation til vejene mellem erhvervsuddannelse og videregående

Der er i denne analysedel foretaget 11 enkeltinterviews med uddannelses- og studievejledere på erhvervsakademier, sygeplejerskeskoler, pædagoguddannelse, PAU, ingeniørhøjskoler, SOSU, tekniske skoler, det merkantile område samt Studievalg. Der er prioriteret en geografisk spredning, sådan at såvel Sjælland som Fyn og det sydlige og nordlige Jylland er repræsenteret (Københavnsområdet, Odense, Århus, Sønderborg, Vestsjælland). Interviewene er lavet telefonisk eller face-to-face, og havde en varighed på 33 min. til 48 min. Interviewene er optaget digitalt, og interviewguides er tilpasset den enkelte informant i relation til vedkommendes jobfunktion. Der henvises til de pågældende interviews som følger: Interview nr. 1: Pædagoguddannelse. 2: Erhvervsakademi. 3: Ingeniørhøjskole. 4: Sygeplejerskeuddannelse. 5: Ingeniørhøjskole. 6: Pædagogisk assistent. 7: SOSU. 8: Sygeplejerskeuddannelse. 9: Teknisk skole. 10: Teknisk skole. 11: Studievalg.

Rapporten bygger ligeledes på 4 gruppeinterviews med hver 4-5 erhvervsuddannelseselever: Et interview på SOSU, et på det merkantile område og to interviews på teknisk skole. De 4 gruppeinterviews blev foretaget på forskellige erhvervsuddannelsesinstitutioner på Sjælland. Alle interviewpersoner er lovet fuld anonymitet. Af formidlingsmæssige årsager er citater fra projektets interviews rettet til sådan at de fremstår så læselige som muligt. Dette naturligvis kun såfremt der hermed ikke er opstået meningsforvridninger. Der henvises til de pågældende gruppeinterviews som følger: Gruppeinterview nr. 1: SOSU. 2: Teknisk skole. 3: Teknisk skole. 4: Merkantil.

Udvælgelsen af informanter er bl.a. foretaget på baggrund af undersøgelsens statistiske analyser af, hvilke erhvervsuddannelser som hhv. videresender mange/få elever til videregående uddannelse efter endt erhvervsuddannelse (kortlægningen af forbindelsesvejene). Der blev udvalgt interviewpersoner på "begge sider" af overgangene mellem erhvervsuddannelse og videregående uddannelse, og altså både foretaget interviews med studievejledere på erhvervsuddannelserne og på de videregående uddannelser. Dette gav mulighed for at indsamle viden om erhvervsuddannelseselevens intentioner, viden og forudsætninger vedr. videregående uddannelse, mens de opholder sig på en erhvervsuddannelsesinstitution, sammenholdt med de videregående uddannelsers perspektiver vedr. erhvervsuddannelseselever. Der er foretaget tematiske meningskondenseringer af interviewene, som dermed er grundlag for formidlingen af projektets analyse. Projektets interviews udpeger en række klare hovedtræk, om end de samtidig, på visse måder, peger i forskellige retninger og indeholder relativt komplekse analytiske aspekter. Der har vist sig, at være flere interessante faktorer omkring såvel de trådte stier som blindgyder i overgangene mellem erhvervsuddannelse og videregående uddannelse.

Litteraturstudie: Fra EUD til en videregående uddannelse – de hidtidige erfaringer

Dette afsnit giver en kort oversigt over udviklingen i forbindelserne mellem erhvervsuddannelserne og de videregående uddannelser og de tidligere politiske tiltag for at bygge bro mellem dem. Desuden sammenfattes fra litteraturen en række forklaringer på at der ikke hidtil er skabt bredere veje fra erhvervsuddannelserne til de videregående uddannelser ud over de 'trådte stier' som historisk er etableret på enkelte områder (*installatør, bygningskonstruktør, maskinmester, merkonom*). Endelig gives en kort introduktion til internationale erfaringer fra lande med duale systemer (vekseluddannelser) som det danske.

I Danmark er problemet med at opnå adgang til en videregående uddannelse efter en erhvervsuddannelse større end i de øvrige nordiske lande. Det skyldes at det danske uddannelsessystem har en større adskillelse mellem de studieforberevende ungdomsuddannelser og erhvervsuddannelserne, og at det tvinger unge til at vælge mellem de to spor på et tidligere tidspunkt. Den halvdel af de unge som vælger en erhvervsuddannelse, vælger dermed i de fleste tilfælde en videregående uddannelse fra.

Siden starten af 1980'erne er der i Danmark sket en fordobling af den andel af en ungdomsårgang, som gennemfører en videregående uddannelse – og det ser ud til at fortsætte. Regeringen har forøget målet om, hvor stor del af de unge der skal gennemføre en videregående uddannelse fra 50 % til 60 % (Regeringen 2011). Men den voldsomme ekspansion af de videregående uddannelser de seneste 30 år er *gået udenom* erhvervsuddannelserne, i stedet for at gå *igennem* dem. Erhvervsuddannelserne fremstår i stigende grad som et sidespor i forhold til hovedsporene i uddannelsessystemet: folkeskole – gymnasium – videregående uddannelse.

I forskningslitteraturen udpeges denne spordeling som et problem, på flere måder: Det strider mod den overordnede politiske målsætning om at gøre uddannelsessystemet mere åbent og tilgængeligt (*permeability*), så man alle steder kan bevæge sig både opad og på tværs uden hindringer, som det blandt andet ligger i EU's politik for livslang læring (EU 2000). Desuden bidrager det til at fastholde skævheder i den sociale rekruttering til de videregående uddannelser, hvilket er et problem i forhold til princippet om at give alle lige adgang til uddannelse. Over en tredjedel af eleverne i de gymnasiale uddannelser har forældre med en videregående uddannelse, mens det kun gælder for godt en tiendedel af de unge i erhvervsuddannelserne (Jensen & Larsen 2011). Den halvdel af en ungdomsårgang som starter på en erhvervsuddannelse har ringe udsigt til at fortsætte i en videregående uddannelse, fordi erhvervsuddannelserne normalt ikke giver studiekompetence. Det betyder at unges valg efter afslutning af den obligatoriske grundskole i en alder af 16-17 år har livslange konsekvenser for deres chancer for at få en videregående uddannelse.

Barriererne for overgang til videregående uddannelse er også et problem i forhold til samfundets interesse i at udnytte potentialerne i de opvoksende generationer bedst muligt på tværs af sociale klasser og lag. Barriererne for en overgang til de videregående uddannelse og den ringe gennemtrængelighed er også et problem i forhold til arbejdsmarkedet, fordi det begrænser uddannelsernes tilpasning til udviklingen på arbejdsmarkedet. Det er for eksempel påpeget at personer med dobbelt-kompetencer (hybride kompetencer) er i høj kurs på arbejdsmarkedet, især personer med en erhvervsfaglig baggrund som tager en videregående uddannelse (Jørgensen & Lindvig 2011). De kan fungere som brobyggere internt i virksomhedernes mellem planlægnings- og udviklingsafdelinger og produktionsafdelinger.

Endelig er det et problem for erhvervsuddannelserne, at de i stigende grad opfattes som en *blindgyde* af de unge, fordi erhvervsuddannelserne afskærer unge fra de muligheder som en videregående uddannelse giver (Brown m.fl. 2011). I takt med at andelen af unge med en videregående uddannelse forøges, så fremstår en videregående uddannelse i stigende grad som hovedvejen til de attraktive job med status og udviklingsmuligheder. Det er en af årsagerne til det kraftige fald de seneste ti år i andelen af unge der får en erhvervsuddannelse – og den fortsatte stigning i andelen der får en gymnasial uddannelse (Uni-C 2011). Det er et problem, når prognoserne for arbejdsmarkedet forudsiger en markant mangel på faglært arbejdskraft, og når hver syvende af de unge der gennemfører en gymnasial uddannelse ikke kommer videre i uddannelsessystemet (AE-rådet

2011). Trods disse mange væsentlige problemer har der ikke hidtil været nogen forskning i overgangen fra erhvervsuddannelse til videregående uddannelser i Danmark.

Forsøg på samordning af de erhvervs- og studierettede uddannelser

Det er interessant at kaste et blik tilbage på problemets historie. Det viser at det i over 40 år har været et klart ønske fra politisk side at der skabes et større 'hul igennem' fra erhvervsuddannelserne til de videregående uddannelser. Men den faktiske udvikling viser at hullet er blevet mindre: Færre unge tager en videregående uddannelse efter en erhvervsuddannelse (Jørgensen 2012) og færre unge får både erhvervsuddannelse og studiekompetence (figur 1; UNI-C 2011). Det er lidt af et paradoks.

Det mest omfattende forsøg på at løse problemet fandt sted i forbindelse med EFG-reformen i 1970'erne. Her ønskede stærke kræfter at integrere erhvervsuddannelserne med de øvrige ungdomsuddannelser (Christensen 1978). De to spor i ungdomsuddannelserne skulle samordnes og bringes tættere på hinanden. Det skulle gøre det lettere at skifte mellem sporene og at fortsætte fra en erhvervsuddannelse til en videregående uddannelse. Det var på den ene side udtryk for et ønske om at reducere klassesdelingen i ungdomsuddannelserne i lighed med det som var sket i folkeskolen. Her blev den traditionelle opdeling i et *fagligt og bogligt* spor erstattet af enhedsskolen i 1975. På den anden side var årsagen, med en parallel til situationen i dag, at tilgangen til erhvervsuddannelserne faldt og frafaldet steg til over 30 %, mens tilgangen til gymnasiet var blevet fordoblet fra 1960 til 1970 (Undervisningsministeriet 1998; Ørum 1974). Det resulterede i en reform, hvor erhvervsuddannelserne indledtes med en bred et-årig basisuddannelse med 40 % almene fag, som blandt andet skulle gøre det lettere at skifte til en gymnasial uddannelse og at fortsætte i videregående uddannelse (Christensen 1978). Da de erhvervsgymnasiale uddannelser blev reformeret og HTX blev introduceret i 1986, blev de placeret i regi af erhvervsskolerne. Hensigten var at udvide rekrutteringen til de videregående uddannelser ved at tilbyde en erhvervsfagligt tonet uddannelse med studiekompetence. Hensigten var også at erhvervsskolerne skulle fastholde nogle af de bogligt stærke unge, som ellers søgte til det almene gymnasium. Det var således i starten muligt for eleverne at starte på en erhvervsuddannelse (EFG-basisåret) og først efter seks måneder beslutte, om de ville vælge den gymnasiale vej via HTX eller om de ville fortsætte i et hovedforløb i en praktikplads. Der skulle være flere broer på tværs i systemet og færre blindspor. Det blev set som en forudsætning for at realisere målet om at gøre livslang læring til en mulighed for alle. Hertil bidrog også den to-årige hf og studenterkurserne, som var tilbud om en *'second chance'* til de unge og voksne som ønskede at få adgang til en videregående uddannelse og som ikke havde opnået studiekompetence tidligere.

De vidtgående planer om et integreret system af ungdomsuddannelser i Danmark havde paralleller til de uddannelsespolitiske reformer i Norge og Sverige, der begge i 1970'erne etablerede integrerede ungdomsuddannelser. I Sverige resulterede det i enhedsgymnasiet, hvor de erhvervsfaglige uddannelser blev til yrkeslinjer (senere yrkesprogrammer) side om side med de almene linjer. Alle elever skulle i princippet gives studiekompetence via ungdomsuddannelserne – selvom det har vist sig vanskeligt at realisere (Olofson & Panican 2008). I Norge blev der i 1974 etableret en samlet lov omkring ungdomsuddannelserne ('videregående oplæring'), og med reform 94 blev den såkaldte to-plus-to model etableret, så eleverne normalt går sammen de to første år af en ungdomsuddannelse inden de vælger enten et erhvervsfagligt eller et studierettet spor de to sidste år. Sådan gik det ikke i Danmark, hvor reformerne i 1991 og 2000 videreførte erhvervsuddannelserne som et selvstændigt spor med en særlig styringsform, det faglige selvstyre, og en særskilt lovgivning, skolekultur, rekrutteringsbase og krav til lærerkompetencer, m.v. Det skyldtes især pres fra arbejdsmarkedets parter som frygtede at en integration af de to spor og et øget fokus på almene fag ville svække erhvervsuddannelsers profil og værdi på arbejdsmarkedet (Christensen 1978; Juul 2005). Der var også frygt for at parternes stærke indflydelse på uddannelserne ville gå tabt. Og dermed også at virksomhedernes ansvarlighed og forpligtelse til at tilbyde praktikpladser ville blive tabt, hvis ikke arbejdsgiverne oplevede ejerskab til uddannelserne. Den politiske løsning i Danmark blev derfor, i modsætning til vores nordiske nabolande, at udvikle og forbedre

erhvervsuddannelserne som et separat spor. Den strategi kalder Lasonen & Young (1998) for en strategi for forbedring (*enhancement*) - til forskel fra de andre landes strategier for enhedsuddannelser (*unification*), gensidig berigelse (*mutual enrichment*) eller etablering af broer (*linkages*).

Resultatet var at opdelingen blev fastholdt, så det ene spor i ungdomsuddannelserne har et klart sigte mod arbejdsmarkedet, mens det andet spor har sigte mod de videregående uddannelser. Hertil hører også de erhvervsgymnasiale uddannelser, som over tid har fjernet sig fra tilknytningen til erhvervsuddannelserne og særligt med reformen i 2005 er blevet en ligeværdig del af det gymnasiale uddannelsestilbud. Dermed har det danske uddannelsessystem fastholdt en tidlig opdeling af de unge i to hovedspor, som fører den ene del ud på arbejdsmarkedet og den anden del til de videregående uddannelser. De politiske intentioner har dog også været at bygge broer fra erhvervsuddannelserne til de videregående uddannelser.

Forsøg på brobygning: studiekompetence i EUD

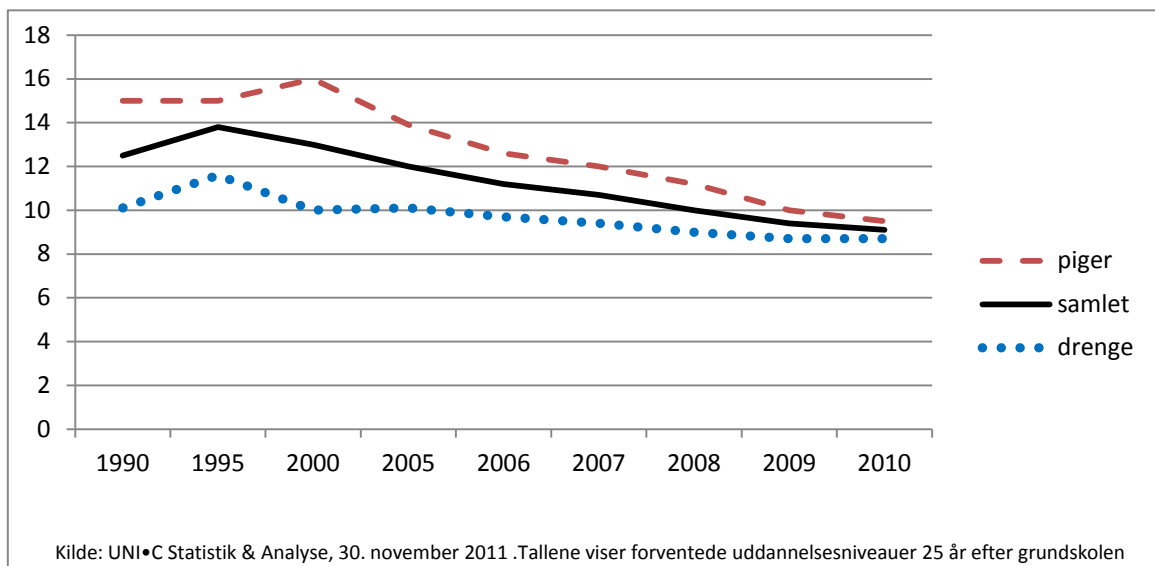
Tilbage fra deres etablering har de tekniske højskoler og handelshøjskoler optaget faglærte direkte som studerende. Uddannelsen til teknikum-ingeniør var placeret i regi af de tekniske skoler og lå i forlængelse af en faglært uddannelse indenfor det tekniske område. Med de stigende krav til teoretisk viden i efterkrigstiden blev det direkte optag vanskeligt, og der blev derfor stillet øgede krav om forudgående teoretisk uddannelse (Betænkning 0238/1959). Adgangskravene blev i 1965 øget til realeksamen samt en særlig adgangsprøve, og desuden blev der som alternativ til lærlingeuddannelsen indført et års værkstedskursus plus et års praktik som en ny adgangsvej. Det indvarslede et skifte i rekrutteringsvejene til de korte videregående uddannelser (KVU). I takt med at stadig flere unge får en studentereksamen, er studenter kommet til at udgøre en stigende andel af de studerende på de KVU'er, som traditionelt har været videreuddannelser for de faglærte.

Ved revision af tekniker- og ingeniøruddannelserne i midten af 1980'erne noterede udvalget betænkningen: *"At så relativt få går videre fra en faglært uddannelse er i sig selv både forklarligt og forståeligt nok, og noget tilsvarende gælder en række af de grundlæggende teknikeruddannelser."* (Betænkning 1074 1986 side 62).

Forklaringen på at så få 'læste videre' var i betænkningen at erhvervsuddannelserne *"retter sig mod anvendelsesorienterede færdigheder og en (praktisk) specialisering i disse og kun i mindre grad mod fortsat (teoretisk præget) uddannelse."* (ibid). Den konstaterede at selvom det var hensigten med EFG at den også skulle være studieforberedende, så virker den ikke sådan i tilstrækkelig grad. Der blev også peget på at teknikeruddannelserne var for ukendte og usynlige, og at der er økonomiske barrierer som hindrer faglærte i at videreudanne sig (forskellen mellem faglært løn og SU). Betænkningen anbefalede at der skabtes bedre muligheder for at opnå studiekompetence i erhvervsuddannelsen, og at eleverne tilskyndes til at bruge dem (side 63). Betænkningen var også udgangspunkt for en revision i 1987 af loven om de videregående teknikeruddannelser, som skulle bygge bro fra erhvervsuddannelserne til teknikeruddannelserne på videregående niveau.

Da lærlinge- og EFG-uddannelserne blev samlet ved reformen i 1991 konstaterede den forudgående betænkning: *"Generelt er de reelle muligheder for videreuddannelse umiddelbart efter afsluttede grundlæggende erhvervsuddannelser forholdsvis begrænsede."* (Betænkning 1112, del 1, 1987:16). Andelen af unge som efter en erhvervsuddannelse fortsatte i videregående uddannelse (helt overvejende KVU) lå i de fleste fagområder på 5-7 % (Tabel 3.9.). Blandt årsagerne pegedes på: *"For mange af de nuværende grundlæggende erhvervsuddannelser har - bl.a. fordi de er for smalle - intet modstykke blandt de videregående teknikeruddannelser."* (side 92). Derfor var der også stor politisk interesse i at forbedre mulighederne for adgang til videregående uddannelser ved reformen i 1991. Det blev indskrevet som ét af de fire overordnede formål med erhvervsuddannelserne at de skulle give de uddannelsessøgende grundlag for videreuddannelse. Der var da også i løbet af 1990'erne en mindre stigning i andelen af unge med en erhvervsuddannelse som også fik studiekompetence, men siden er andelen faldet.

Ved reformen af de merkantile uddannelser i 1995 blev det påpeget at viften af muligheder for videregående uddannelse var begrænset og der i stigende grad krævedes en studentereksamen for at få adgang til videre-

Figur 1: Andel af en ungdomsårgang i 1990-2010 med både en erhvervsuddannelse og studiekompetence

gående uddannelse. Der var derfor behov for tiltag så de merkantile erhvervsuddannelser ikke kom til at fremstå som en *blindgyde* (Betænkning nr. 1283/1994, side 18). Derfor skulle der skabes bedre muligheder for supplerende kurser med henblik på at opnå studiekompetence. Der blev dog også peget på at mere end hver tredje elev som starter på en merkantil erhvervsuddannelse havde en gymnasial baggrund i 1992. En senere undersøgelse viser at det var tilfældet for lidt over hver fjerde elev i 2004, hvilket er betydeligt mere end på tekniske erhvervsuddannelser bortset fra det grafiske område (Juul & Jørgensen 2010). Der har således på det merkantile område været flere som havde studiekompetence forud og som efterfølgende fortsatte i en kort videregående uddannelse (Korup 2003). Derimod blev muligheden for at få direkte adgang til handelshøjskolen med en merkantil erhvervsuddannelse afskaffet i 1995 og erstattet af et krav om en gymnasial uddannelse.

Tilsvarende blev der i forbindelse med reform 2000 lagt stor vægt på at tilrettelægge erhvervsuddannelserne med udgangspunkt i den enkelte elevs interesser, herunder også at give bedre muligheder for at kunne fortsætte i videregående uddannelser. Ved fremlæggelsen af lovforslaget forklarede Undervisningsministeren om hensigten: *"... de mere bogligt stærke elever får mulighed for at supplere deres uddannelse med fag, der forbedrer deres studiekompetence. Der vil også blive bedre sammenhæng mellem erhvervsuddannelserne og de erhvervsgymnasiale uddannelser med mulighed for, at eleverne kan erhverve en egentlig dobbeltkompetence, d.v.s. både erhvervskompetence og studiekompetence."* (Nestager 1998) Der blev fastlagt rammer for udbud af 'studierettet påbygning' som tilbud til de mere ambitiøse elever.

Der har således i alle de store reformer af erhvervsuddannelserne været en erklæret politisk interesse i at bygge broer fra erhvervsuddannelse til de videregående uddannelser – og at få flere til at bruge dem. Men disse intentioner er ikke blevet opfyldt. Muligheden for at få studiekompetence i forbindelse med en erhvervsuddannelse har formelt eksisteret i mange årtier, men er kun i ringe grad blevet brugt. Undervisningsministeriet har ikke tal for omfanget af studierettet påbygning, men interviews med erhvervsskoler og nøglepersoner viser at omfanget er meget begrænset (Jørgensen & Lindvig 2011). Tal fra UNI-C viser at andelen af unge som har både en erhvervsuddannelse og studiekompetence har været faldende de seneste 20 år fra den toppede med 14 % af ungdomsårgang i 1995 til 9% i 2010 (figur 1). Tilsvarende gælder, når man ser på udvikling indenfor KVU. Andelen af de studerende med en erhvervsfaglig uddannelsesbaggrund på uddannelsen til diplomingeniør (som afløste teknikum i 1993) faldt fra omkring 30 % i 1980 til blot 7% i 2004 (VTU 2005). Tilsvarende er andelen af studerende med en erhvervsuddannelse på DTH/DTU faldet (A4 2009). Til gengæld er andelen af studerende med en erhvervsgymnasial baggrund på disse tekniske uddannelser steget. Det indikerer at unge med planer om at tage en videregående uddannelse (også KVU) i stigende grad har valgt en erhvervsgymnasial

uddannelse frem for en erhvervsuddannelse, selvom muligheden for at opnå studiekompetence i erhvervsuddannelsen formelt er til stede.

Forsøg på brobygning med voksenuddannelser

En af barriererne for faglærtes adgang til videregående uddannelser er manglen på studiekompetence. Hvis studiekompetence ikke opnås i erhvervsuddannelsen, kan den opnås senere via en voksenuddannelse. Siden 1960'erne har der været en stærk udbygning af voksnes muligheder for efter- og videreuddannelse. Hf, højere forberedelseseksamen, som startede i 1966, har været en oplagt vej for faglærte som ønskede videre uddannelse, og er ofte omtalt som tilbud om en 'second chance' til de som tog et tidligt erhvervsvalg og som ønskede at skifte spor eller at læse videre. Det skyldes den måde hf er tilrettelagt på, hvor der er mulighed for at tage enkeltfag som aftenundervisning i et studiemiljø med andre voksne. Hf giver med gymnasiereformen principielt adgang til de videregående uddannelser på lige fod med de øvrige gymnasiale uddannelser - afhængigt af den enkeltes valg af fag og niveauer. Men undersøgelser viser at hf kun i begrænset omfang er blevet en bro fra erhvervsuddannelserne til de videregående uddannelser. Kun 5 % af eleverne i hf har en erhvervsuddannelse som baggrund (Klewe 2007). Det kan forklares med hf's historie og placering i uddannelsessystemet. Hf blev etableret for at skabe en bredere rekruttering til de nye velfærdsuddannelser (lærer, pædagog, sygeplejerske, m.v.) i forbindelse med at adgangskravene til disse uddannelser blev øget til at være en studentereksamen. Hf var derfor i mange år domineret af kvinder og anvendtes blandt andet af husmødre som søgte ud på arbejdsmarkedet i 1970'erne, mens de nu i stigende grad domineres af unge som er droppet ud af gymnasierne. Læringsmiljøet på hf har derfor haft svært ved at tiltrække de typisk mandlige faglærte som søgte videregående uddannelse. Faktisk er der en større andel som anvender hf som indgang til en erhvervsuddannelse. Omkring hver femte elev på hf gennemfører efterfølgende en erhvervsuddannelse typisk på det merkantile område eller social- og sundhedsområdet (Klewe 2007).

Et andet initiativ var etableringen af et system af videregående voksenuddannelse (VVU) med en lov i 2000. intentionen var at skabe en særlig uddannelsesvej for voksne som kunne give adgang til alle niveauer af uddannelsessystemet. Over en tredjedel af de studerende på VVU har en erhvervsuddannelse som højeste uddannelse. Men en undersøgelse (EVA 2009) viser at de fleste bruger det til at bevæge et trin op ad uddannelsesstigen, og at få personer anvender det til efter en erhvervsuddannelse at gennemføre en fuld videregående uddannelse. Erhvervsakademiuddannelserne omfatter dog nogle af de 'trådte stier' til de videregående uddannelser som mest hyppigt anvendes af personer med en erhvervsuddannelse: installatør, markedsføringsøkonom, jordbrugs-, service-, design- og produktionsteknolog, o.l.. Da mange uddannelser over tid har skiftet position, indhold og titel er der nogen usikkerhed i forbindelse med sammenligninger over tid. Men der er klare tegn på at disse korte videregående uddannelser, KVU, ikke er vokset i nær samme omfang som de øvrige videregående uddannelser. Siden 1980 er andelen af en ungdomsårgang, som gennemfører en KVU kun er steget med omkring 2 procentpoint, mens de tilsvarende tal for MVU er en stigning på godt 8 procentpoint og for LVU er stigningen på 10 procentpoint¹.

Andel af ungdomsårgang som gennemfører en kort videregående uddannelse 1980 – 2009								
1980	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
4,1 %	5,6 %	8,1 %	9,2 %	6,9 %	6,6 %	6,4 %	6,1 %	5,9 %

Kilde: <http://statweb.uni-c.dk/Databanken> Tallene angiver forventede uddannelsesniveauer 25 år efter 9.kl.

¹ Henningensen 2007 bemærker at en række store kvindeuddannelser (pædagog, sygeplejerske) i perioden er gået fra at være korte til at være mellemlange videregående uddannelser i perioden.

En ikke ubetydelig andel af de unge tager to ungdomsuddannelser. Det hænger sammen med at skellet mellem ungdomsuddannelser og voksenuddannelser er mere uklart, blandt andet fordi en stor del af eleverne i de grundlæggende erhvervsuddannelser er over 20 år, så gennemsnitsalderen ved afslutning af en erhvervsuddannelse nu er oppe på 28 år (Undervisningsministeriet 2010:69). Dobbelt uddannelse er mest hyppig indenfor det merkantile område, hvor hver fjerde af de der afslutter en erhvervsuddannelse har en gymnasial uddannelse forud. Årsagen er blandt andet at dette indenfor nogle områder, blandt andet bank- og forsikring, er en reel forudsætning for at få en praktikplads.

En dobbelt ungdomsuddannelse kan også være affødt af ønsket om at få adgang til en videregående uddannelse efter en erhvervsuddannelse, som suppleres med for eksempel et studenterkursus eller en hf. På den ene side kan det være en udmærket mulighed for at skifte spor, men dobbelt uddannelse kan også være problematisk. Det indebærer typisk længere uddannelsesstider i forhold til at få dobbeltkompetence i en integreret uddannelse, som den nye *eux*. Det kan også indebære gentagelser af det samme lærestof. Det er også problematisk hvis dobbelt uddannelse er et resultat af en øget konkurrence på praktikpladsmarkedet, da unge med dobbelt uddannelse fortrænger unge, som tager den ordinære vej i uddannelsessystemet. Endelig indebærer det for staten ekstra udgifter til forlængede uddannelsesstider og senere ankomst på arbejdsmarkedet.

Strukturkommissionen (2004) pegede for eksempel på at dobbelt uddannelse og uddannelseskift reducerer arbejdsstyrken med 40.000 personer hvert år. Desuden pegede den på at 44% af eleverne i hhx fortsætter i en anden ungdomsuddannelse, typisk en merkantil erhvervsuddannelse. Det er tegn på en *uddannelsesinflation* med stadigt højere krav om uddannelse, som mere er begrundet i at udbuddet af uddannet arbejdskraft er stigende og mindre i at uddannelsen er nødvendig for at udføre arbejdet.

Hvorfor fortsætter så få faglærte i videregående uddannelse?

Analysen ovenfor af årtiers reformer af erhvervsuddannelserne viser at der har været et udtalt ønske at bygge bedre broer fra erhvervsuddannelse til videregående uddannelser og at få flere til at bruge dem. Men at den faktiske udvikling er gået i modsat retning, så færre går fra EUD til videregående uddannelser (Jørgensen 2010). Det er derfor relevant at spørge hvad årsagerne er til dette. Følgende årsager nævnes i den danske og internationale litteratur:

Spordeling (*tracking*) Først og fremmest er det et resultat af ungdomsuddannelsernes stærke opdeling i to spor, en opdeling der er både *institutionel* (skolerne er adskilte), *politisk* (forskellige styringsformer), *social* (rekrutterer fra forskellige sociale grupper) og *kulturel* (forskellige værdier dominerer). Det indebærer at det erhvervsfaglige spor rekrutterer de unge som er mindst akademisk orienteret, og som heller ikke i erhvervsuddannelsen får stimuleret en interesse for videregående uddannelser eller udviklet deres studiekompetencer. Det skyldes ikke kun fraværet af tilbud om almen undervisning, men også at kulturen i erhvervsuddannelserne er orienteret mod arbejdsmarkedet. Hverken blandt faglærerne i erhvervsskolerne eller blandt oplærere i praktikvirksomhederne møder eleverne normalt faglærte med en videregående uddannelse, som kunne fungere som rollemodeller. Det gælder især de tekniske erhvervsuddannelser, mens eleverne på det merkantile og social- og sundheds-områderne møder flere lærere med en videregående uddannelse.

Stærke og svage? Siden 1993 har det været et centralt politisk mål at få 95 % af en ungdomsårgang til at gennemføre en ungdomsuddannelse. Det har sammen med den aktive arbejdsmarkedspolitik (aktivering) trukket flere bogligt svage unge ind i erhvervsuddannelserne og påvirket erhvervsskolernes image. Det politiske mål om at øge overgangen fra erhvervsuddannelse til en videregående uddannelse står i nogen grad i modsætning til 95 % - politikken. Selvom der formuleres en strategi for erhvervsuddannelser med tilbud til både stærke og svage elever, så trækker de to mål i hver sin retning. Det betyder at den stærke fokus på de bogligt svage elever kan have bidraget til at færre unge med planer om en videregående uddannelse har valgt erhvervsuddannelserne til.

Særligt de erhvervs-gymnasiale uddannelsers store succes tyder på, at en del af de målrettede unge, som tidligere ville vælge en erhvervsuddannelse, i dag tager den direkte vej til videregående uddannelse via htx og hhx.

Vekseluddannelser og partsstyrer. Hovedparten af uddannelsesstiden i erhvervsuddannelserne er forlagt til virksomhedspraktikken. Det gør det vanskeligere at opnå studiekompetence i uddannelserne i sammenligning med rent skolebaserede uddannelser som i Schweiz, Holland og Østrig. Fremskaffelsen af praktikpladser har desuden historisk været betinget af at arbejdsmarkedets parter havde stor indflydelse på erhvervsuddannelserne. Parterne har ønsket at holde erhvervsuddannelserne adskilt fra de øvrige ungdomsuddannelser og parterne har samtidigt prioriteret de erhvervsfaglige kompetencer over studiekompetencerne. Parterne har primært forfulgt en strategi for udviklingen af erhvervsuddannelser på højere niveau (*enhancement*) samt i mindre grad brobygning (*linkages*) frem for en strategi for integration af ungdomsuddannelserne (*unification*).

Hurtigt i job. Det er også et resultat af erhvervsuddannelsernes styrke: at de meget gode til at bringe unge ud på arbejdsmarkedet og i beskæftigelse. Det er især virksomhedspraktikken der som en indbygget del af uddannelsen, giver de unge en god forankring på arbejdsmarkedet. Omkring halvdelen af eleverne fortsætter i beskæftigelse i den virksomhed, hvor de er uddannet, og ofte oplever de ikke overgangen som noget problem (Jørgensen 2009). Erhvervsuddannelserne fører eleverne effektivt ud af uddannelsessystemet og ind på arbejdsmarkedet. Det betyder at de nyuddannede skal ændre retning i forhold til deres hidtidige karrierevej og vende tilbage til uddannelsessystemet, hvis de skal fortsætte i en videregående uddannelse.

Høj beskæftigelsesfrekvens. Det er også et resultat af gode beskæftigelsesmuligheder for faglærte. Beskæftigelsesfrekvensen for unge med en erhvervsuddannelse ligger næsten på linje med de højtuddannede. Selvom den aktuelle arbejdsløshed rammer de nyudlærte hårdere end de beskæftigede, så kommer de nyudlærte i Danmark hurtigere i job i Danmark end i de fleste andre europæiske lande (Gangl 2001; Gangl & Müller 2003). Arbejdsløsheden for unge, nyankomne på arbejdsmarkedet er i Danmark kun lidt højere end arbejdsløsheden for erfarne arbejdere, mens nyankomne i de fleste andre lande har langt højere arbejdsløshed (Dieckhoff 2008). Det er markant forskelligt fra situationen i lande med rent skolebaserede ungdomsuddannelser, som giver unge store vanskeligheder med at komme ind på arbejdsmarkedet, og dermed større interesse i at fortsætte i videregående uddannelse (Saar & Unt & Kogan 2008).

God livsløn. Det er også et resultat af den begrænsede lønspredning på det danske arbejdsmarked. Flere grupper af faglærte (elektriker, mekaniker, bankuddannet) har en livsindkomst på samme niveau eller højere end personer med en professionsbachelor-uddannelse (pædagog, sygeplejerske, lærer) (Dalskov 2006; DØR 2001 tabel II.21). For de fleste faglærte er der ikke nogen stor økonomiske gevinst ved at fortsætte i videregående uddannelse, mens der er betydelige omkostninger ved at skifte en faglært løn ud med SU i en årrække. Desuden er mange unge i en livssituation efter afslutningen af deres erhvervsuddannelse, hvor de etablerer sig med familie, bil og ejerbolig, som giver dem økonomiske forpligtelser, der ikke tillader at vende tilbage til uddannelsessystemet på fuld tid (Bowers-Brown & David 2005).

Arbejdsbaserede karriereveje. Den relativt gode livsløn for faglærte hænger sammen med at de har gode muligheder for mobilitet både horisontalt og vertikalt. Faglærte i Danmark har i internationale sammenligninger en høj grad af selvstændighed (autonomi) i arbejdet (Gallie 2009). Det må blandt andet tilskrives den store faglige bredde i uddannelserne, den historiske stærke organisering i fagforbund og den stærke tradition for konsensus mellem parterne omkring uddannelserne. Faglærte har, særligt på det private arbejdsmarked, gode muligheder for læring i arbejdslivet, jobskifte og karrieremuligheder – selvom der også her er blindgyder og glaslofter (Christensen m.fl. 2009). Kvalificering til disse funktioner på højere niveau opnås typisk i kraft af læring i arbejdslivet suppleret med kortere kurser og efteruddannelser – mere sjældent via videregående uddannelse.

Erhvervsuddannelsernes styrker. Gennemgangen her identificerer en række forskellige årsager til at det ikke er lykkedes at få en større andel af unge fra erhvervsuddannelserne til at fortsætte i videregående uddannelse – trods mange års politiske bestræbelser. Det må på den ene side betragtes som et væsentligt problem med betydning både for erhvervsuddannelsernes status som *blindgyde*, den sociale skævhed i rekrutteringen til de

videregående uddannelser og uddannelsessystemets åbenhed og tilgængelighed. På den anden side er det vigtigt at fremhæve at denne svaghed er en konsekvens af erhvervsuddannelsernes styrker: at de effektivt sikrer en overgang til arbejdsmarkedet og bringer de unge hurtigt i beskæftigelse, at de tilbyder arbejdsbaserede karriereveje som alternativ til de videregående uddannelser - og generelt giver god løn og beskæftigelse. Den lave andel af en ungdomsårgang der fortsætter fra en erhvervsuddannelse til videregående uddannelse skyldes ikke kun *barrierer*, men også de gode *muligheder* som erhvervsuddannelserne giver i sig selv. Det skyldes altså i mindre grad at erhvervsuddannelserne opleves som en blindgyde, og mere at andre karriereveje er åbne og opleves som mere attraktive.

Set i det lys er det nok et større problem at omkring 8 % af en ungdomsårgang tager en gymnasial uddannelse uden at gennemføre nogen videregående uddannelse - eller nogen anden erhvervsrettet uddannelse efterfølgende. De er generelt dårligere stillet på arbejdsmarkedet end unge der gennemfører en erhvervsuddannelse (AE-rådet 2011). Den gruppe udgør et væsentligt potentiale for at tiltrække flere unge til en erhvervsuddannelse med studiekompetence som giver adgang til videregående uddannelse.

International inspiration

Analysen ovenfor har vist at problemet om overgang fra EUD til videregående uddannelse er tæt knyttet til strukturen og kulturen i det danske uddannelsessystem. Det knytter sig særligt til spordelingen og det duale system (vekseluddannelserne). Det er derfor mest relevant at kigge på andre europæiske lande med duale systemer, hvis vi skal finde inspiration til at løse problemet i Danmark. På grund af den begrænsede plads her, bliver det kun nogle helt korte eksempler, som er beskrevet mere udfoldet i en række rapporter fra et europæisk forskningsprojekt, *Hybrid Qualifications* (<http://hq-ill.eu/>) samt en bog som udkommer i foråret 2012 (Deissinger, m.fl. 2012). Det har ikke været muligt at finde sammenlignelige tal for hvor stor en del af eleverne i de erhvervsuddannelser som giver studiekompetence som faktisk fortsætter til videregående uddannelser og gennemfører dem.

Studiekompetence i en skolebaseret erhvervsuddannelse

Både Schweiz, Holland og Østrig har interessante eksempler på at en skolebaseret erhvervsuddannelse kan fungere parallelt med det duale system (vekseluddannelserne) og give studiekompetence og samtidig give erhvervskompetence med høj værdi på arbejdsmarkedet.

I **Schweiz** spiller de især en stor rolle i den fransktalende del af landet. Status og omdømme for de skolebaserede erhvervsuddannelser (som kan sammenlignes med skolepraktik i Danmark) ligger på linje med eller over status for de ordinære vækseluddannelser med virksomhedspraktik (Zulauf & Gentinetta 2008:86). For de unge skyldes det at uddannelserne giver lettere adgang til videregående uddannelse end vækseluddannelserne, og for virksomhederne skyldes det at uddannelserne indeholder samme omfang af praktisk værkstedsundervisning som vækseluddannelserne. Praktik- og skolebaserede uddannelser gennemføres udfra samme bekendtgørelse, og der aflægges samme afsluttende prøver, hvor censorerne ikke ved i hvilket regi eleverne er uddannet.

I **Holland** har den skolebaserede erhvervsuddannelse en højere status end den praktikbaserede vækseluddannelse og de to veje til arbejdsmarkedet giver stort set samme indtjening og beskæftigelse (Plug & Groot 1998). Det skyldes at den skolebaserede uddannelse i højere grad adgang til videregående uddannelser og opfattes derfor i mindre grad som en *blindgyde*. Den praktikbaserede vækseluddannelse tiltrækker i højere grad unge der ikke kan gennemføre en mere bogligt orienteret uddannelse.

I **Østrig** findes også en skolebaseret erhvervsuddannelse som giver adgang til både arbejdsmarkedet og videregående uddannelse. Der er to niveauer af studiekompetence hvor det ene giver adgang til erhvervsakademier og det andet til universitetsniveau. Næsten 80 % af en ungdomsårgang vælger en erhvervsuddannelse og af dem vælger halvdelen en skolebaseret vej, som består af både en 3-4 årig erhvervsuddannelse (BMS) og en 5 årig

(BHS). Systemet viser at den stærke kobling mellem erhvervsuddannelserne og de videregående uddannelser bidrager til at erhvervsuddannelserne kan tiltrække en meget stor andel af de unge (Aff, m.fl. 2010).

Tyskland er et eksempel på at en høj status for skolebaserede erhvervsuddannelser forudsætter en accept fra arbejdsgiverne. Eksempel har de toårige merkantile erhvervsuddannelser, som gennemføres på erhvervsskoler (*Berufs-kolleg*), ikke har opnået nogen stor værdi på arbejdsmarkedet. Disse uddannelser anvendes ofte af unge som en måde at kvalificere sig til en ordinær praktikplads i en virksomhed (Deissinger & Ruff 2006). Det ligner mønstret i Danmark hvor unge i nogle brancher er nød tager dobbeltuddannelse (Finans og forsikring).

Studiekompetence i en vekseluddannelse.

I **Schweiz** har der siden starten af 1990'erne været et interessant tilbud om en lærlingeuddannelse med studiekompetence (*Berufsmaturität*). Da den er beskrevet i en tidligere CAP-analyse, skal jeg her blot henvise til denne (Clematide 2010).

I **Østrig** blev der i 2008 etableret en vekseluddannelse med studiekompetence (*Lehre mit Matura*' som ligner den danske eux). De almene fag tilbydes dog som frivilligt tilbud ligesom den danske studierettede påbygning, men har fået større udbredelse, idet 6 % af alle lærlinge i det duale system får studiekompetence.

Kortlægning af uddannelsesforbindelserne mellem erhvervs- og videregående uddannelse 1991-2010

Denne del af rapporten præsenterer først et overblik over registerdataene, og udfolder derefter de tre delanalyser, som den kvantitative del af projektet falder i:

Første delanalyse: Livsforløb og erhvervelse af videregående uddannelse: en longitudinal analyse af overgangsfrekvenser fra erhvervsuddannelse til videregående uddannelse;

Anden delanalyse: Familie, arbejdsliv og videregående uddannelse: en geometrisk analyse af hvilke sociale forhold der har betydning for elevernes overgang til videregående uddannelse;

Tredje delanalyse: Fag og videregående uddannelse som sporskifte: en longitudinal analyse af hvilke fagområder der leverer elever til hvilke videregående uddannelser.

De tre delanalyser sammenholdes afslutningsvis i en mere uddannelsessociologisk synsvinkel, med fokus på uddannelsesulighed.

Registerdataudtræk og undersøgelsespopulation

Populationen i den kvantitative del af projektet består af fire kohorter af elever, der har *afsluttet* en erhvervsuddannelse i henholdsvis 1991, 1996, 2001 og 2006. Disse år er valgt for at få et bredt snit gennem erhvervsuddannelsernes udvikling i nyere tid, med særligt fokus på den hypotese at overgang til videregående uddannelse ikke nødvendigvis sker inden for en snævert afgrænset årrække, som det f.eks. er tilfældet for de gymnasiale uddannelser. Populationen fordeler sig på de fire kohorter som angivet i tabellen nedenfor².

Kohorte	1991	1996	2001	2006	Samlet
Population	37.848	41.304	39.459	32.870	151.484

På hver af disse elever er der udtrukket følgende grunddata:

Demografisk data (alder, køn, etnicitet)

Forældredata (oprindelsesland, etnicitet, branche og hovedbeskæftigelse, og højest fuldførte uddannelse)

Hvert femte år er der derefter på hele populationen udtrukket følgende *forløbsdata*

Uddannelsesdata (Højest fuldførte uddannelse, start- og slut-tidspunkter for uddannelsen)

Indkomstdata (Bruttoindkomst, disponibel indkomst, overførselsindkomst, m.m.)

Socio-økonomisk status (Indkomstkilde, beskæftigelse, dagpenge, ledighed, sygedagpenge)

Beskæftigelsesforhold (beskæftigelsesgruppe, branche, arbejdsfunktion)

Partner/ægtefælledata (civilstand, børn, oprindelsesland, etnicitet)

Boligdata (bopælskommune, boligform, udlejnings/ejerskabsforhold)

Udtræksstrukturen kan skitseres som nedenfor

EUD afsluttet	1991	1996	2001	2006	2010
- 1991	<i>Grunddata</i>	Forløbsdata	Forløbsdata	Forløbsdata	Forløbsdata
- 1996	-	<i>Grunddata</i>	Forløbsdata	Forløbsdata	Forløbsdata
- 2001	-	-	<i>Grunddata</i>	Forløbsdata	Forløbsdata
- 2006	-	-	-	<i>Grunddata</i>	Forløbsdata

² Summeringen af kohorterne er ikke den samme i alle tabeller i denne rapport, da der i praksis er arbejdet med udtræk fra flere registre over den danske befolknings uddannelser (Danmarks Statistisks UDDA og KOTO-registrene), der resulterer i lidt forskellige opgørelser, afhængig af hvordan de bruges. Totalpopulationene her udgør det største antal elever der er arbejdet med, hvor de enkelte kohorter her er opgjort efter både KOTO og UDDA-udtrækkene.

Denne struktur er væsentlig at holde sig for øje i de følgende analyser, da der for er mange dimensioner at følge i analyserne af disse data. For det første bliver det for hver kohorte undersøgt hvilke af de enkelte faggrupper blandt erhvervsuddannelserne der leverer studerende til videregående uddannelse, på hver af de op til fire år, der er udtrukket forløbsdata i. For det andet kan disse undersøgelser ikke sammenlignes direkte: hvordan de erhvervsuddannede elever fra 1991 overgår til videregående uddannelse i 2001 kan ikke *direkte* sammenholdes med hvordan de erhvervsuddannede fra 1996 overgår til videregående uddannelse i hverken 2001 (samme år som 1991-kohorten) eller 2006 (efter samme tidsrum som 1991-kohorten). Den første sammenligning risikerer at overse kohorteeffekter, da den ignorerer betydningen af kohortens alder, ved at sammenholde fem og ti års intervaller. Den anden sammenligning risikerer at overse periodeeffekter, da den ignorerer at de strukturelle forhold på arbejdsmarkedet og i uddannelsessystemet kan være forskellige i de to perioder.

Analyserne i det følgende sammenligner derfor *enten* forløbet for hver enkelt kohorte, eller forløbet over tid for hele populationen. De skal altså læses som en art livsforløbsanalyser for kohorterne. I alle analyser forstås videregående uddannelse som alle uddannelser indenfor områderne Kort videregående uddannelse, Mellem-lang videregående uddannelse, Bachelor, Lang videregående uddannelse og Forskeruddannelse³. I de to første delanalyser er der kun skelnet mellem de enkelte erhvervsuddannelser på mellemniveau - dvs. at der i disse analyser skelnes mellem sikkerhedsuddannelser og tekniske uddannelser, men ikke mellem de enkelte tekniske uddannelser. Denne skelnen foretages dog for enkelte helt specifikke uddannelser i den tredje analyse.

Første delanalyse: Livsforløb og erhvervelse af videregående uddannelse

Den første delanalyse forsøger at besvare spørgsmålet om i hvilket omfang der for de enkelte erhvervsuddannelsesområder foregår en overgang til videregående uddannelse. Hvor den hidtidige meget begrænsede forskning i denne overgang har fokuseret på omfanget af overgangen inden for de første år efter færdiggørelse af erhvervsuddannelse, ser dette projekt på denne overgang 5, 10, 15 og 20 år efter afsluttet erhvervsuddannelse. Erhvervsuddannelserne er som udgangspunkt kendetegnet ved deres nære tilknytning til et specifikt erhverv, hvorfor valget om at fortsætte videre i uddannelsessystemet ikke med selvfølgelighed præsenterer sig for eleverne, hverken undervejs i uddannelsen, eller når de nærmer sig uddannelsens afslutning. For nogen elever vil videreuddannelse være indenfor mulighedshorisonten, men for andre elever er den mulighed noget der præsenterer sig gennem deres arbejdsplads, gennem bekendte eller med andre elever, og for atter andre er der ikke tale om en mulighed, men en økonomisk eller beskæftigelsesmæssig nødvendighed. Endelig er der det store flertal, for hvem muligheden for videreuddannelse fravælges, eller slet ikke er indenfor den oplevede mulighedshorisont. Disse muligheder betegnes i det følgende med nogle metaforer:

- Trådte stier: Videreuddannelse, der benyttes af en række elever uden egentlig at være etableret
- Broer: Videreuddannelsesmuligheder, der er institutionaliseret, i form af f.eks. overgangskurser, adgangsgivende kurser, etc.

Begge disse to uddannelsesforbindelser er kendetegnet ved at forbindelsen er fagligt sammenhængende - der indgår en faglig opkvalificering i at følge disse forbindelser. Det gælder ikke for de to andre forbindelsesmuligheder:

- Blindgyder: Uddannelser og erhverv fra hvilke der er meget lidt, og usystematisk overgang til videregående uddannelse.
- Sporskifter: Videregående uddannelse, der er mulig for en stor gruppe erhvervsuddannede, og som kan være en mulighed for at forny sin tilknytning til arbejdsmarkedet.

---

³ Konkret operationaliseret som Forspalttekoder med H-niveau over 40.

Disse to sidste forbindelsesvarianter rummer netop ikke faglig sammenhæng – men er tværtimod knyttet til at mulighederne indenfor den hidtidige faglighed er løbet tør.

Disse forskellige kombinationer af uddannelsesstrategiske overvejelser, og sociale vilkår for valg og fravalg af videreuddannelse er det nødvendigt at kunne iagttage i analysen, og derfor er tid en vigtig faktor. Med mulig undtagelse af broerne, er alle disse former for forbindelser til videregående uddannelse knyttet til perioder af varierende længde udenfor uddannelsessystemet, enten fordi det er via arbejdslivet man opnår kendskab til forbindelserne, eller fordi forbindelserne bliver interessante på grund af ændrede forhold på arbejdsmarkedet. Hvor især broer og trådte stier kan forventes at være noget der benyttes indenfor en kortere tidshorisont efter færdiggjort erhvervsuddannelse, er blindgyderne kun synlige over længere tid; et kortvarigt fravær af videreuddannelse indenfor et område kan skyldes konjunkturforskel, eller andre periodeeffekter, mens et fravær over lange tidsrum kan antages af være mere generelt. Sporskiftene er derimod netop periode-afhængige, i det de netop både kan blive nødvendige på grund af midlertidige strukturelle forhold (konjunkturbetinget arbejdsløshed) eller mere radikale strukturelle forandringer (uddøende erhverv, regional økonomi). I det følgende betragtes de enkelte fagområders overgang til videregående uddannelse med fem års intervaller og derefter diskuteres udviklingen for de enkelte kohorter kort.

Overgange til videregående uddannelse efter fem år.

Fagområde	Kohorte 1991	Kohorte 1996	Kohorte 2001	Kohorte 2006
EUD:Pædagogisk	(0)	(0)	12,6%	3,2%
EUD:H&K	4,5%	8,5%	11,0%	10,7%
EUD:Byg&Anlæg	9,0%	7,1%	4,8%	3,0%
EUD:Jern&Metal	6,3%	4,5%	3,4%	1,9%
EUD:Grafisk	2,9%	4,6%	2,4%	3,3%
EUD:Teknik & Industri	12,3%	7,5%	4,9%	4,7%
EUD:Service	2,7%	3,7%	2,7%	2,0%
EUD:Levnedsmiddel	4,5%	3,0%	2,6%	2,0%
EUD:Jordbrug&fiskeri	43,1%	41,1%	36,2%	30,1%
EUD:Transport	7,1%	3,8%	2,2%	4,8%
EUD:Sundhed	2,6%	2,7%	3,0%	3,8%
EUD:Sikkerhed	(0)	(0)	(0)	(0)
Total	2918	3259	3053	2104
Samlet overgangsfrekvens	7,7%	7,9%	7,7%	6,4%

Tabellen ovenfor viser for hver kohorte, hvor stor en andel af de færdiguddannede, der fem år senere havde erhvervet en videregående uddannelse. Antallet af individer er udeladt for overskuelighedens skyld - de med fed udhævede frekvenser repræsenterer over hundrede individer, men de med kursiv udhævede frekvenser repræsenterer under 25 individer. Celler med (0) har så små populationer at overgangsfrekvensen ikke udtrykker noget meningsfuldt. De samlede tabeller, med den totale population af elever, kan findes som bilag. Antallet af erhvervsuddannede, der tager en videregående uddannelse, falder samlet set fra 1991 kohorten til 2006 kohorten, men ikke i et omfang, der ikke kan forklares af populationsforskellen mellem kohorterne. Dette ses også af den samlede frekvens, der først udviser et – mindre - fald for 2006-kohorten. Dette generelle fald knytter sig formodentlig til de ændrede optagelseskrav på en række uddannelser i denne periode. Overgangen til videregående uddannelse efter fem år er således forholdsvis stabil i den undersøgte periode, når man ser på populationerne som helhed, men der er meget store forskelle mellem uddannelsesområderne.

Betragter man de enkelte fagområder, er der en række forskelle, der skal fremhæves. Overgangsfrekvenserne indenfor sundhedsområdet og det merkantile område er som de eneste i vækst i perioden. For Sundhedsområdet sløres denne øgede overgang af en øget tilgang i færdiguddannede på området – der er tale om en tredobling af antallet af elever der læser videre, primært til sygeplejerske og pædagog. Omvendt halveres antallet af færdiguddannede elever på det merkantile område i perioden, og set i den sammenhæng er den øgede overgangsfrekvens meget bemærkelsesværdig. Fire områder udviser et fald, der overstiger det gennemsnitlige fald: Bygge og Anlæg, Jern & Metal, Levnedsmiddel-området, samt Teknik & Industri. Hvor de tre sidste oplever ret voldsomme fald i rekruttering, er det modsatte tilfældet for Bygge & Anlægsområdet. Jordbrug og Fiskeri har en let faldende, men meget høj overgangsfrekvens, hvilket primært handler om at en meget stor del af de faglærte landmænd efterfølgende erhverver et grønt bevis, der er klassificeret som en kort videregående uddannelse. Det pædagogiske område er i vækst, men analysen kan ikke her forfølges noget videre, da den pædagogiske assistentuddannelse (tidligere pædagogisk grunduddannelse) først blev indført i 1997. Den gøres til genstand for særskilt analyse i dette afsnits tredje delanalyse. Tilsvarende dækker Sikkerhedsområdet så få individer at analyse er meningsløs.

Opsummerende må den relativt stabile overgangsfrekvens for hele erhvervsuddannelsesområdet, på trods af det generelt faldende elevtal altså siges at dække over store forskelle: der er således tale om ét område – Sundhed hvor overgangen til videregående uddannelse øges og elevtallet øges; andre, hvor elevtilgang følges af en faldende overgangsfrekvens (Bygge & Anlæg), en tredje gruppe (Jern & Metal, Teknik & Industri), hvor både elevtal og overgangsfrekvens falder, og endelig Sundhedsrådet, hvor både elevtal og overgangsfrekvens stiger.

Overgange til videregående uddannelse efter ti år.

Fagområde	Kohorte 1991	Kohorte 1996	Kohorte 2001
EUD:Pædagogisk	(0)	(0)	24,7%
EUD:H&K	12,5%	17,0%	17,0%
EUD:Bygge&Anlæg	16,3%	13,9%	11,5%
EUD:Jern&Metal	12,4%	10,0%	7,5%
EUD:Grafisk	7,6%	9,6%	5,4%
EUD:Teknik & Industri	19,9%	11,9%	10,0%
EUD:Service	4,8%	6,6%	6,3%
EUD:Levnedsmidd	8,2%	7,2%	5,8%
EUD:Jordbrug&Fiskeri	46,8%	45,8%	39,6%
EUD:Transport	9,8%	6,0%	3,7%
EUD:Sundhed	7,0%	7,5%	6,7%
Total	5359	5789	5032
Samlet overgangsfrekv.	14,2%	14,0%	12,8%

Som i det foregående afsnit viser denne tabel hvor stor en andel af de færdiguddannede der efterfølgende har erhvervet en videregående uddannelse – her ti år efter eleverne færdiggjorde erhvervsuddannelsen, hvorfor 2006-kohorten ikke kan medtages. Med fed er fremhævet de frekvenser, der repræsenterer over 200 individer, mens det med kursiv er markeret hvilke der repræsenterer under 50. Det samlede billede er også her, at der for alle de tre kohorter er en forholdsvis stabil overgangsfrekvens. Sammenholdes denne frekvens med overgangsfrekvensen fem år efter afsluttet erhvervsuddannelse, er den omtrent fordoblet i de mellemliggende fem år. Dette er ganske væsentligt at notere sig: ved at udstrække analysehorisonten fra fem til ti år kan man notere en fordobling i antallet af elever der erhverver sig en videregående uddannelse. Skal man tale om et videreud-

dannelses *vindue* for erhvervsuddannede må dette altså som minimum være på ti år; der sker ingen generelle fald i overgangsfrekvens indenfor denne periode. Tilsvarende betyder det at den proces, der går forud for den enkelte elevs valg eller fravalg af videregående uddannelse er langstrakt og kompleks.

Mange af de samme forhold som gjorde sig gældende fem år efter fuldført uddannelse, kan i øvrigt iagttages her: Overgangsfrekvensen falder også i tiårs-perspektivet for både Jern & Metal og Teknik & Industri, og deres rekruttering svagt faldende i også denne periode. Rekrutteringen svinger lidt for Bygge & Anlæg, men overgangsfrekvensen er faldende, når kohorterne sammenlignes. For det merkantile område er der ligesom fem år efter afsluttet erhvervsuddannelse her en vækst i overgangsfrekvensen, samtidig med et fald i rekrutteringen, mens sundhedsområdet, der har den største rekrutteringsvækst i perioden, ti år efter afsluttet erhvervsuddannelse udviser et mindre fald i overgangsfrekvensen. Det pædagogiske område tegner sig for en ganske eksplosivt øget overgangsfrekvens. Der er her tale om en række velfærdsprofessionsuddannelser, af en varighed på 2-4 år. Denne overgang til videregående uddannelse repræsenterer således en ganske omfattende investering af tid og tilsvarende indkomstnedgang for eleverne. Dette skal bemærkes, da det eneste område med højere overgangsfrekvenser er Jordbrug og Fiskeri, hvor Grønt Bevis/driftsleder-uddannelsen - der varer 6 måneder - tegner sig for størstedelen af videreuddannelsen.

Opsummerende er der her kun det pædagogiske område og det merkantile, der udviser en øget overgangsfrekvens når kohorterne sammenlignes, mens den falder for de tekniske uddannelser på trods af de mange politiske intentioner om at øge overgangen som omtalt tidligere. Det væsentligste fund her er således at uddannelsesforbindelserne og overgangene efter ti år fortsætter den udvikling som kunne iagttages efter fem år. Overgangen til videregående uddannelse derfor entydigt er en proces der skal ses i et ganske langt perspektiv.

Overgange til videregående uddannelse efter femten år.

Fagområde	Kohorte 1991	Kohorte 1996
EUD:H&K	16,8%	19,8%
EUD:Bygge&Anlæg	18,9%	16,1%
EUD:Jern&Metal	14,5%	11,5%
EUD:Grafisk	11,9%	12,4%
EUD:Teknik & Industri	23,9%	11,6%
EUD:Service	7,9%	6,6%
EUD:Levnedsmiddel	10,7%	9,7%
EUD:Jordbrug&fiskeri	47,7%	44,7%
EUD:Transport	12,8%	6,5%
EUD:Sundhed	10,2%	10,1%
Total	6619	6621
Samlet overgangsfrekvens	17,5%	16,0%

Ovenstående tabel viser overgangsfrekvenserne fra erhvervsuddannelse til videregående uddannelse femten år efter afsluttet erhvervsuddannelse, for de to kohorter, hvor data dækker dette tidsspænd. Med fed er fremhævet de frekvenser der repræsenterer mere end 300 individer, mens det med kursiv markeres hvilke frekvenser der dækker under hundrede individer. Som i de to foregående tabeller kan det som det første fremhæves, at der ikke er store udsving i den samlede frekvens mellem de to år. Men hvor der efter fem og ti år sås en ganske stabil vækst i erhvervsuddannede med videregående uddannelse, er denne frekvens vækst ikke fortsat frem til det femtende år efter erhvervsuddannelsen. Med en metafor er videreuddannelses *vinduet* er tilsyne-

ladende for de fleste områders vedkommende mere lukket efter på dette tidspunkt, femten år efter færdiggjort erhvervsuddannelse, sammenlignet med de to foregående nedslag.

Den samlede tendens for de fleste af områderne er således, at der sker et fald i overgangsfrekvens fra 1991-kohorten til 1996-kohorten. Dette gælder områderne som har været nævnt tidligere: Bygge & Anlæg, Teknik & Industri, Jern & Metal, samt Levnedsmiddel. Det merkantile område er det eneste der stiger – en tendens helt svarende til hvad dette område har udvist efter både fem og ti år. Sundhedsområdets overgangsfrekvens ligger ganske stabilt i denne sammenligning, hvilket dog skjuler at der sker en numerisk tredobling af rekrutteringen, og en tilsvarende numerisk vækst i overgang til videregående uddannelse. Sundhedsområdets videreuddannelsesvindue kan altså siges at række til femten år efter færdiggjort erhvervsuddannelse.

Overgange til videregående uddannelse efter tyve år.

Fagområde	Kohorte 1991
EUD:H&K	18,4%
EUD:Bygge&Anlæg	19,6%
EUD:Jern&Metal	15,0%
EUD:Grafisk	13,2%
EUD:Teknik& Industri	24,4%
EUD:Service	8,6%
EUD:Levnedsmidd	12,4%
EUD:Jordbrug&fiskeri	46,2%
EUD:Transport	13,1%
EUD:Sundhed	11,6%
Total	6999
Samlet overgangsfrekvens	18,5%

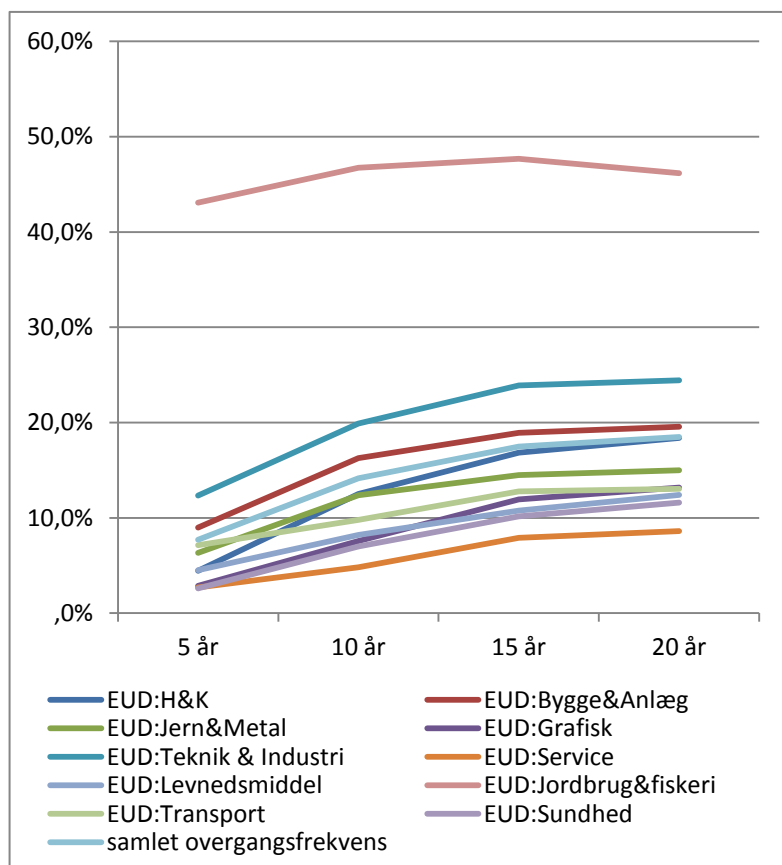
Den ovenstående tabel viser overgangsfrekvenserne for områderne tyve år efter 1991-kohorten afsluttede erhvervsuddannelsen. Selvom der nu samlet set er tale om en vækst i overgangsfrekvensen på kun 1 % sammenlignet med samme kohorte efter femten år, er der alligevel sket en vækst på næsten samtlige områder⁴. Denne analyses samlede billede af overgangen til videregående uddannelse er således at der i samtlige tyve år, der er kortlagt her, er store forskelle på hvor stor en andel af eleverne der fortsætter i videregående uddannelse for de enkelte områders vedkommende. For én gruppe af områders vedkommende er denne overgang af meget lille omfang: Service, Grafisk og Transport-områderne har lave frekvenser, men er også de områder med færrest elever, hvorfor frekvenserne er meget letpåvirkelige.

To områder skiller sig ud: Sundhedsområdet har en meget stabil overgangsfrekvens, og har både en øget rekruttering og en stigende overgang til videregående uddannelse, mens det merkantile område er bemærkelsesværdigt, med et stort rekrutteringsfald, og den største vækst i overgang til videregående uddannelse. Denne sammenhæng tyder på et område, der i stadig stigende grad passer på beskrivelsen *blindgyde*, og derfor giver anledning til at eleverne foretager en række *sporskift*. Dette må antages primært at dreje sig om detail- og almen kontor-områderne, hvor der ikke eksisterer broer.

Endelig er de fire områder: Bygge & Anlæg, Teknik & Industri, Jern & Metal, samt Levnedsmiddel kendetegnet ved svigtende rekruttering i forhold til populationens udvikling, og en faldende overgang til videre-

⁴ Det tilsyneladende fald (!) i antallet af erhvervsuddannede med videregående uddannelse indenfor jordbrug og fiskeri beror på et databrud der berører ca. 60 individer.

gående uddannelse, når kohorterne sammenlignes. Dette tyder på, at disse fire områders forbindelser til videregående uddannelse er af den type som blev karakteriseret som broer eller trådte stier. Disse forbindelser er positivt knyttet til arbejdsmarkedet, i den forstand at der er tale om videreuddannelse der ligger i forlængelse af det fag og erhverv eleverne oprindeligt er uddannet i. Disse typer af uddannelsesforbindelser er afhængige af vækst i beskæftigelse og økonomi – modsat sporskiftet, der netop fremtvinges af svigtende beskæftigelse.

I Figur 2 er 1991-kohortens overgangsfrekvenser opstillet som kurver for de enkelte områder. Den viser meget fint denne analyses sidste, men væsentligste pointe: at videreuddannelsesvinduet for erhvervsuddannelserne strækker sig mindst ti år efter færdiggjort uddannelse. Samtlige kurver stiger støt og jævnt indtil kohorten har været færdiguddannet i femten år.

Figur 2: overgangsfrekvenser for udvalgte områder

Anden delanalyse: Familie, arbejdsliv og videregående uddannelse

Den kvantitative del af projektets anden delanalyse omhandler de erhvervsuddannedes hverdagsliv, og hvilke sociale betingelser deres valg og fravalg af videregående uddannelse er underlagt. Denne analyse sammenholder en række faktorer der er vurderet afgørende for hvorvidt det er muligt at gennemføre en videregående uddannelse, med kohorternes faktiske uddannelseshistorie.

Modellen er således at en række faktorer til sammen udgør en sociale baggrund, og denne disponerer de erhvervsuddannede individer for at vælge eller fravælge videregående uddannelse, som skitseret nedenfor:

Social baggrund	Uddannelsesvariable
Forældres herkomst	Videregående uddannelse erhvervet i 1996
Far uddannelsesniveau	Videregående uddannelse erhvervet i 2001
Mors uddannelsesniveau	Videregående uddannelse erhvervet i 2006
Beskæftigelsesstatus	Videregående uddannelse erhvervet i 2010
Ledighedsgrad i de foregående år	
Disponibel indkomst i de foregående år	
Forsørgerstatus	
Parforholdsstatus	
Erhvervsuddannelsesområde	
(Køn)	
(Alder)	

Disse data er analyseret med geometrisk dataanalyse. Denne teknik tillader at et meget stort antal variable analyseres samtidig, hvorefter de kan afbilledes som en art landkort. I modsætning til andre multivariate statistiske analyseteknikker beskriver geometriske dataanalyser *alene* det materiale der analyseres, og forsøger hverken at bedømme sammenhængenes signifikans, eller analysens gyldighed udover de foreliggende data. For en gennemgang af den geometriske dataanalyse, henvises til Le Roux & Rouanet 2010 og 2004.

Den geometriske analyse placerer alle de analyserede forhold i et multidimensionelt rum, og det er dette rum, der fremstilles som en art landkort over dataene. Rummet, der konstrueres i denne analyse er rummet udsædnt af de erhvervsuddannedes sociale baggrund. Konkret indgår forholdene beskrevet som social baggrund ovenfor *aktivt* i analysen. At disse data indgår aktivt i analysen betyder at det er via disse data, de enkelte elever placeres i rummet af erhvervsuddannedes sociale baggrund. Dette rum kan så beskrives ved hjælp af konstruerede *akser*. Hver akse beskriver en forskel mellem individerne – en forskel, der er betydningsfuld.

Aksernes betydning analyseres ved at sammenligne hvor stor en del af forskellene på de erhvervsuddannede (mere præcist: af variansen i data), der kan forklares med den enkelte akse. Hver akse repræsenterer en del af variationen mellem de erhvervsuddannedes uddannelsesveje – men kun en del. Hver enkelt akse forklarer kun nogle forskelle, mens andre forskelle ikke kan ses overhovedet, og først bliver synlige når man inddrager andre akser. Måden man analyserer akserne på er netop ved at se på hvilke forskellige *modaliteter* (dvs. datakategorier som f.eks. Mand, kvinde, H&K-uddannet, Transport-uddannet, etc) - der bidrager mest til hver enkelt akse, for derved at beskrive hvilke forskelle imellem eleverne, aksens beskriver.

Da geometrisk dataanalyse tillader at man analyserer mange variable på én gang, kan analyserne blive meget uoverskuelige. Derfor vil analyserne i det følgende kun blive fremstillet som de landkort, der er den geometriske dataanalyses stærkeste formidlingsredskab⁵.

Undervejs i de enkelte analyser, fjernes nogle af de ovenfor nævnte sociale forhold, efterhånden som de viser sig ikke at have betydning i den pågældende analyse – dette kommer konkret til udtryk ved at de enkelte sociale forhold ikke bidrager til konstruktionen af rummet. I de konkrete analyser, som de fremstilles nedenfor, er der kun en mindre sæt af disse forhold, der er inddraget.

⁵ Tabeller over modalitetsbidrag, egenværdier for akserne, og forklaret varians kan findes som bilag

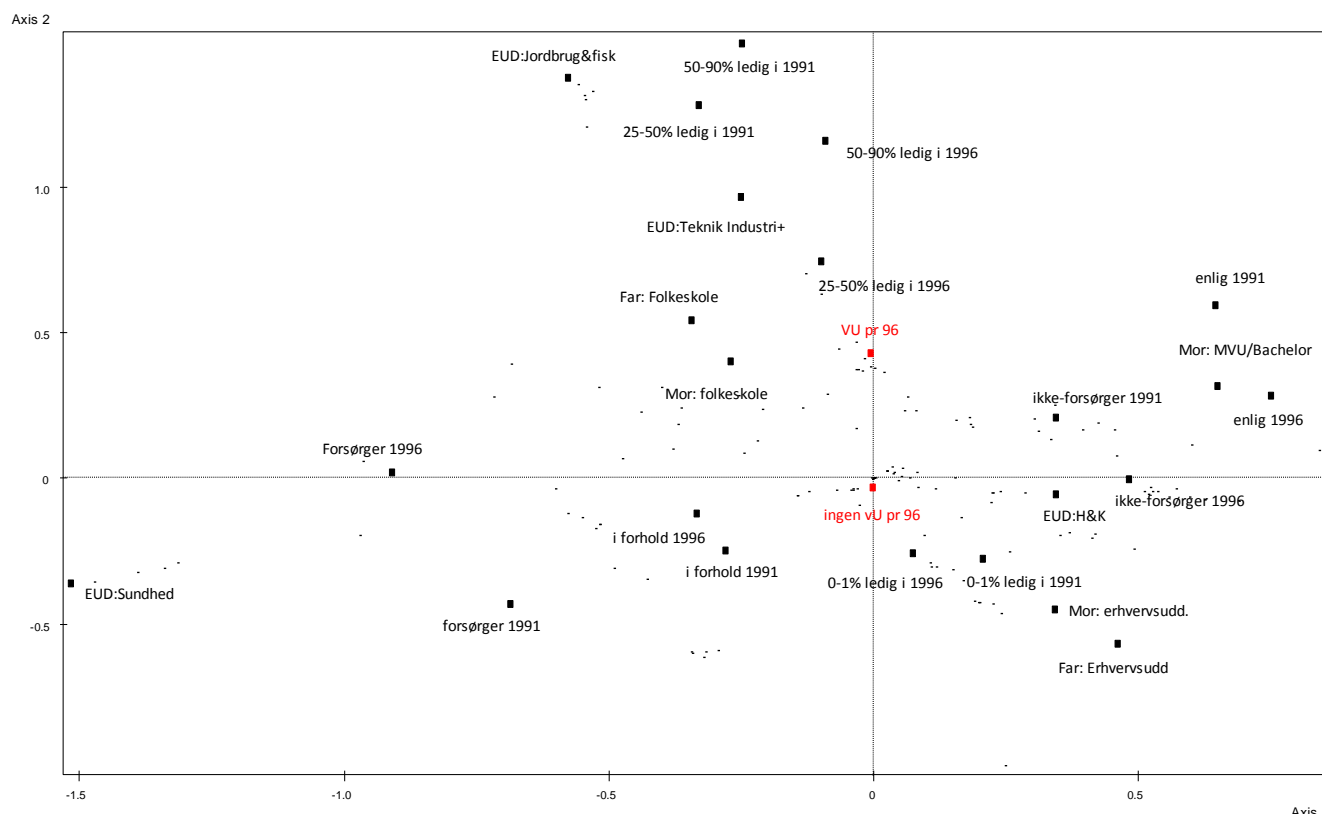
I den første delanalyse i denne del af projektet, fremgik det, at de første ti år efter fuldført erhvervsuddannelse var overgangsfrekvensen til videregående uddannelse ret jævn. Endvidere var der ingen voldsomme forskelle at spore i overgangsfrekvenserne for de enkelte kohorter, ud over et generelt fald. Dette fald var dog særlig udtalt for den yngste kohorte – 2006-kohorten. Dette kunne spekulativt forklares med henvisning til ændrede adgangskrav på en række uddannelser. Med disse forhold in mente, vil der blive fremstillet tre geometriske analyser i det følgende: to for 1991-kohorten, og én for 2006-kohorten. Den første 1991-analyse fokuserer på de erhvervsuddannede, der gennemfører en videregående uddannelse indenfor de første fem år efter at have gennemført erhvervsuddannelsen, mens den anden 1991-analyse fokuserer på de, der gennemfører en videregående uddannelse efter femten år. 2006-analysen fokuserer selvfølgelig på de individer, der gennemfører en videregående uddannelse inden 2010.

Geometrisk analyse af 1991-kohorten med fokus på 1996

Den første geometriske analyse af 1991-kohorten prøver således at beskrive sammenhængen mellem en række sociale forhold, og hvorvidt de erhvervsuddannede besad en videregående uddannelse i 1996. De konkrete sociale forhold der indgår i analysen er disse:

Fars uddannelse, Mors uddannelse, Erhvervsuddannelsesområde, Var den erhvervsuddannede i et forhold i 1991?, Var den erhvervsuddannede i et forhold i 1996?, Var den erhvervsuddannede forsørger i 1991?, Var den erhvervsuddannede forsørger i 1996?, Den erhvervsuddannedes ledighedsgrad i 1991?, Den erhvervsuddannedes ledighedsgrad indtil 1996?

Figur 3 beskriver relationerne mellem de sociale forhold, og hvorvidt den erhvervsuddannede havde en

Figur 3: 1991-kohortens videreuddannelse i 1996

videregående uddannelse i 1996: hver enkelt data-kategori, eller *modalitet* er afbildet som et punkt på kortet. Figur 3 skal læses således at modaliteter, der står tæt på hinanden er stærkt korrelerede – dvs., de optræder hyppigt sammen. Forhold, der er placeret på hver sin side af aksernes midtpunkt er i modsætning, og optræder sjældent sammen. Jo længere fra midten af figuren et forhold optræder, jo stærkere bidrager det til at konstruere rummet. Akserne har således ikke nogen enheder, eller nogen a priori betydning – de er konstruerede, og deres betydning skal fremtolkes som en del af analysen.

Det kan være et nyttigt forståelsesredskab at tænke på relationerne mellem de enkelte forhold som magnetiske – stærkt korrelerede forholde ligger tæt på hinanden fordi de tiltrækker hinanden, mens negativt korrelerede forhold er i opposition, og skubber hinanden væk.

Figur 3 viser først og fremmest at der er en stærk sammenhæng mellem ledighed i 1991 og 1996, og videregående uddannelse i 1996. Modsætningen mellem de røde punkter, der indikerer videregående uddannelse i 1996, og ingen videregående uddannelse i 1996 er alene udstrakt langs anden-aksen – hvilket betyder at de modsætninger som første aksens beskriver ikke er relateret til erhvervelse af videregående uddannelse. Den øvre del af kortet er domineret af ledighedsmodaliteter, mens den nedre del af kortet rummer modaliteter såsom at være i forhold, at være forsørger, samt en lav ledighedsgrad. Her findes også modaliteterne for erhvervsuddannelsesområderne Sundhed og Handel og Kontor. Disse uddannelses-modaliteter står i modsætning til Jordbrug & Fiskeri, samt Teknik og Industri, der befinder sig på den øverste del af kortet.

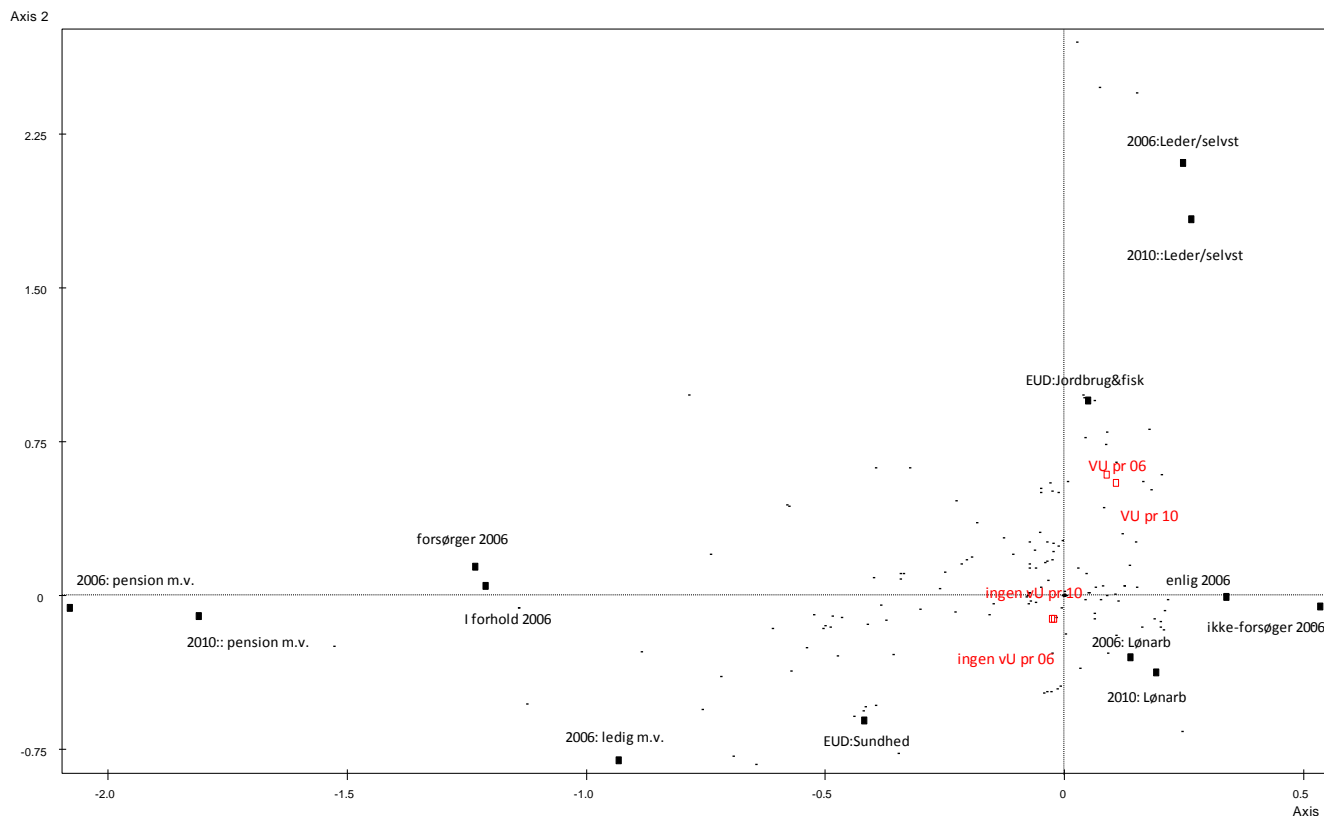
Kortet viser således at ledighed, i kombination med en erhvervsuddannelse indenfor Teknik & industri-området, eller indenfor Jordbrug og fiskeri er stærkt korreleret med erhvervelse af en videregående uddannelse i 1996. At være i forhold, have børn, eller være i arbejde er derimod negativt korreleret med videregående uddannelse. Forældrenes uddannelse spiller også en rolle her – forældre med erhvervsuddannelse er relateret til ikke at have erhvervet en videregående uddannelse, mens forældre med mellemlange uddannelser, eller kun folkeskolen relaterer sig til videregående uddannelse. Dette viser to forskellige måder, forældrenes uddannelsesniveau har betydning på: Forældre med mellemlange uddannelser kan i højere grad formidle videreuddannelse som noget vigtigt, og formår samtidig at videregive strategier, der reducerer ledighedsrisikoen – deres børn vælger at videreudanne sig af karrierehensyn. Forældre med lavt uddannelsesniveau formidler derimod usikrere uddannelsesstrategier til deres børn, hvorfor børnene har øget risiko for at vælge erhverv der fører til ledighed. Denne ledighed tvinger dem til sporskifte-modellen for videreuddannelse. Forældreuddannelsesmodaliteternes placering i forhold til ledighedsmodaliteterne illustrerer netop denne sammenhæng. Endelig skal de to erhvervsuddannelsesområder der i den første delanalyse havde de højeste overgangsfrekvenser fremhæves: Sundhedsområdet samt Handel og Kontor er begge placeret i stærk modsætning til videregående uddannelse, og til ledighed. Dette skyldes at overgangsfrekvensen for disse to erhvervsuddannelsesområder ikke er særlig høj sammenlignet med overgangsfrekvensen for de to uddannelsesområder, der befinder sig i kortets øvre region.

Opsummerende beskriver dette kort altså en stærk sammenhæng mellem ledighed, familieforhold, og adgang til videregående uddannelse. Denne sammenhæng er tilsyneladende hæmmende for at individer med en sundheds- eller merkantil erhvervsuddannelse får videregående uddannelse, mens sammenhængen begunstiger Jordbrug & fiskeri, samt Teknik & industri-uddannede.

Geometrisk analyse af 1991-kohorten med fokus på 2006 og 2010

Den anden geometriske analyse af 1991-kohorten prøver nu at undersøge om eleverne fra denne kohorte, der får en videregående uddannelse i 2006 og 2010 er underlagt anderledes sociale vilkår, end de af deres jævnaldrende der erhvervede en videregående uddannelse i 1996. De sociale forhold der indgår i analysen er disse:

Erhvervsuddannelsesområde, Var den erhvervsuddannede i et forhold i 2006?, Var den erhvervsuddannede forsørger i 2006?, Den erhvervsuddannedes ledighedsgrad i 2006, Den erhvervsuddannedes socioøkonomiske status i 2006?, Den erhvervsuddannedes socioøkonomiske status i 2010?

Figur 4: 1991-kohortens videreuddannelse i 2006-2010

Figur 4 nedenfor viser hvordan disse sociale forhold placerer sig i forhold til videregående uddannelse i 2006 og 2010. Der er stadig en meget stærk sammenhæng mellem Jordbrug & Fiskeri, og videregående uddannelse – men denne forbindelse knytter sig nu også til en socioøkonomisk status som selvstændig eller leder. Den sammenhæng, der ses her er en af de allermest befærdede broer mellem erhvervsuddannelserne og videregående uddannelse: vejen fra faglært landmand, til driftsleder, og ejer af eget landbrug. Denne sammenhæng dominerer dette kort. Man kan notere sig, at ledighed nu ikke længere spiller en betydningsfuld rolle, og på dette er i modsætning til videregående uddannelse; ledighed er på dette tidspunkt en barriere. I den foregående analyse var forsørgerforpligtelser hæmmende for videregående uddannelse, og det ser også ud til at være tilfældet her. At være enlig og ikke-forsørger er ganske stærkt associeret med videregående uddannelse, mens forsørger og parforhold i 2006 er placeret i opposition til videregående uddannelse. I stærkest opposition er de medlemmer af kohorten, der er gået på pension (hvilket inkluderer efterløn, førtidspension m.v.).

Kortet her viser således at for 1991-kohorten er en meget stærk forbindelse mellem Jordbrug & Fiskeri, og videregående uddannelse. Der er andre mere omskiftelige sammenhænge mellem ledighed, andre erhvervsuddannelsesområder, og videregående uddannelse, og så tegner der sig et billede af familie som en væsentlig hæmsko for videregående uddannelse.

Det er væsentligt her at hæfte sig ved den meget stærke sammenhæng Jordbrug & Fiskeri-uddannelsen har med videregående uddannelse. Indirekte peger dette på to væsentlige forhold, der er afgørende for hvorvidt

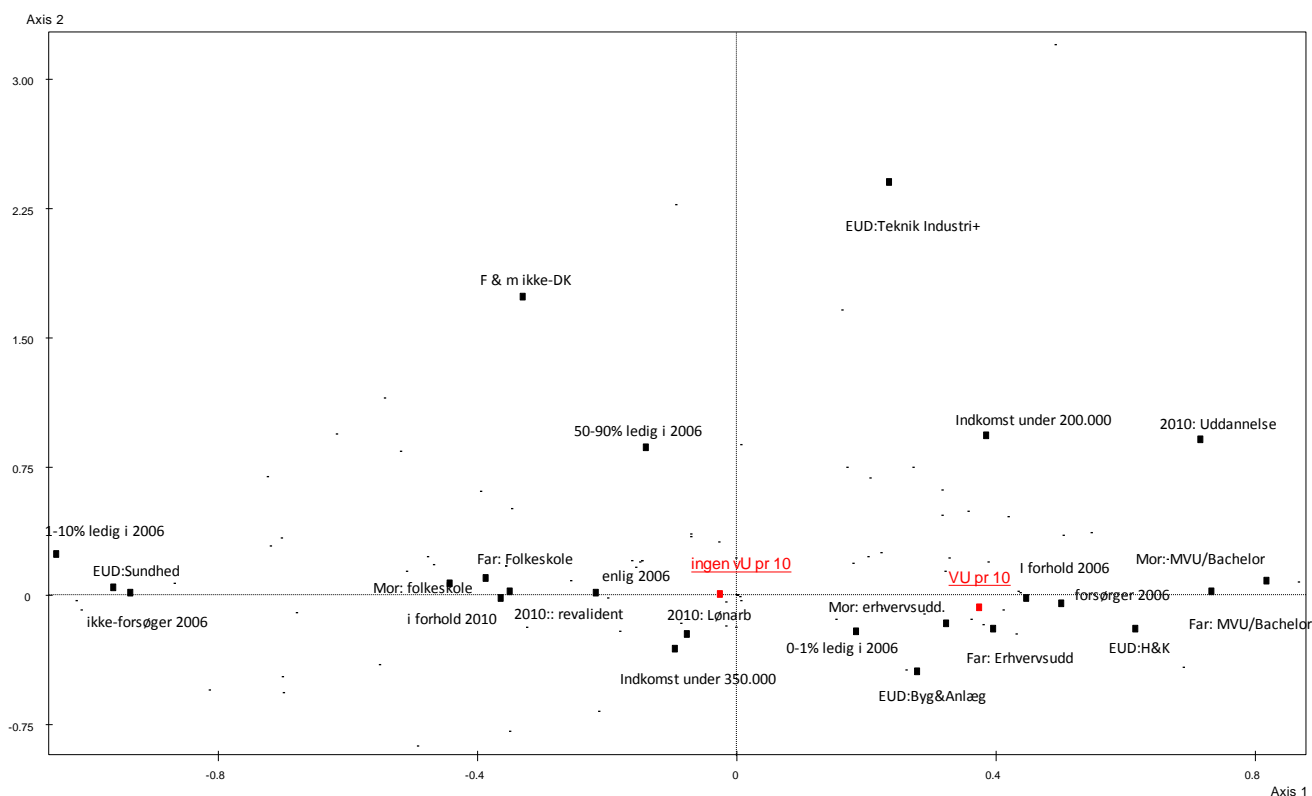
eleverne bevæger sig videre i uddannelsessystemet: den videregående uddannelses *varighed* og dens relation til arbejdsmarkedet, og etableringsmulighederne for selvstændig virksomhed. Disse forhold er begge meget gunstige for Jordbrugsuddannelserne, mens andre erhvervsuddannelser har helt andre forhold. Det kan her diskuteres om Grønt Bevis m.v. overhovedet er sammenligneligt med andre former for videregående uddannelse – et forhold der vil blive set nærmere på i tredje delanalyse.

Geometrisk analyse af 2006-kohorten med fokus på 2010

Denne sidste geometriske analyse følger 2006-kohorten. Kontrasten til de to foregående analyser er således skarp og giver mulighed for at kontrollere de to foregående analyser. Det kan for det første undersøges om den store betydning, som den første analyse tillagde ledighed er et forhold der primært handler om arbejdsmarkedet i 1996, eller om det også gælder for denne kohorte fem efter uddannelse. Samtidig er det præcis samme tidspunkt som analyse nummer to ovenfor, og derfor kan det undersøges om denne kohorte er underlagt vilkår der knytter sig til denne periode.

De sociale forhold der indgår i analysen er følgende:

Fars uddannelse, Mors uddannelse, Forældres herkomst, Erhvervsuddannelsesområde, Var den erhvervsuddannede i et forhold i 2006?, Var den erhvervsuddannede i et forhold i 2010?, Var den erhvervsuddannede forsørger i 2006?, Den erhvervsuddannedes ledighedsgrad i 2006?, Den erhvervsuddannedes socioøkonomiske status i 2010?

Figur 5: 2006-kohortens videreuddannelse i 2010

Kortet på figur 5 er noget mere kompliceret end de to foregående. To indledende væsentlige iagttagelser er, at ledighed primært fordeler sig langs anden-aksen, mens videregående uddannelse er placeret i opposition langs førsteaksen. Der er med andre ord ikke nogen væsentlig relation mellem ledighed og videregående uddannelse. Tilsvarende er modaliteten Jordbrug og Fiskeri fuldstændigt fraværende på dette kort, og der er

således heller ikke nogen stærke korrelationer til dette uddannelsesområde. Derimod er der en stærk modsætning mellem forældre med erhvervsuddannelser og mellemlange uddannelser i kortets højreside, og forældre med folkeskolen som højeste uddannelse i venstre side. I venstre side finder man endvidere en modalitet, der ikke har haft betydning i de foregående analyser: forældres herkomst. Øverst i første kvadrant er modalitet for begge forældre udenlandsk herkomst. Denne modalitet placerer sig i det modsatte hjørne af erhvervsuddannede med lønarbejde, med bedre uddannede forældre, og med lav eller ingen ledighed. Der tegner sig således et klassisk billede af ulige uddannelseschancer knyttet til klasse, uddannelse, herkomst m.m. Som et sidste ny indslag på kortet er indkomstforhold nu også af betydning. Indkomst under 200.000 placerer sig sammen med socioøkonomisk status som elev i 2010. Her ses for første gang i disse analyser altså en betydningsfuld gruppe erhvervsuddannede, der studerer. Den nære tilknytning til den lave indkomst kategori skyldes at disse erhvervsuddannede modtager SU, og førsteaksen beskriver således en modsætning mellem i højre side de videreuddannede, med uddannede forældre og en gruppe, der selv er under uddannelse, og i venstre side revalidenter, pensionerede lavt uddannede forældre, og ledige. Dette billede af adgangen til videregående uddannelse for erhvervsuddannede er således langt mere socialt struktureret end de to foregående analyser har været. Denne forskel kan ikke forklares alene med perioden, eftersom adgangen til videregående uddannelse for 1991-kohorten så noget anderledes ud på samme tidspunkt. Kortet må således forstås som en afbildning af en kombination af en kohorteffekt og en periodeeffekt. Kohorte-effekten knytter sig til de erhvervsuddannelsens alder. 2006-kohorten er underlagt en anden form for ledighedsproblematik end 1991-kohorten var. For 1991-kohorten var videregående uddannelse knyttet til ledighed, for 2006-kohorten er videregående uddannelse i modsætning til ledighed. Det kan tyde på at ledighed for erhvervsuddannede er mere marginaliserende i 2010 end det var i 1996 – og at uddannelse af politiske årsager ikke klassificeres som ledighed. Hvor videregående uddannelse tilsyneladende for 1991-kohorten udgør en investering af tid og penge, har det i 2010 også karakter af en foranstaltning, der nedbringer ledigheden. Dette sker således ikke ved at skaffe de erhvervsuddannede kortere selvstændighedsrettede uddannelsesforløb som Grønt bevis. I stedet ses den tættere relation til SU-berettigede uddannelser, der er længere og mere krævende. De store forskelle på kortene for 1991- og 2006-kohorterne i 2010 er altså udtryk for en sammenbinding af beskæftigelsespolitik og uddannelsespolitik.

Selvom ledighed således skifter strukturel placering mellem kortene, er det stadig vigtigt: På de to første kort var relationerne mellem familie, ledighed og videreuddannelse centrale som forhold der vanskeliggjorde uddannelsesinvesteringer på et privatplan, men i dette sidste kort er ledighed et forhold, der snarere åbner dørene til sporskiftmulighederne. Det er disse muligheder, der undersøges i den tredje delanalyse af dette afsnit.

Denne anden delanalyse kan opsummeres som følger: De forhold i de erhvervsuddannedes sociale baggrund, der har størst betydning for om elevernes tager en videregående uddannelse falder i tre grupper: familieforhold, beskæftigelsesforhold, og forældres uddannelsesniveau.

Familiestiftelse og børn hæmmer elever i at tage en videregående uddannelse. Det kan der være mange grunde til; økonomi og tidsøkonomi er oplagte bud, men som analyserne af elevernes oplevelse af videregående uddannelse viser senere i denne rapport, spiller forestillinger om hvilke omkostninger og krav videreuddannelse medfører også en stor rolle.

Beskæftigelsesforholdene fungerer som incitament til videreuddannelse: ledighed fører til sporskift, mens der findes en række broer, både med retning mod selvstændig virksomhed (jordbrugsuddannelserne) og med retning mod opkvalificering i det oprindelige erhverv(Teknik & Industri, Bygge og Anlæg)

Forældrenes uddannelsesniveau kan på den ene side betyde at eleverne er disponeret for at uddanne sig videre, men også at de er i besiddelse af en evne til at begå sig strategisk i uddannelsessystemet. Elever med relativt veluddannede forældre tager mere uddannelse, og er mindre udsat for ledighedsrisici. Elever med relativt lavt uddannede forældre er tværtimod i stor risiko for ledighed, og har mindre sikre strategier for at videreuddanne sig.

Tredje delanalyse: Fag og videregående uddannelse som sporskifte

Denne sidste delanalyse i kortlægningsdelen af projektet undersøger hvilke videregående uddannelser de færdiguddannede erhvervsuddannelseselever søger ind på. Dette er konkret gjort ved at kigge udelukkende på de elever, der erhverver sig en videregående uddannelse inden for det undersøgte tidsrum. Det er så opgjort hvilke uddannelser det er, der erhverver, og hvilken udvikling der er i uddannelsesvalget for personer med erhvervsuddannelse. De følgende fire tabeller viser en række uddannelser, der optræder over hele den undersøgte periode, fra 1991 til 2010. De angivne frekvenser viser hvor stor en del af *de videreuddannede* erhvervsuddannelseselever, der har den pågældende uddannelse. Der er kun medtaget uddannelser, der er blandt de 20 hyppigste for hele den undersøgte population, og kun uddannelser, der er blandt de 20 hyppigste i mere end et år. Det betyder at enkelte uddannelser er sorteret fra, men det giver en mulighed for at sammenligne udviklinger i de 20 undersøgte år, og identificere større linjer i denne udvikling.

Tabel A: Flest erhvervede VU pr 1996

Uddannelse	Antal	% af VU
Driftsleder grønt bevis	670	23,0
Installationsteknologi	239	8,2
Konstruktør	230	7,9
Produktionsteknologi	196	6,7
Økonomi/Ledelse	186	6,4
IT- og elektronikteknologi	119	4,1
Markedsføringsøkonomi	98	3,4
Procesteknologi	93	3,2
Erhvervsøkonomi HA	60	2,1
Driftsleder grønt diplom	59	2,0
Bygningskonstruktør	54	1,9
IT	49	1,7
Pædagog	39	1,3
Folkeskolelærer	26	,9
Sygeplejerske	25	,9

Tabel B: Flest erhvervede VU pr 2001

Uddannelse	Antal	% af VU
Driftsleder grønt bevis	1370	15,9
Merkonom	519	6,0
Installationsteknologi	493	5,7
Pædagog	491	5,7
Økonomi/Ledelse	467	5,4
Produktionsteknologi	388	4,5
Konstruktør	291	3,4
Markedsføringsøkonomi	234	2,7
Sygeplejerske	211	2,4
Folkeskolelærer	209	2,4
IT	205	2,4
Driftsleder grønt diplom	186	2,2
Bygningskonstruktør	178	2,1
Erhvervsøkonomi HA	173	2,0
Procesteknologi	171	2,0

Tabel C: Flest erhvervede VU pr 2006

Uddannelse	Antal	% af VU
Driftsleder grønt bevis	1824	11,8
Pædagog	1607	10,4
Merkonom	855	5,5
Økonomi/Ledelse	831	5,4
Installationsteknologi	702	4,5
Produktionsteknologi	549	3,6
Sygeplejerske	515	3,3
Folkeskolelærer	486	3,1
Finansøkonomi	446	2,9
Markedsføringsøkonomi	387	2,5
IT	375	2,4
Bygningskonstruktør	360	2,3
Driftsleder grønt diplom	314	2,0
Procesteknologi	241	1,6
Erhvervsøkonomi HA	223	1,4

Tabel D: Flest erhvervede VU pr 2010

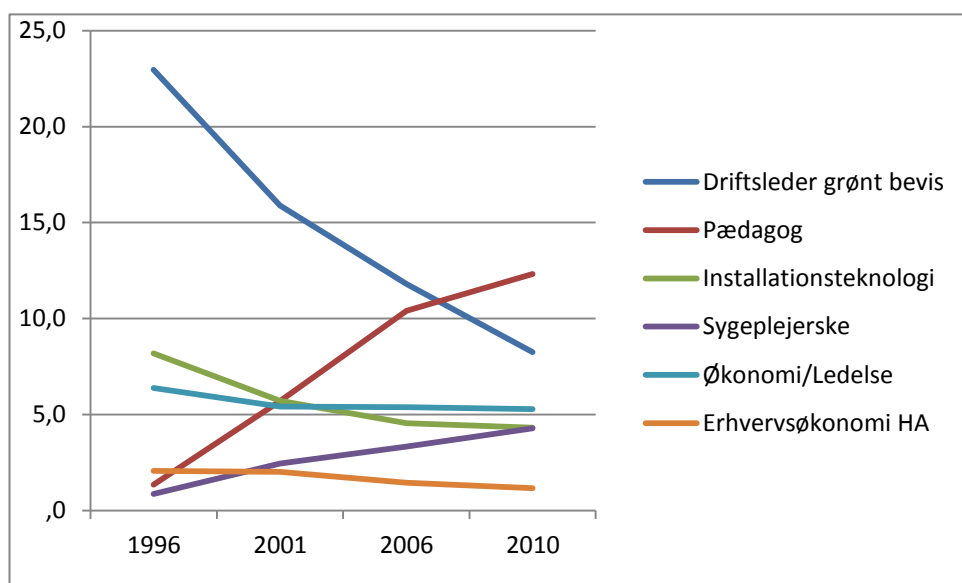
Uddannelse	Antal	% af VU
Pædagog	2557	12,3
Driftsleder grønt bevis	1712	8,2
Økonomi/Ledelse	1095	5,3
Installationsteknologi	896	4,3
Sygeplejerske	889	4,3
Merkonom	832	4,0
Folkeskolelærer	769	3,7
Finansøkonomi	727	3,5
Produktionsteknologi	639	3,1
Bygningskonstruktør	551	2,7
Markedsføringsøkonomi	492	2,4
IT	432	2,1
Driftsleder grønt diplom	425	2,0
Procesteknologi	285	1,4
Erhvervsøkonomi HA	242	1,2

Fordi tabellerne her viser andelen af erhvervsuddannelseselever med bestemte videregående uddannelser, kan man ved at sammenligne frekvenserne sammenligne produktionen af videreuddannede elever indenfor de

forskellige uddannelser: Hvis frekvensen er stabil, betyder det at den pågældende uddannelse følger med den generelle videreuddannelsesfrekvens på erhvervsuddannelsesområdet, mens fald og stigninger altså skal forstås som relative i forhold til den totale videreuddannelsesfrekvens indenfor erhvervsuddannelserne. Den klare tendens i disse fire tabeller er, at de tekniske videreuddannelser fylder mindre over tid, mens velfærdsarbejdet fylder mere. Videreuddannelser som produktionsteknologi og installationsteknologi fylder mindre over tid, mens folkeskolelærer, pædagog og sygeplejerske fylder mere. Der er en lang række uddannelser der ligger mere stabilt - Erhvervsøkonomi, Markedsføringsøkonomi og andre økonomiske uddannelser.

Dette projekt har valgt nogle områder ud, som vil blive gjort til genstand for mere detaljerede analyser. Områderne er Pædagoguddannelsen, Sygeplejerskeuddannelsen, Installationsteknologi og Driftsleder - Grønt bevis. Som det ses af figur 6

nedenunder, har efteruddannelsesfrekvensen for disse uddannelser udviklet sig meget forskelligt. Pædagog og sygeplejerskeuddannelserne er i vækst, og der er således en stadigt stigende del af erhvervsuddannelseseleverne, der vælger at efteruddanne sig på disse områder. I modsætning hertil er installationsteknologi og grønt bevis for nedadgående. Der er medtaget to økonomiske uddannelser for at vise deres relative stabilitet, og at der ikke alene er økonomiske/konjunkturbaserede forklaringer på de tekniske videreuddannelsers tilbagegang.

Figur 6: Videreuddannelsesfrekvenser for udvalgte uddannelser

For at kunne forklare denne udvikling - og se på hvilke uddannelsesstrategier og uddannelsesforbindelser der forklarer denne udvikling, er det nødvendigt at se på, hvilke erhvervsuddannelser der fører til de forskellige videregående uddannelser.

For Grønt bevis og Installationsteknologi ser fordelingen således ud:

Grønt bevis	antal	%
Handel/kontor (eud) ivu	1	,1
Mejerist	1	,1
Skovbruger	1	,1
Industrioperatør	2	,1
Sygehjælper	2	,1
Edb-assistent	3	,2
Social- sundhedshjælper	4	,2
Landbrugskurser, andre	43	2,5
Landmand faglært modul 2	523	30,5
Landmand, Efterudd.	1132	66,1
Total	1712	100,0

Installationsteknologi	Frequency	Percent
Detail, Tv og radio	1	,4
Murer	1	,4
Sygehjælper	1	,4
Tekn. desig., industri	1	,4
Lokomotivfører	2	,8
Elektronikfagtekniker	4	1,5
Elektrotekniker	4	1,5
Automatiktekniker	11	4,2
Elektr., styrings-reg.tek	17	6,4
Elektriker, øvrige	222	84,1
Total	264	100,0

Det er et ganske forudsigeligt billede, af videreuddannelsesforbindelser af typerne *broer* og *trådte stier*. For begge disse uddannelser er der tale om at de rekrutterer studerende blandt eleverne fra et ret snævert spektrum af erhvervsuddannelser, hvoraf flertallet er fagligt beslægtede med den videregående uddannelse. Det er korte videregående uddannelser, og strategierne kan knytte sig til selvstændig virksomhedsopretning, og derfor kan udviklingen i overgangsfrekvens til disse videregående uddannelser meget vel være afhængig af de pågældende branchers økonomi.

Sammenlignes de nu med det tilsvarende billede for sygeplejersker og pædagoger, tegner der sig et anderledes billede. I tabellerne nedenfor er kun medtaget en del af de erhvervsuddannelser, der leverer studerede til pædagog- og sygeplejerskeuddannelsen – for pædagoguddannelsen er der totalt 177 forskellige erhvervsuddannelser, for sygeplejerskeuddannelsen, totalt 90.

Sygeplejerske	Antal	%
Frisør	7	,8
Kontor,kom./amtskommune	10	1,1
Plejhjemsassistent	10	1,1
Social/sundhed (eud) ivu	11	1,2
Tandklinikassistent	11	1,2
Detail,tekstil	12	1,4
Handel/kontor (eud) ivu	12	1,4
Lægeseekretær	13	1,5
Kontor,administration	17	1,9
Edb-assistent	21	2,4
Sygehjælper	50	5,6
Kontor,all round	58	6,5
Social- sundhedshjælper	235	26,5
Social- sundhedsass.	245	27,7
Total	719/886	81,2

Pædagog	Antal	%
Edb-assistent	33	1,4
Ernæringsassistent	37	1,5
Tekn.design.,bygge/anlæg	38	1,6
Detail,sko og læder	40	1,7
Kontor,kom./amtskommune	42	1,7
Frisør	64	2,6
Detail,salgssassistent	70	2,9
Detail,tekstil	72	3,0
Sygehjælper	79	3,3
Detail,kolonial	82	3,4
Social- sundhedsass.	128	5,3
Kontor,all round	145	6,0
Social- sundhedshjælper	276	11,4
Pædagogisk,gr.udd.(PGU)	301	12,4
Total	1435/2420	59,3

At så mange forskellige erhvervsuddannelser leverer studerende til disse to uddannelser er den første pointe her. Det illustrerer at pædagog- og sygeplejerskeuddannelserne bruges som sporskifte af en lang række erhverv. Der er visse erhvervsuddannelser – pædagogisk grunduddannelse/pædagogisk assistent, social og sundhedsuddannelserne – der fylder meget, og hvor forbindelsen til disse videregående uddannelser må karakteriseres som broer. Men Kontor, all round er nummer tre for begge uddannelsers vedkommende.

Forskellen mellem de videregående uddannelser, der er i vækst og de der er i tilbagegang hvad angår rekrutteringen af erhvervsuddannelseselever, må forstås som relateret til ledighedens betydningsfulde rolle, som den geometriske dataanalyse illustrerede tidligere. Ledighed (og konjunkturer generelt) trækker begge veje, kan man sige: det skubber en gruppe af erhvervsuddannede ud i videregående uddannelse, på områder der er truet. Disse elever foretager sporskift, ind på velfærdsuddannelserne. På den måde øger ledighed overgangen til videregående uddannelse. Men for andre brancher bliver videregående uddannelse et mere risikabelt valg, for så vidt det er relateret til en langsigtet strategi om karriere eller selvstændighed. På denne måde reducerer ledigheden overgangen til videregående uddannelse.

Opsummerende uddannelsessociologiske betragtninger og anbefalinger

I den *første* delanalyse var det væsentligste fund, at selvom overgangsfrekvenserne til videregående uddannelse på kort sigt er lave, er der en væsentlig overgang på længere sigt. Den *anden* delanalyse viste, at overgangen til videregående uddannelse især knytter sig til forældrenes uddannelsesniveau, til ledighed og beskæftigelsesforhold, og til den potentielle studerende familiesituation. Der var her en forskel mellem de ældste og de yngste kohorter, der angik betydningen af ledighed – en betydning, der bliver klarere i den *trede* delanalyse. Her kunne det ses, at de erhvervsuddannelser der primært er forbundet til videregående uddannelse med broer og trådte stier oplever at disse forbindelser svækkes. Omvendt er der en vækst i sporskifteforbindelserne – forbindelserne der bryder den faglige sammenhæng i uddannelsesforløbet.

Disse to typer videreuddannelsesforbindelser trækker på forskellige former for beredskab hos erhvervsuddannelseseleverne:

De *fagligt sammenhængende uddannelsesforbindelser* trækker på et kendskab indenfor faget, til mulighederne, og karrierevejene. Dette kendskab er potentielt til rådighed i arbejdet, i uddannelsen, i elevgruppen. Dette kendskab er også tidssvarende – det vil i høj grad afspejle situationen i branchen og nært tilstødende områder, og derfor er det et kvalificeret kendskab til videreuddannelsesmulighederne. Kendskab til broer og trådte stier er således et kendskab erhvervsuddannelseseleverne kan erhverve sig og anvende strategisk uden mange andre forudsætninger end *netop* deres erhvervsuddannelse. Kendskab er i sig selv ingen garanti for at gennemføre en uddannelse, men det er en nødvendig forudsætning. Vilklårene for tilegnelse og strategisk brug af sådant kendskab bliver udfoldet i langt flere detaljer i analysen af oplevelser med overgange og valg.

Rettes blikket mod de fagligt brudte videreuddannelsesveje – *broer og blindgyder* – er situationen en anden. Her er kendskab til uddannelsesforbindelserne kun muligt i en generel forstand. Det er derfor i meget højere grad et spørgsmål om hvorvidt den erhvervsuddannede besidder en kapacitet til at læse uddannelsesfeltet korrekt, og tidssvarende, der har betydning for om disse uddannelsesforbindelser opfattes som muligheder. Denne kapacitet er det, der i anden delanalyse blev knyttet til forældrenes uddannelsesniveau. For at besidde et præcist kort over det danske uddannelsessystem, for at være i stand til at afkode hvilke forbindelser der er aktuelle, relevante og strategiske at rette sin opmærksomhed mod, skal have adgang til nogen, der har en sådan relation til uddannelse. Det er et almindeligt fund i uddannelsessociologien (Lidegran 2009, Thomsen 2007, Frederiksen 2010) at denne sammenhæng eksisterer; og den betyder at erhvervsuddannede med lavt uddannede forældre forfordes med hensyn til adgangen til videregående uddannelse. I dette lys bliver de fagligt sammenhængende uddannelsesforbindelser (broer, trådte stier) altså dem, der er nemmest tilgængelige for erhvervsuddannelseseleverne, mens de faglige usammenhængende er sværere at finde. Det betyder at når økonomi og arbejdsmarked er i recession, *vokser* den ulige adgang til videregående uddannelse for erhvervsuddannede – for svigtende økonomi betyder, som delanalyse tre viser, at de fagligt sammenhængende videreuddannelsesforbindelser er mindre attraktive. Og det er disse uddannelsesforbindelser, der er lettest tilgængelige, for erhvervsuddannelseselever med lavt uddannede forældre. De anbefalinger projektet derfor kan opstille på baggrund af *kortlægningsanalyserne* retter sig mod disse generelle forhold:

Vejledning må rette sig bredt og langt

Det er ikke meningsfuldt at vejledningen mod videregående uddannelse primært retter sig mod erhvervsuddannelseseleverne, mens de stadig er elever, eller straks efter uddannelsens afslutning. Vejledningen skal finde måder at være til rådighed for eleverne længe efter de er færdiguddannede, og det betyder at den må foregå andre steder end på uddannelsesstederne, og i langt højere grad arbejde opsøgende, gerne indenfor områder der kan ses at være truet af ledighed, eller om har en lav overgangsfrekvens.

Nettet må kastes bredt, og vidt

Det er væsentligt at man ikke per reflex tænker på de fagligt sammenhængende uddannelsesforbindelser som dem, man kan vejlede til. Der er mange forskellige slags erhvervsuddannede, der videreuddanner sig på kryds og tværs af uddannelsesområder, og derfor skal f.eks. vejledningsmateriale og annoncering spredes ud over mange uddannelses- og branche-områder.

Der skal kompenseres for usikre uddannelsesstrategier

At komme fra en lavt uddannet familiebaggrund, stiller en svagere i uddannelsessystemet, og i tider med økonomisk tilbagegang, dobbelt svagt. Der kan i nogen grad kompenseres for disse elevers mangel på kendskab, på præcision, og på kreativ afkodning af i uddannelsessystemet, ved at gøre denne form for kendskab til uddannelsessystemet tilgængeligt *i uddannelsen*. Muligvis i form af egentlige fag og vejledningstimer (i stil med folkeskolens UEA) – men også i form af tilstedeværelsen af vejledere, der selv kan fungere som forbilleder eller eksempler på anderledes og utraditionelle uddannelsesveje.

Indgangene til sporskiftemulighederne skal være gøres tilgængelige

Et væsentligt ulighedsforstærkende forhold er evnen til at bruge og læse uddannelsessystemet kreativt. Det er tydeligt af analyserne her, at det aktuelt er velfærdsuddannelserne, der fungerer som sporskiftemulighed, men der kan sikkert findes andre eksempler, og analysen peger også på også udpege hvilke erhvervsuddannelser, der er mest relevante for de enkelte velfærdsuddannelser. Der kunne derfor laves mere eller mindre specifikke adgangs/opstartsforløb eller -pakker, hvor f.eks. frisører og kontor-uddannede specifikt kvalificeres til sygeplejerske eller pædagog uddannelserne.

Der skal tænkes i konkret uddannelsestilrettelæggelse for studerende med familieforpligtelser.

Endelig spiller private familieforhold en væsentlig rolle, som hæmmende faktor for at få videregående uddannelse. Her er det vigtigt at se på i hvilket omfang det er økonomisk, tidsmæssigt og praktisk muligt at følge uddannelserne som forsørger. Mange af velfærdsuddannelserne er allerede i færd med at eksperimentere med hvordan uddannelsesforløbene kan gøre mindre tilstedeværelseskrævende, og disse og tilsvarende arrangementer kan med fordel opsamles og udvikles mellem uddannelserne. Tilsvarende er der både for folkeskolelærere og pædagog særlige merit-forløb, hvor studerende med forskelligartet erhvervsbaggrund kan følge uddannelsen i en særligt tilrettelagt form. Tilsvarende merituddannelser har tidligere været diskuteret og undersøgt (Pilegaard 2010), men behovet for merituddannelser til sygeplejerske, socialrådgiver, ergo- og fysioterapeut eksisterer i hvert fald blandt de erhvervsuddannede.

Oplevelser af overgange og valg mellem erhvervsuddannelse og videregående uddannelse

Denne kvalitativt baserede analyse sætter fokus på oplevelser af overgange mellem erhvervsuddannelse og videregående uddannelse - inden for følgende kategorier: Fra tekniske erhvervsuddannelser til ingeniøruddannelse og erhvervsakademiuddannelse, fra SOSU-assistent til sygeplejerske og fra PAU til pædagoguddannelse. Vægten lægges især på de første to områder, som på flere måder illustrerer nogle eksemplariske diskussioner i relation til forskellige former for barrierer og muligheder på erhvervsuddannelseselevs veje til de videregående uddannelser. Dette ligeledes fordi der her har vist sig at eksistere et stort potentiale for at konsolidere samt skabe flere veje til de videregående uddannelser.

Analysen har fokuseret på at danne en videnskabsmæssig base for iværksættelse af tiltag, der kan udvikle og/eller styrke erhvervsskoleelevernes videreuddannelsesforudsætninger. Dette kan skabe forlidelighed mellem opnåede kvalifikationer i erhvervsuddannelserne, og de videregående uddannelsers krav, og tilvejebringe viden som kan styrke disse forbindelsesveje. Der er forholdsvis store differencer mellem barrierer og muligheder i de forskellige erhvervsuddannelsers veje til forskellige videregående uddannelser. Nogle veje er relativt kendte, benyttede og formaliserede, og kan karakteriseres som relativt trådte stier, mens andre veje er ukendte, ubenyttede og komplicerede, og dermed må anses i relation til diskussionen om blindgyder. Analysen kortlægger nogle fællestræk og forskelle, med udgangspunkt i erhvervsskoleeleverne samt vejledere, med relation til såvel erhvervsuddannelser som videregående uddannelse. Kort sagt: Som demonstreret i rapportens kortlægning af forbindelsesvejene, findes der en række stier som med stor fordel kan udvikles ved at bygge broer, og samtidig kan erhvervsuddannelserne på visse måder opfattes som blindgyder, der kan bringes i langt stærkere forbindelse med de videregående uddannelser. Hvordan kan der udvikles et stærkt horisontalt og vertikalt orienteret net af forbindelsesveje mellem erhvervsuddannelse og videregående uddannelse?

Undersøgelsen viser en række markante udfordringer med at skabe bredere veje fra erhvervsuddannelserne til de videregående uddannelser, men også mere benyttede veje. Trods udfordringerne er der hidtil ikke blevet forsket i overgangene mellem erhvervsuddannelse til videregående uddannelser i Danmark. Der eksisterer nogle relativt traditionelle overgange, så som f.eks. fra tømrer til bygningskonstruktør og fra elektriker til installatør, og herudover ses ligeledes at forbindelsen fra SOSU-assistent til sygeplejerske er blevet en gængs mulighed i uddannelsessystemet, hvilket ligeledes ses i projektets kvantitative analyser.

Kendskab til videre uddannelsesmuligheder

Som nævnt viser rapportens analytiske kortlægninger af forbindelsesveje, samt analyser af oplevelser af overgange og valg, nogle forholdsvis store differencer i vejnettet mellem erhvervsuddannelse og videregående uddannelse. Forklaringerne er komplicerede, og må findes i forskellige områder, hvoraf *kendskab* er et væsentligt område.

Ud over det kendskab og de holdninger/dispositioner som eleven får via forældre og øvrig primær socialisation, er mulighederne for at opnå kendskab i høj grad også funderet i selve elevens erhvervsuddannelsesforløb. Som nævnt i kortlægningen af de erhvervsuddannede fra 1991 og deres videregående uddannelse, er der et markant sammenfald mellem forældrenes uddannelsesniveau, og antallet af de erhvervsuddannelseselever som tager videregående uddannelse, men herudover synes der at være flere andre væsentlige faktorer som virker ind på elevernes valg. Gennem elevens erhvervsuddannelsesforløb grundlægges forskellige forestillinger om videre uddannelse, dette dels i skoledelen og dels i praktikdelen. Det danske vekseluddannelsesprincip bevirker, at eleven både socialiseres via skoledelen og på praktikstedet, hvilket kan have nogle særlige implikationer for måden hvorpå eleven tænker og handler i relation til videre uddannelse.

På skoledelen har interaktionen med de andre *elever, lærere og vejledere* betydning for, hvorvidt eleven stifter et reelt bekendtskab med mulighederne for videreuddannelse. I relationen til andre elever og til erhvervsskolelærerne, skabes der nogle fælles forestillingsrammer som kan medvirke til at opsætte de potentielle karriere-retninger i elevernes bevidstheder. Ifølge denne undersøgelse, har dannelsen af de fælles forestillingsrammer at gøre med elever og læreres grader af kendskab til videregående uddannelse, som en potentiel karrierevej efter erhvervsuddannelsen.

Elevernes kendskab

Eleverne fortæller hinanden historier om deres venners karriereveje, og medvirker dermed til at formidle og skabe elementer i en samlet forestillingsramme om mulige og hensigtsmæssige karrieremuligheder. Som eksempel kan nævnes et gruppeinterview med 5 mekanikerelever hvor en af eleverne fortæller om en af sine bekendte der arbejder som mekaniker og "*som tjener kassen*" på, og ved siden af, sit arbejde (gruppeinterview 2, teknisk skole). Herudover kendte de fleste af eleverne i det pågældende interview ikke til eksempelvis autoteknologuddannelsen (de fleste havde dog hørt navnet på uddannelsen). En elev overvejede at tage uddannelsen efter sin mekanikeruddannelse, men var af den overbevisning, at det var et nødvendigt optagelseskra- v til autoteknologuddannelsen, først at skulle gennemføre en HF eller STX. Dette er imidlertid ikke tilfældet, idet der er god mulighed for at blive optaget med en mekanikeruddannelse.

Lærernes påvirkning

Samtidig udtrykker nogle af lærerne på den pågældende skole, at de "*ikke har en særlig stor tiltro*" til autoteknologuddannelsen (interview 9, teknisk skole), og en elev citerer en lærer for at sige, at uddannelsen ikke er i gang på det pågældende tidspunkt pga. manglende søgning, hvilket, efter nærmere undersøgelse, viser sig ikke at være tilfældet (jf. primærkilde: Erhvervsakademi Sjælland). Dette kan ligeledes indikere hvordan eleverne opfatter videreuddannelse, idet opfattelsen af videreuddannelse her potentielt kommer til udtryk, i deres erindring af hvad læreren har sagt. Under alle omstændigheder kan der altså potentielt ligge nogle barrierer i erhvervsskolelærernes holdninger og dispositioner, set i forhold til hvorvidt lærerne formidler det som muligt, og ikke mindst hensigtsmæssigt, for eleverne at tage videre uddannelse. I denne sammenhæng således også hvordan eleverne opfatter formidlingen. Det kan således hænge sammen med faktorer som hvorvidt lærerne selv har en videregående uddannelse, og om de har tiltro til den pågældende uddannelses kvalitet og de jobmuligheder der er forbundet hermed. Erhvervsskolelærerne bruger mange ugentlige timer sammen med eleverne, og er ofte ligeledes elevernes rollemodeller. Dermed er de også rollemodeller i forhold til hensigtsmæssigheden i at videreuddanne sig, efter endt erhvervsuddannelse. Eleverne på erhvervsuddannelserne bruger en stor del af deres uddannelsestid sammen med lærerne, og lærerne er således også formidlere af den branchekultur som er en del det pågældende fag.

Det er således også vigtigt at påpege, at der er store forskelle på erhvervsuddannelser, og således også på de lærere som er tilknyttet de respektive uddannelser. Elever på SOSU og det merkantile område møder ofte flere lærere med videregående uddannelse, set i forhold til de tekniske skoler, hvilket potentielt kan have betydning for måden hvorpå lærerne påvirker og motiverer eleverne, i forhold til at tage videre uddannelse. Erhvervsskolelærerne skal kunne informere eleverne om mulighederne for videre uddannelse, idet der er kulturelle og traditionsmæssige årsager til, at mange elever slet ikke overvejer muligheden for at videreuddanne sig. "De ukendte aspekter" gør, at eleverne ikke tager videregående uddannelse, og hertil kender mange elever ikke til de reelle muligheder. Erhvervsskolelærerne skal kende til disse muligheder, og helst kunne formidle det "indefra". De skal ikke bare nævne videre uddannelse som en objektiv mulighed, men har derimod gode muligheder for at motivere eleverne, idet det er dem, som har den daglige omgang med eleverne.

For såvel elever som lærere på erhvervsuddannelserne er der således udfordringer og potentialer, i relation til at forøge antallet af erhvervsuddannelseselever med de tidligere nævnte ”hybride kvalifikationer” - en kombination af erhvervsfaglige kvalifikationer og studiekompetence. Disse udfordringer og potentialer kredser samlet set om graden af kendskab.

Vejledningen som brobygning

Vejledningen og vejlederne på skolerne spiller ligeledes en væsentlig rolle. I flere af de gennemførte gruppeinterviews fremgik det at vejledningen, set fra et elevperspektiv, i meget høj grad fokuserer på gennemførelse og forhold omkring selve erhvervsuddannelsesforløbet, og i (for) lille grad på hvad eleverne skal efter deres erhvervsuddannelse (gruppeinterview 2, 3 og 4). Herudover omtaler nogle elever vejledningen som værende ”for langt væk” (gruppeinterview 4, merkantil). Det er dermed et væsentligt aspekt i erhvervsuddannelsernes vejledningspraksis, at der også fokuseres på information og overvejelser om videre uddannelse samt eventuel planlægning. Kvalificeret vejledning som foregår på skolen, og hvor der er ressourcer og muligheder for hurtig adgang til vejledning vedr. specifikke og mere subtile spørgsmål om veje til videregående uddannelse. Herudover synes der at være behov for opsøgende vejledning og information, set i forhold til elevernes generelt meget begrænsede kendskab til mulighederne: ”Vi vil rigtig gerne have dem men mange kender os ikke som en mulighed” (interview 5, ingeniørhøjskole). ”Jeg ved ikke nok om det der” (Gruppeinterview 4, merkantil). ”Kan man starte på autoteknolog lige efter her?” (gruppeinterview 3, teknisk skole). Denne, også tidligere nævnte, elev kendte ikke til muligheden for optagelse på baggrund af mekanikeruddannelsen (og relevant erhvervs erfaring). I gruppeinterview 4 var der flere som satte lighedstegn mellem videregående uddannelse og HH, hvilket ligeledes vidner om manglende kendskab, samt om en bestemt retningsorientering. Dette kan bl.a. skyldes manglende ressourcer, opmærksomhed og kvalifikationer i relation til vejledningen. I enhver vejledningssammenhæng er det dog særdeles væsentligt at være opmærksom på den fine balance mellem fokus på den igangværende uddannelse og fremtidsorienteret uddannelsesplanlægning (interview 11, Studievalg). Denne balance beskrives senere.

Uddannelsesvejledere på de videregående uddannelser ser ofte først erhvervsskoleeleverne, når de er mere konkret inde i overvejelserne omkring en videregående uddannelse. Det kan være et springende punkt i elevens proces mod en eventuel videregående uddannelse, at få arrangeret mødet med vejlederen på den pågældende videregående uddannelse (evt. sammen med elevens forældre), og få prioriteret at tage ud til uddannelsesinstitutionen. ”Når først vi har dem inde så skal vi nok gøre alt hvad vi kan for at få dem igennem” (Interview 5, ingeniørhøjskole). Uddannelsesvejledere har oftest informationsarrangementer/oplæg osv. på messer, ungdomsuddannelserne osv., men træder ofte først til i forbindelse med elevens relativt konkrete tanker om at påbegynde den givne videregående uddannelse. Det synes derfor væsentligt, at de videregående uddannelser i højere grad integreres i erhvervsuddannelsernes vejledningspraksis.

Praktikpladsen

Udfordringerne omkring kendskabet gælder ligeledes den anden væsentlige del af erhvervsuddannelsesforløbet, nemlig erhvervsskoleelevernes socialiseringsproces på praktikpladsen. Kulturen og de pågældende ansatte på praktikpladsen kan medvirke til at motivere/demotivere eleven til videre uddannelse: ”Man ved det i branchen. Svenden har måske selv taget en installatøruddannelse. Det er bare en vej man kender” (interview 10, teknisk skole). Svenden i virksomheden har måske selv taget en installatøruddannelse, og har dermed mulighed for at give lærlingen et nuanceret og erfaringsbaseret kendskab til uddannelsens indhold og rammer, samt ikke mindst de karrieremæssige muligheder og potentialer ved uddannelsen. Her er der således tale om en trådt sti, som samtidig signalerer væsentligheden i måden hvorpå man taler videregående uddannelse frem i branchen. En anden holdning kommer også til udtryk: ”Jeg tror det er bedre med erfaring end med uddannel-

se” (gruppeinterview 2, teknisk skole). Såvel holdninger og kendskab til videreuddannelse i branchen, har givetvis sammenhæng med niveauet af kendskab på praktikpladsen, hvor dette videreformidles til eleverne. Dermed har holdningerne og kulturen på praktikstederne til (evt. specifikke) videregående uddannelser, sandsynligvis en grad af indvirkning på eleverne. Det kan have betydning om en eller flere af medarbejderne på praktikstederne, evt. selv har taget en videregående uddannelse efter en erhvervsuddannelse. Dette set i forhold til om der er et reelt kendskab til videreuddannelsesmulighederne, og hvordan dette kendskab formidles.

Eleverne får en del af deres erfaringer fra praktikstedet, hvor svendene og de andre ansatte har en påvirkningskraft. De ansattes meninger, erfaringer og viden i relation til uddannelsessystemet kan derfor også have stor indflydelse på elevens tanker om eventuelt valg af videregående uddannelse. Såvel positive som negative erfaringer med videreuddannelse gives videre, også i de tilfælde hvor de ansatte ingen erfaringer har med videre uddannelse. Holdninger så som eksempelvis at erfaring tæller mere end uddannelse, eller at det f.eks. er mere hensigtsmæssigt at tage kortere efteruddannelsesforløb i tæt relation arbejdspraksis, har dermed også indflydelse på elevernes motivationsproces.

Det primære og sekundære kendskab til videregående uddannelse

Samlet set viser undersøgelsen, at tilstedeværelsen af *primært kendskab* hos eleverne, og ikke mindst omkring eleverne, er en væsentlig faktor i elevernes videre færd i det videregående uddannelsessystem. Der kan således tilsyneladende opereres med såvel primært som sekundært kendskab. Det er her vigtigt at skelne mellem ”sekundært” kendskab, som f.eks. kan være almen information om videreuddannelsesmulighederne, samt visse former for ”almen vejledning”. På den anden side ”primært” kendskab i form af konkrete besøg på uddannelsesinstitutioner, møder med personer der har taget en videregående uddannelse, brobygningsforløb på institutioner for videregående uddannelse osv. Dette dels i forhold til de pågældende konkrete uddannelsesmuligheder, og dels i forhold til de forestillingsrammer vedr. videregående uddannelse som hhv. primært og sekundært kendskab kan medvirke til at producere. Derfor peger analysen stærkt i retning af et markant behov for at udvikle og optimere det primære kendskab til videregående uddannelse hos aktørerne omkring eleverne. Aktørerne omkring eleven (lærerne, vejlederne, de andre elever og praktikstedet) har en påvirkningskraft, og der er tilsyneladende forskellige former for udviklingspotentialer der er funderet i aktørernes grad af primære erfaringer med videregående uddannelse – såvel på både skoledelen som på praktikdelen. Primært kendskab er som oftest funderet i de voksnes primære erfaringer, hvad enten dette drejer sig om selv at have gennemgået en videregående, kende nogen som har gjort det, have besøgt det pågældende uddannelsessted etc. Det har betydning om der er gennemsigtighed for aktørerne i elevernes uddannelsesforløb, i relation til at der er gode muligheder for videreuddannelse i faget. Ud over elevens forældre, har lærere, vejledere og personerne på praktikpladsen potentielt stor betydning for elevens tanker og valg vedr. videre uddannelse.

En stor del af de interviewede elever i undersøgelsen synes at de i høj grad mangler kendskab til videreuddannelsesmulighederne, hvilket understøttes af interviews med vejlederne. Derfor må forøgelse af det primære kendskab være et væsentligt opmærksomhedspunkt i fremadrettede initiativer på området.

Kendskab til de reelle økonomiske barrierer ved videre uddannelse

Det økonomiske aspekt ser ud til at være en relativt stor barriere i erhvervsuddannelseselevernes tanker om videre uddannelse. Økonomi både i relation til praktiske forhold, i tilfælde hvor eleverne har ønske om at prioritere bil, familie, ejerbolig etc. Men herudover må økonomi i høj grad også ses som en forestillingsbarriere: ”*Eleverne kender tit ikke så meget til deres muligheder. De kender ikke de forskellige støttemuligheder som hvis man f.eks. er enlig forsørger eller andet*” (interview 11, Studievalg). ”*Eleverne har urealistiske*

forestillinger om at økonomi er en stor hindring” (Ibid.). Mange elever er tilsyneladende ikke klar over, at økonomien ikke behøver at være et problem, men har derimod forestillinger om at der er meget store økonomiske omkostninger forbundet med at studere videre. Der eksisterer altså tilsyneladende et spænd mellem de reelle økonomiske barrierer, og de økonomiske forestillingsbarrierer som eleverne har og skaber sammen.

Modsat ses også udsagn fra eleverne om det modsatte: *”Danmark er jo et af de lande hvor det ikke koster noget at uddanne sig og hvor man oven i købet får penge for at uddanne sig”* (Gruppeinterview 4, merkantil). På denne baggrund italesætter de pågældende elever (som de eneste af de interviewede elever) ikke økonomi som en stor barriere. Dog må udsagnet bl.a. sættes i forhold til elevernes alder, idet det må forventes at den økonomiske barriere og forestillingsbarriere stiger med alderen.

Information

Det er tydeligt at graden af information og kendskab til de videre uddannelsesmuligheder skal øges. Eleverne synes de har for lidt kendskab, hvilket også er flere af vejledernes indtryk. Det er væsentligt, at kendskabet gøres så primært som muligt, hvilket kan gøres via praktikbesøg og informationsarrangementer, men i høj grad også via forøgelse af lærernes primære viden på området. Det er givetvis vigtigt, at såvel opsøgende og let tilgængelig information bliver en obligatorisk del af undervisningen, og samtidig at det ligger et stykke inde i uddannelsesforløbet, således at det ikke skaber tvivl om værdien af erhvervsuddannelsen i sig selv. Ligeledes af hensyn til relevansen som er mindre, desto længere tid der er til erhvervsuddannelsen er færdig. De fleste af undersøgelsens informanter tilslutter sig dette, og flere steder praktiseres det allerede. Det kan således med fordel planlægges obligatoriske møder mellem erhvervsuddannelseselev og uddannelsesvejleder, idet mange elever ikke kender/kan overskue vejen til videregående uddannelse. Elevens valgproces bør være i fokus på selve erhvervsuddannelsesforløbet.

Motivationsproces fra erhvervsuddannelse til videregående uddannelse

Opdraget i denne undersøgelse har været, at analysere og forske i unges overgange fra erhvervsuddannelse til videregående uddannelse. Det er dog væsentligt at pointere, at den direkte vej fra erhvervsuddannelse til job på arbejdsmarkedet ligeledes kan være en fuldt legitim og tilvalgt karrierevej, på lige fod med andre karriereveje. Det har været et gennemgående træk ved undersøgelsens interviews, at der bør udvises påpasselighed med generelt at gøre det til *”det rigtigste”* for erhvervsuddannelseselever at tage en videregående uddannelse. En del af de interviewede elever tænker ikke en videre uddannelse som en del af deres karriere. Dette bl.a. med begrundelse i, at de gerne vil ud og praktisere i det erhverv som de er ved at uddanne sig i, sammen med den række af andre begrundelser og forklaringer som rapporten viser. Flere af de interviewede studie- og uddannelsesvejledere har ligeledes de samme typer af kommentarer, og der er således en fin balance mellem at motivere eleverne til videre uddannelse, og samtidig fuldt ud acceptere de som tager en erhvervsuddannelse, for at praktisere i det erhverv som uddannelsen kvalificerer dem til. Når det er sagt, så er der en lang række uopdyrkede vidensområder omkring muligheder og barrierer på elevernes vej til videregående uddannelse.

Elevernes selvtilid i relation til boglighed

Det er påfaldende så mange af de interviewede, der taler barrierer frem i forhold til manglende tro på kompetence i de bogligt orienterede fag (kontra de mere praktisk orienterede fagområder). En del af erhvervsuddannelseseleverne mangler tilsyneladende troen på, at de kan honorere de boglige krav på uddannelserne, hvilket for det første ikke behøver at være rodfæstet i realiteterne på uddannelserne. Der eksisterer tilsyneladende en større eller mindre kløft mellem de faktiske boglige krav på uddannelserne, og de forestillinger som mange elever har vedr. kravene til de boglige områder i uddannelsen: *”De spørger tit til hvor mange lektier der er og mange er bange for at det er for meget”* (interview 5, ingeniørhøjskole). For det andet vokser eleverne givetvis

med opgaverne under selve studiet, og i samspil med de andre elever: ”Jeg havde ikke forestillet mig at jeg skulle videre på assistenten fra hjælperen, og nu overvejer jeg faktisk at læse til sygeplejersken bagefter” (gruppeinterview 1, SOSU). Der eksisterer således nogle forestillingsbarrierer omkring niveau og krav, hvilket samtidig er nogle relative størrelser. Den manglende tro på egne boglige færdigheder kan tilsyneladende skabes via uddannelsesinterne ”enigheder” om at f.eks. SOSU-assistenten er krævende pga. f.eks. komprimerede teoretiske moduler (Ibid.), og dermed forestillinger om et skel mellem det og en evt. videregående sygeplejerskeuddannelse. Forestillingsbarrierer hænger sammen med graden af selvtilid på bl.a. det boglige område, men er samtidig noget som skabes uddannelsesinternt og uddannelseseksternt, i form af kulturelle selvfølgeligheder om boglige uddannelses”niveauer”.

På adgangskurset på en af ingeniørhøjskolerne har man taget konsekvensen af, at en stor del af de studerende med en erhvervsuddannelse motiveres af, at undervisningen tager udgangspunkt i praksis: ”Vi tager meget udgangspunkt i praktiske eksempler på vores adgangskursus. Vi tager hele tiden udgangspunkt i noget de kan relatere til” (interview 5, ingeniørhøjskole). Dette har tilsyneladende en effekt, i relation til gennemførelsesprocent, at underviserne på det pågældende adgangskursus (ingeniøruddannelse) relaterer deres undervisning til praksis. Elever med erhvervsuddannelse motiveres mere i undervisningen, ved at underviserne kommer med eksempler fra praksis (Ibid.). Ligeledes anses det som væsentligt, at elever med erhvervsuddannelse (her primært elektriker og smed) er på samme undervisningshold. De spejler og støtter hinanden.

Hertil har man, på en af ingeniørhøjskolerne, gode erfaringer med ansættelse af studentervejledere, som selv har primær erfaring med at gå vejen fra erhvervsuddannelse til videregående uddannelse. Dette kan ses som en indirekte institutionalisering af de trådte stier. Det er tilsyneladende væsentligt, at der er vejledere/mentorere som har denne primære erfaring. Det nævnes både i relation til overgange mellem erhvervsuddannelse og adgangskursus vedr. krav, gennemførelsesstrategier osv., og i forhold til faktorer som etnicitet, alder, familie/børn.

Spordeling i det danske uddannelsessystem

På visse måder tvinger det danske uddannelsessystem de unge til at vælge erhvervsretning på et tidligt tidspunkt i deres tilværelse. Som tidligere nævnt, har andre af de europæiske lande en mindre adskillelse mellem de direkte studieforberedende ungdomsuddannelser og erhvervsuddannelserne. Samtidig synes erhvervsuddannelsernes status at være højere i de lande, som i højere grad sammentænker de to spor, og bevarer mulighederne for videre uddannelse op gennem uddannelsessystemet. Spordeling er således problematisk når erhvervsuddannelserne opfattes som blindgyder, under indtryk af at de afskærer fra de muligheder som en videregående uddannelse giver. Det danske uddannelsessystems struktur medvirker på visse måder til at fastholde de unge i et valg mellem vejen til arbejdsmarkedet og vejen til videregående uddannelse. I de tilfælde hvor det i for høj grad er de mindst bogligt orienterede elever som vælger erhvervsuddannelserne, kan det være svært at understøtte udviklingen af interesse mod de videregående uddannelser. Hvis udviklingen af studiekompetence oven i købet ikke søges stimuleret som et led i erhvervsuddannelsesforløbet, kan dette medvirke til fastholdelse af den pågældende opdeling i uddannelsessystemet. Når det tidlige til- og fravalg er taget/indtruffet, så orienteres de unge mod at komme hurtigt i job efter endt erhvervsuddannelse, hvilket kan betyde at de nyuddannede aktivt skal træffe et nyt til- og fravalg i relation til at ændre den karriereretning som de hidtil har haft. Lønnen og livslønnen for erhvervsuddannede er relativt god, og motiverer dermed ikke umiddelbart de nyuddannede til at fortsætte videre i uddannelsessystemet. For mange erhvervsuddannede, vil der være relativt betydelige økonomiske udfordringer forbundet med et valg om at tage videregående uddannelse, især for den ældre del af de nyuddannede. Eksempelvis går der ofte mindst 2 år fra erhvervsuddannelsen er afsluttet, til personen har indsamlet tilstrækkelig erhvervs erfaring til at kunne komme i betragtning til optagelse i kvote 2 på den pågældende videregående uddannelse. Som omtalt i analysens registerbaserede undersøgelse, vil der for nogles vedkommende skabes videreuddannelsesbarrierer i relation til orienteringer mod at få ejerbolig, bil og familie,

hvilket kan besværliggøre udgangspunktet for gennemførelse af en videregående uddannelse. Kortlægningen af forbindelsesvejene viser som nævnt at en del forsørgere ikke påbegynder uddannelse.

Det er ligeledes et gennemgående træk ved denne undersøgelse, at en del elever på erhvervsuddannelserne ikke ser lang tid frem i forhold til uddannelse, såvel intentionelt som ikke-intentionelt. *"Nu skal jeg først lige være færdig med denne her uddannelse, og så må vi se"* (gruppeinterview 1, SOSU). En vejleder påpeger at det, på den ene side, ville være hensigtsmæssigt med mere vejledning i muligheder for videre uddannelse, men at der, på den anden side, som tidligere nævnt, skal holdes fokus på faren for at italesætte det som utilstrækkeligt "kun" at have en erhvervsuddannelse (interview 11, Studievalg).

Erhvervsuddannelsernes status

Der er, som nævnt, foretaget gruppeinterviews med elever på såvel SOSU-området som på det merkantile område og på teknisk skole, og der er en klar gennemgående tendens til at eleverne anser deres uddannelse som værende en lavstatus-uddannelse, der er underlagt en hel del fordomme. I eksempelvis gruppeinterviewet på det merkantile område, var alle enige om, at en HG var en uddannelse med meget lav status: *"Det er bunden! det her. Vi er de laveste"* (gruppeinterview 4, merkantil). Dette er et dominerende, og på flere måder nedslående, indtryk, som understøttes af udsagn fra flere af de interviewede vejledere: *"Det er jo de svageste der tager en erhvervsuddannelse - dem der har det bogligt svært"* (interview 7, sygeplejerskeuddannelse). Dog ses der modsat også tegn på positive opfattelser af egen uddannelse hos eleverne: *"Mange kommer og spørger mig om noget med deres bil, og så er det da fedt at kunne sige noget om det"* (gruppeinterview 2, teknisk skole). Med udgangspunkt i overgange mellem erhvervsuddannelse og videregående uddannelse, som er denne undersøgelses fokus, er der nogle aspekter som bør fremhæves. De forskellige ungdomsuddannelser betragtes nemlig tilsyneladende ikke helt på lige fod, i de videregående uddannelsers optagelsesprocedurer.

Erhvervsuddannedes optagelse på de videregående uddannelser

Erhvervsuddannelseskulturen er generelt i høj grad rettet mod arbejdsmarkedet, og i mindre grad mod videre uddannelse. Mange unge med en erhvervsuddannelse forsætter ikke på en videregående uddannelse, hvilket har flere forskellige årsager. Dels som følge af fagets indbyggede orienteringer og krav om at elevernes skal erhverve sig direkte erhvervskompetence, men ligeledes fordi elever med en erhvervsuddannelse står svagere end elever med studentereksamen etc. i de videregående uddannelsers *optagelsesprocedurer*. Dette på trods af, at flere videregående uddannelser har stor glæde af at rekruttere personer med en relevant erhvervsuddannelse. I interviews formidler studievejlederne et særdeles positivt billede af optagne studerende, hvad enten det gælder ingeniør, erhvervsakademier, pædagog eller sygeplejerske: *"de klarer sig mindst lige så godt som de andre, og de er gode at have i klassen pga. deres erfaringer"* (interview 8, sygeplejerskeuddannelse).

Erhvervsuddannelserne giver ofte ikke direkte studiekompetence, og ansøgere til de videregående uddannelser (inkl. erhvervsakademier) er henvist til kvote 2, hvor de vurderes ud fra bredere kriterier i konkurrence med ansøgere med andre typer af kvalifikationer. Selv på erhvervsakademierne er kvote 1 forbeholdt de gymnasiale uddannelser, på trods af, at eksempelvis en gartneruddannelse er en oplagt ansøgerbaggrund til jordbrugsteknologuddannelsen, eller en mekanikeruddannelse anses som værende et godt adgangsgrundlag til autoteknologuddannelsen. På samme måde er de mellemlange videregående uddannelser ligeledes formelt præget af en stærk adskillelse mellem gymnasial og ikke-gymnasial baggrund i deres optagelsesprocedurer. Dette ligeledes på trods af, at der er en oplagt progression og sammenhæng fra SOSU-assistent til sygeplejerske samt fra PAU til pædagog. Dog skal det siges, at praksis i de videregående uddannelsers optagelsesvurderinger som oftest er, at ansøgere med eksempelvis disse relevante erhvervsuddannelsesbaggrunde prioriteres højt (interview 3, 4, 5, 6, 7, 9). Den pr. definition svagere konsistens og gennemsigthed i de videregående uddannelsers optagelses-

krav i kvote 2, kan sende et signal til vedkommende, som gerne vil være bygningskonstruktør eller sygeplejerske, at vejen gennem gymnasiet er bedre og mere sikker i relation til opfyldelse af optagelseskravene. Ikke mindst kan det tolkes som et signal i uddannelsessystemet om, at de "rigtigste" (studieforberedende) ungdomsuddannelser vurderes i kvote 1 mens de resterende uddannelseskompetencer (inkl. erhvervsuddannelsesmæssig baggrund), er underlagt en bredere vurdering i kvote 2. På samme måde er eksempelvis gennemførelse af en PAU langt fra en sikker vej til optagelse på pædagoguddannelsen (interview 1, pædagoguddannelse).

Skævvridning i optagelsesprocedurer

Der er således indikationer på at der eksisterer en skævvridning i de formelle optagelseskriterier, der, som sagt, ofte kompenseres via kvote 2, idet langt de fleste videregående uddannelsesinstitutioner betragter elever med erhvervsuddannelsesbaggrund som en stærk ressource. Dette bl.a. grundet deres høje grad af praksiserfaring, og ofte høje motivation. Dog ses i undersøgelsen også at dette ikke gælder i alle tilfælde: *"Der har jo været en holdning om at SOSU-assistenterne ikke var gode nok til at læse sygeplejerske, men det er ved at vende nu"* (interview 7, sygeplejerskeuddannelse). På den anden side er der tilsyneladende stadig en tendens på den pågældende uddannelsesinstitution til at unge med gymnasial baggrund er mere kvalificerede: *"men der er nogle her som stadig har den gamle holdning (...) Vi har selv besluttet vores egen procent hvor mange SOSU'er vi vil tage ind hvert år"* (Ibid.).

Erhvervsuddannelserne giver normalt ikke studiekompetence, på trods af at der i hovedbekendtgørelsen for erhvervsuddannelserne (§1 stk. 2) lægges vægt på, at en erhvervsuddannelse skal give eleverne "studieforberedende" kompetencer. En vejleder siger: *"Det skal være mere smidigt at få suppleret sin erhvervsuddannelse"* og *"der skal være flere gulerødder som der er med gymnasieelever"* (Interview 11, Studievalg). Her omtaler vejlederen de eksisterende muligheder for at gymnasieelever kan forøge deres karaktergennemsnit, såfremt der påbegyndes en uddannelse inden for 2 år efter færdiggørelse af studentereksamen. Sådanne lignende muligheder eksisterer, ifølge vejlederen, i ringe grad for de erhvervsuddannede. Der er ligeledes stor forskel på adgangskriterier på de forskellige erhvervsakademier. Nogle tilbyder og kræver opkvalificeringsforløb, mens andre ikke gør det.

På samme måde kan der ligeledes være skævvridninger inden for det videregående uddannelsessystem, idet graden af merit kan være forskellig. På en bestemt uddannelsesinstitution i Jylland, er det eksempelvis muligt at tage en sygeplejerskeuddannelse på 2,5 år på baggrund af en SOSU-assistentuddannelse, mens der på et tilsvarende studie et andet sted kun gives meget lidt merit for den samme uddannelse. Hertil kommer, at der kan være strukturelle barrierer i selve SOSU-uddannelsen, som på sigt kan hæmme mulighederne for at læse videre til sygeplejerske. Der er en del eksempler på at mange elever gerne vil videre fra SOSU-hjælper til SOSU-assistentuddannelsen, men stoppes af bl.a. krav om et til to års erhvervs erfaring, inden de kan påbegynde studiet (gruppeinterview 1, SOSU), (interview 6, 7, SOSU).

Personer med hybride kompetencer i høj kurs på arbejdsmarkedet

Der har over længere tid været politisk interesse i at få flere unge til at gå over broer mellem erhvervsuddannelse og videregående uddannelse, men interessen har endnu ikke båret nævneværdige resultater med sig. Dette kan, sammen med en række andre faktorer, skyldes at broerne er for skjulte, for komplicerede eller endog ikke eksisterende. Den manglende brobygning står i skarp kontrast til den efterspørgsel der er på arbejdsmarkedet, i forhold til at rekruttere medarbejdere med hybride kvalifikationer. Personer med hybride kompetencer (erhvervsuddannelse samt videregående uddannelse) er efterspurgt på jobmarkedet, uanset om dette eksempelvis gælder en uddannet diplomingeniør med teknisk erhvervsuddannelsesbaggrund, en sygeplejerske med forudgående SOSU-assistentuddannelse og arbejds erfaring eller en pædagoguddannet med tidligere PAU og relevant job erfaring.

Det lyder samstemmende fra alle de interviewede vejledere, at studerende med en kombination af erhvervsuddannelse og videregående uddannelse (ingeniør, erhvervsakademi, sygeplejerske og pædagog) generelt er *mere* efterspurgt på arbejdsmarkedet, set i sammenligning med kombinationen af gymnasium og videregående uddannelse. Ingeniør, sygeplejerske og pædagog efterspørger grundlæggende praksiserfaring, i kombination med den teoretiske uddannelse. Hertil undgår studerende med erhvervsuddannelsesbaggrund ofte det arbejdsmæssige ”praksischock”, som kan være forbundet med overgangen fra studium til arbejde. På den ene side ses der et fald i antallet af unge der både har en erhvervsuddannelse og en videregående uddannelse (figur 1), og på den anden side synes unge med netop den profil at være meget efterspurgt på arbejdsmarkedet.

Studiekompetence

Der findes forskellige muligheder for erhvervsuddannelseselever for at erhverve sig direkte studiekompetence under sit uddannelsesforløb, men der gøres kun i begrænset omfang brug af mulighederne. En af barriererne er, at en meget stor del af uddannelsen finder sted i praktikken på virksomheden, hvilket på nogle måder kan hæmme opnåelsen af studiekompetence. I andre europæiske lande ses der som nævnt en tættere forbindelse mellem erhvervsuddannelse og videregående uddannelse, grundet langt mere skolebaserede erhvervsuddannelser. Der er tilmed en relativt stor autonomi i uddannelsesinstitutionernes optagelseskrav og optagelsespolitik og optagelsesprocedurer. På en af de medvirkende uddannelsesinstitutioner har man eksempelvis besluttet at optage en procentvis tilsvarende andel af elever med erhvervsuddannelsesbaggrund, og elever med gymnasial baggrund i kvote 2. Der optages således en lige stor procentdel af ansøgere med de to respektive uddannelsesbaggrunde. Pointen er her, at de videregående uddannelser, til en vis grad, fastsætter hver deres optagelseskrav (i kvote 2), hvilket i forskellig grad kan inkludere/ekskludere erhvervsuddannelseselever.

Der kunne med fordel igangsættes videre undersøgelse med henblik på at give flere erhvervsuddannelser direkte studiekompetence i forhold til flere videregående uddannelser, ved eksempelvis at berettige elever med nogle pågældende erhvervsuddannelser til (udover kvote 2) at kunne blive optaget i kvote 1 sammen med elever med studentereksamen. Dvs. en undersøgelse af, hvorvidt eksempelvis visse erhvervsakademiuddannelser kunne optage erhvervsuddannelseselever uden de typiske 2 års arbejds erfaring efter endt erhvervsuddannelse osv. Her kunne bl.a. ses på de allerede nævnte uddannelsesbroer, så som SOSU-assistent til sygeplejerske, PAU til pædagog, mekaniker til autoteknolog, gartner til jordbrugsteknolog osv. Det kunne undersøges, hvorvidt en større andel af skolebaseret uddannelse i det samlede uddannelsesforløb ville kunne medvirke til at legitimere tilkendelse af en større grad af studiekompetence. Erfaringer fra andre europæiske lande viser, at et relativt stort omfang af skolebaseret erhvervsuddannelse udgør en væsentlig brik i tiltrækning af bogligt orienterede elever, uddannelsens status samt overgange til videregående uddannelse.

Derfor kan der ses på, om en form for skolebaseret erhvervsuddannelse med kortere praktikperioder evt. kunne gøres til et led i at tilkende erhvervsuddannelserne mere direkte studiekompetence. Som sidegevinst ville dette således også potentielt kunne bidrage til løsning af praktikpladsproblemer. Mange virksomheder har, grundet konjunkturfølsomhed og uforudsigelighed i antallet af arbejdsopgaver, svært ved at tegne længerevarende lærlingekontrakter. En forøgelse af skolebaseret erhvervsuddannelse ville kunne forøge muligheden for at tegne kontrakter af kortere varighed, hvilket potentielt ville kunne forøge antallet af praktikpladser. En del erhvervsuddannelseselever får forskellige former for nederlag, eller stopper måske helt deres uddannelse, pga. mangel på en praktikplads. Elever som ellers senere ville kunne udgøre en del af rekrutteringsgrundlaget på de videregående uddannelser.

Ansøgere med relevant erhvervsuddannelse bør i højere grad kunne betragtes på lige fod med STX på de videregående uddannelser. Dette kan på sigt medvirke til at højne status, og gøre vejen fra erhvervsuddannelse til videregående uddannelse mere oplagt.

Videreuddannelse på arbejdspladsen

”Man får jo kurser af den virksomhed man arbejder på” (interview 10, teknisk skole). Bl.a. denne vejleder italesætter hvad der ofte er tilfældet, at større virksomheder har deres egne kursusenheder som de sender medarbejderne på: Specificerede arbejdsfunktioner med tilhørende specificerede efteruddannelseskurser. Derfor er det også vigtigt at pointere, at manglende formel videregående uddannelse ikke er ensbetydende med at medarbejderne *generelt* mangler kvalifikationer. Efteruddannelse finder sted på mange måder og niveauer. Kvalificeringen af nogle jobfunktioner opnås derfor også via såvel formel som uformel læring i arbejdslivet (efteruddannelse). Det udgør derfor en form for barriere ift. det formelle videregående uddannelsessystem, at en del uddannelse foregår i selve arbejdslivet via arbejdspladsen. På den anden side må denne side af uddannelsesområdet tages positivt i betragtning, når det gælder videreuddannelse af erhvervsuddannede. Dette kan således udgøre noget af svaret på, hvorfor så få med en erhvervsuddannelse fortsætter i videregående uddannelse, idet deres videre uddannelse foregår via læring i arbejdslivet. Eksempelvis kunne der gives øgede muligheder for at sammenlægge efteruddannelsesforløb, så de var kompetencegivende i det videregående uddannelsessystem. Samtidig kunne skabes mere faste og gennemskuelige meritordninger på erhvervsakademierne for gennemførte efteruddannelsesforløb.

Erhvervsuddannelseselever med store boglige kompetencer

På baggrund af ovenstående kunne det overvejes, hvorvidt skolebaseret erhvervsuddannelse kunne være en mulighed som kunne rekruttere et større antal elever med boglige kompetencer (jf. erfaringerne fra Østrig, Holland og Schweiz). Skolebaseret erhvervsuddannelse kan forvaltes på mange måder, og elever kan lære ”på skolen” på mange måder. Ikke nødvendigvis via tavle og bøger, men i form af teori i tæt relation til de konkrete praktiske problemer i værkstedsundervisningen, som opstår ved f.eks. motoren eller det skur der skal bygges?

Det er væsentligt at alle erhvervsuddannelser også kan tiltrække de bogligt orienterede elever. En vigtig vej til at tiltrække denne gruppe af elever er, at disse elever, og vejledere, forældre og lærere omkring dem, kan se tilstrækkelige videreuddannelsespotentialer. Dette kunne bl.a. gøres ved at lave flere valgmuligheder inden for erhvervsuddannelsessystemet, sådan at de unge (som i de nævnte flere andre lande) har mulighed for at skifte videre til skolebaserede uddannelsesforløb.

Rollemodeller

Rollemodeller kan være et væsentligt element, og flere af de interviewede vejledere omtaler dette. Der er for øjeblikket et projekt i gang, hvor der arbejdes med at lave og formidle videoklip af rollemodeller, med eksempelvis kombinationer af erhvervsuddannelse og videregående uddannelse på hjemmesider og andre steder. Erhvervsskolelærerne omtales ligeledes som rollemodeller, og her spiller deres kendskab til videregående uddannelse som sagt ind. Det kan være oplagt at læreren ikke har det som et primært sigte, at anbefale sine elever at tage videregående uddannelse, når vedkommende ikke selv har taget en sådan. Lærere som selv har taget videregående uddannelse kan således, på nogle måder, også fungere som rollemodeller for eleverne.

Studerende med en erhvervsuddannelse

Uddannelsesvejlederne på de videregående uddannelser oplever ofte, at erhvervsuddannelseselever tvivler på deres egne boglige kompetencer (interview 1, 2, 3, 4, 5, 8). Samtidig fortæller vejlederne, at studerende med en erhvervsuddannelse i bagagen er gode at have på studierne. De er ofte meget motiverede, og kan eksemplificere og perspektivere undervisningen med deres praksiserfaringer. På sygeplejerskestudiet oplevede man, for nogle år siden, en skepsis i forhold til studerende med eksempelvis SOSU-baggrund. Det er entydigt (ifølge

vejlederne på de pågældende uddannelser), at de studerende med en erhvervsuddannelsesbaggrund generelt klarer sig lige så godt som studerende med eksempelvis gymnasiebaggrund.

Tilfældigt uddannelsesvalg

Det er slående, at flere interviewede elever (gruppeinterview 1, SOSU og gruppeinterview 4, merkantil) omtaler deres uddannelsesvalg som værende "tilfældigt". Flere af de pågældende elever fortæller, at uddannelsen til SOSU-hjælper og HG "bare lå lige for" (bl.a. geografisk) og derfor søgte de uddannelsen. Det viser sig dog senere i eksempelvis interviewet på SOSU, at rationaler som gerne at ville "*arbejde med mennesker*" (gruppeinterview 1, SOSU) også er til stede i valget, og i interviewet på HG er nogle der ligeledes rationaler ift. "*noget med handel*" osv. (gruppeinterview 4, merkantil). Dog fastholder eleverne et stort tilfældighedsaspekt i relation til deres uddannelsesvalg. På trods af det "tilfældige" uddannelsesvalg, har en af de interviewede elever overvejelser om at videreudanne sig til sygeplejerske "*men nu må vi lige se hvordan det går*" (gruppeinterview 1, SOSU). Den pågældende elev er 49 år gammel, hvilket i øvrigt svarer overens med at SOSU-elever ofte har en lang erfaringsbaggrund inden de begynder deres uddannelse (interview nr. 6, 7, SOSU).

Forestillingsbarrierer i relation til videre uddannelse

Eksempelvis SOSU-eleverne oplever markante forskelle mellem SOSU-hjælper og -assistent i relation til kravene vedr. omfang af læsemateriale: "*Der er rigtig rigtig meget læsestof på assistenten, så man kan kun forestille sig at det bliver endnu vildere på sygeplejerskeuddannelsen*" (gruppeinterview 1, SOSU). Der kan således i denne forbindelse være tale om nogle "forestillings-barrierer", set i forhold til måden hvorpå eleverne anser krav og læseomfang som værende markant større på sygeplejerskeuddannelsen. Dette står nødvendigvis ikke mål med de faktiske krav på sygeplejerskeuddannelsen. Både elever og lærere på SOSU-assistentuddannelsen oplever, at indholdet i uddannelsens skoledel er relativt komprimeret, hvilket potentielt kan producere et skævt billede hos eleverne af, at kravene på en videregående uddannelse (eksempelvis sygeplejerske) er uoverstigeligt meget større.

Der kan således være tale om nogle forestillingsbarrierer der etablerer sig hos erhvervsuddannelseselever under deres uddannelsesforløb, som er indlejret i nogle i forvejen kulturelt etablerede forestillingsrammer. Både set i forhold til, at en erhvervsuddannelse til tider opfattes som "nem at gennemføre" og tilsyneladende har lavstatus hos eleverne selv, og samtidig set i forhold til, at f.eks. sygeplejerskeuddannelsen kulturelt anses som værende "sværere at gennemføre". Når eleverne møder store krav og forskellige former for modstand i deres erhvervsuddannelsesforløb (som der vil være i enhver uddannelse), kan eleverne potentielt danne sig indtryk af, ikke at kunne håndtere de uddannelseskrav som vil følge med et videre uddannelsesforløb.

Ovenstående understøttes af det forhold, at flere af de interviewede studievejledere og optagelsesvejledere på de videregående uddannelser (ingeniør, pædagog og erhvervsakademi) oplever, at en del erhvervsuddannelseselever mangler tro på egne (boglige) kompetencer. Dette gælder dog paradoksalt nok tilsyneladende ikke på sygeplejerskeuddannelsen, hvor det modsatte også kan gøre sig gældende. "*Nogle SOSU-assistenten giver udtryk for at de kan det hele i forvejen*" (interview 4, sygeplejerskeuddannelse). Der er således forskellige former for indikationer på, at elevernes forestillingsrammer ikke altid er samstemte med de faktiske krav der eksempelvis er på det videregående studie.

Studievejlederne på de ovenfor nævnte videregående uddannelser siger endvidere, at studerende med en erhvervsuddannelse er gode at have på studierne. De er ofte meget motiverede, og kan eksemplificere og perspektivere undervisningen med deres praksiserfaringer. På sygeplejerskestudiet oplevede man, for nogle år siden, en skepsis i forhold til studerende med eksempelvis SOSU-baggrund (Ibid.). Det er entydigt (ifølge vejlederne på de pågældende uddannelser), at de studerende med en erhvervsuddannelsesbaggrund generelt

klarer sig lige så godt som studerende med eksempelvis gymnasiebaggrund. Hertil udtrykker studievejlederne, som nævnt, at kombinationen af erhvervsuddannelse og videregående uddannelse (Ingeniør, Sygeplejerske og Pædagog) er mere efterspurgt på arbejdsmarkedet, set i sammenligning med kombinationen af gymnasium og videregående uddannelse. Ingeniør, sygeplejerske og pædagog efterspørger grundlæggende praksiserfaring i kombination med den pågældende teoretiske uddannelse.

Fordomme om stærke/svage elever

"Der bliver set ned på mig som mand fordi de siger at SOSU'er bare tørrer røve - men det var den eneste uddannelse jeg kunne komme ind på, og jeg skal vise dem!" (gruppeinterview 1, SOSU). De interviewede erhvervsuddannelseselever italesætter, hvordan de befinder sig i et uddannelsesfelt der, på forskellig vis, er præget af "fordomme". Alle elever udtrykker, at der bliver "set ned" på den uddannelse de er i gang med, og at dette ikke er i overensstemmelse med de store krav der er på uddannelsen.

Det vil være nødvendigt at nuancere af retorikken om stærke og svage elever, idet der er flere forskellige baggrunde og overvejelser til stede blandt eleverne. På den ene side er nogle af de tilsyneladende "stærke elever" ikke villige til at tage videregående uddannelse, idet de gerne vil have et arbejde - jf. en udtalelse fra en (efter underviserens udsagn) engageret og dygtig elev: *"Jeg er i gang med uddannelsen til SOSU-assistent fordi jeg gerne vil arbejde i faget"* (gruppeinterview 1, SOSU). Omvendt er det er indtrykket, på baggrund af interviews og analyse, at mange erhvervsuddannelseselever stort set ikke overvejer at tage en videre uddannelse, og at der er et begrænset kendskab til vejene mod videregående uddannelse. Mange med erhvervsuddannelse vil gerne direkte ud og have job - og på den anden side har mange ikke reelt overvejet at videreuddanne sig.

Større synlighed af veje til videregående uddannelse

Erhvervsuddannelseselever har til tider ikke et reelt og dybere kendskab til videreuddannelsesmulighederne. De elever som videreuddanner sig efter endt erhvervsuddannelse, har oftest venner og bekendte som har gjort det samme - som har gået vejen før dem. Der skal mere synlighed og formidling til, og ikke kun f.eks. via orienteringsarrangementer om eftermiddagen med frivillig deltagelse *"hvor mange elever ikke møder op"* (interview 2, erhvervsakademi). En af studievejlederne foreslår at indføre et obligatorisk møde mellem erhvervsuddannelseselev og uddannelsesvejleder, idet mange elever ikke kender/kan overskue vejen til videregående uddannelse. Herudover kunne laves praktikbesøg på institutioner for videregående uddannelse, på samme måde som der f.eks. laves brobygningsforløb til folkeskolen. Elevens valgproces skal i fokus på *selve* erhvervsuddannelsesforløbet, erhvervsuddannelseseleverne er til tider meget fokuserede på at færdiggøre deres uddannelse, og efterfølgende få et arbejde. Først derefter kan en videregående uddannelse komme i betragtning. Etablering af elevernes kendskab til videreuddannelsesmulighederne, skal tilsyneladende langt stærkere og mere markant ind i erhvervsuddannelserne.

Der er forskellige tiltag som tilsyneladende er relevante i relation hertil, så som erhvervsskolelærernes muligheder for at kunne informere deres elever om mulighederne for videre uddannelse. Der er kulturelle og traditionsmæssige årsager til, at mange elever slet ikke overvejer muligheden for at videreuddanne sig. "De ukendte aspekter" gør, at eleverne ikke tager videregående uddannelse, og hertil kender mange elever ikke mulighederne. Erhvervsskolelærerne skal kende til disse muligheder, og skal helst kunne videreformidle dem som mere end objektive og distancerede muligheder. Erhvervsskolelærerne har gode muligheder for at oplyse og motivere eleverne vedr. videre uddannelse. Der kunne derfor foreslås at etablere samarbejder mellem erhvervsuddannelserne og de videre uddannelsesinstitutioner, idet der pt. ikke ses meget samarbejde mellem erhvervsuddannelserne og de videregående uddannelsesinstitutioner. Der kunne eksperimenteres med brobygningsforløb for lærere, og/eller en forøgelse af undervisernes kendskab til hinandens fagligheder.

Erhvervsuddannelsers status kan være relateret til at der er for få trådte stier fra erhvervsuddannelse til videregående uddannelse. En erhvervsuddannelse skal derfor kunne betragtes som en *fuldt ud gangbar vej* til en videregående uddannelse. Her kunne fokuseres på, hvordan erhvervsuddannelse kunne blive anset som en naturlig vej til videregående uddannelse, i form af mere merit som led i elevens planer om en videregående uddannelse. Ligeledes kunne ses på graden af autonomi i de videregående uddannelsers optagelsesprocedurer. Der kunne iværksættes brobygningsforløb, således at eleverne får set de videregående uddannelsessteder fysisk, praktisk og via primære erfaringer. Hjemmesider er kun et redskab i det samlede arbejde med at øge overgange mellem erhvervsuddannelse og videregående uddannelse, idet det kan være et væsentligt opmærksomhedspunkt, at de studerende fysisk møder en eller flere videregående uddannelsesinstitutioner. En praksis som for nuværende er mere til stede på gymnasierne end på erhvervsuddannelserne.

Anbefalinger på baggrund af undersøgelsen

Erhvervsuddannelserne skal i højere grad ses som et sted der giver lige så mange videreuddannelsesmuligheder som eksempelvis gymnasiet. Det kan i højere grad være muligt for erhvervsuddannelseseleven at kunne sige til sig selv og andre, at den pågældende erhvervsuddannelse er første skidt i vedkommendes vej til at blive f.eks. sygeplejerske, bygningskonstruktør eller installatør, og at dette er begrundelsen for at vælge en erhvervsuddannelse. Dette på samme måde som gymnasieeleven der f.eks. vil være folkeskolelærer eller læge.

Der kan eksempelvis udvikles forskellige former for brobygningsforløb, der kan bygges ind i erhvervsuddannelserne, med en opmærksomhed på ikke at fremme et indtryk af, at det "ikke er godt nok" at få en erhvervsuddannelse. Mulighederne for videregående studievalg kan i højere grad være i fokus på selve uddannelsen, og der kan i den forbindelse med fordel etableres samarbejder mellem erhvervsuddannelser og erhvervsakademier, ingeniør, sygeplejerske osv., samt sættes fokus på udvikling og forskning i sådanne samarbejdskulturer. Gode læringsoplevelser er et vigtigt element i forhold til elevernes lyst til - og mod på - at læse videre. Det er væsentligt at eleverne motiveres til videre studie på erhvervsskolerne, via positive læringsoplevelser som giver lyst til og mod på at læse videre. I brobygningsforløbene med kunne eksempelvis laves forsøg med mere praksisstyrede erhvervsakademiuddannelser, som et led i at fokusere på de gode læringsoplevelser. Der er læringsoplevelser og store pædagogiske potentialer på erhvervsskolerne, og på de videregående uddannelser.

Studievejledningen kan med fordel integreres mere i erhvervsuddannelserne, med henblik på karrierevejledning og formidling af fremtidige uddannelsesmuligheder. Evt. kunne gøres brug af rollemodeller som selv har taget en videregående uddannelse efter deres erhvervsuddannelse. På baggrund af et manglende primært kendskab, får mange elever aldrig reelt tanken om videregående uddannelse, og får aldrig lavet et møde med uddannelsesvejlederne. Derfor er opsøgende vejledning også et område der kan overvejes.

Der eksisterer nogle broer og trådte stier, så som eksempelvis tømrer til bygningskonstruktør, elektriker til installatør og SOSU-assistent til sygeplejerske, men lige så mange veje er ubefærdede. Det er nødvendigt at gøre såvel de befærdede som mindre befærdede veje synlige, og samtidig at gøre alle vejene direkte og så lidt snoede som muligt, såfremt det er ønsket er at få flere fra erhvervsuddannelse til videregående uddannelse.

Erhvervsuddannelserne anses, på nogle måder, som værende blindgyder. Dels som retorik og som nogle forståelser af, at de er snævert rettet mod specifikke erhverv, uden videreuddannelsesmuligheder. Det er således væsentligt at vejene rent faktisk eksisterer, forstået således, at de skal være tydelige for eleverne - samt ikke mindst for erhvervsskolelærerne og vejlederne. Nogle unge fravælger erhvervsuddannelsesvejen til en videregående uddannelse fordi vejen er for usikker og uigennemsigtig. Vejen til videregående uddannelse skal være lige så sikker gennem en erhvervsuddannelse som gennem en gymnasial uddannelse, hvilket potentielt kan

bevirke at også flere bogligt orienterede elever kan blive en del af erhvervsuddannelserne. Der er brug for såvel praktisk som bogligt orienterede elever i erhvervsuddannelserne, bl.a. for at højne uddannelsernes status.

De videregående uddannelser skal kende til erhvervsuddannelseselevens omfattende kvalifikationer i form af praksiskendskab og erfaringer. F.eks. ses der på flere sygeplejerskeskoler en markant stigning i antal optagne SOSU-assistenten på kvote 2, set i forhold til tidligere år (interview 4, 8, sygeplejerskeuddannelse). Der er dog relativt store forskelle på skolernes holdninger til, hvor meget merit man får på eksempelvis sygeplejerskeskolerne i forhold til klinikmoduler/praktik. Der kan derfor være behov for at lave nogle overordnede retningslinjer for de videregående uddannelsers optag af ansøgere med erhvervsuddannelsesbaggrund.

Graden af erhvervsskolelærerens egne videregående uddannelser, kan have betydning for deres primære kendskab til krav og reelle uddannelsesmæssige betingelser på de videregående uddannelser. Hvis ikke lærerne selv har taget en videregående uddannelse, er det svært at formidle det primære kendskab. Det er derfor væsentligt at lærerne har en form for erfaringer med det videregående uddannelsessystem. Formidling af et primært erfaringsbaseret kendskab er et justerbart element. Forøgelse af erhvervsskolelevernes primære videns og -erfaringsbaserede kendskab til videregående uddannelse, såfremt eksempelvis elevens forældre ikke kender til efteruddannelsesmuligheden ”indefra, eller andre elever/venner/bekendte som har gået vejen før dem. Her har erhvervsskolelærerne en væsentlig rolle i forhold til at ”se vejen” og have den i fokus.

Ligeledes er det væsentligt at være opmærksom på, at erhvervsuddannelse som vej til videregående uddannelse ikke behøver at være ensbetydende med ”de oplagte veje” som er nævnt i denne rapport. Erhvervsuddannelse som vej til videreuddannelse kan lige så godt betyde, at en tømrer påbegynder en pædagoguddannelse eller en uddannelse uden for de trådte stier, set ud fra den væsentlige betragtning, at en erhvervsuddannelse netop ikke skal være ensbetydende med et tidligt karrierevalg. Med andre ord drejer dette sig om at iværksætte nogle mere tilbunds gående undersøgelser af mulighederne for at gøre en erhvervsuddannelse til en studieadgangs-givende ungdomsuddannelse i højere grad end det i dag er tilfældet (via bl.a. realkompetencevurderinger). En erhvervsuddannelse kan give mange muligheder, hvoraf videreuddannelsesmuligheder er en del, idet erhvervsuddannelserne ikke skal anses som værende blindgyder.

Forestillinger som barrierer

Analysen kredser overordnet set om forestillingsbarrierer – der skabes ad forskellige veje. En erhvervsuddannelse kan både føre til et specifikt erhverv, men i lige så høj grad også være vejen til videregående uddannelse. Til tider kan der dog tilsyneladende være tale om uddannelseseksternt og uddannelsesinternt etablerede forestillingskløfter mellem erhvervsuddannelser og videre uddannelse. Det er værd at få udfoldet nogle af disse forestillinger i relation til de mange og uvurderlige praksisspecifikke kompetencer, som erhvervsuddannelseseleverne ofte har erhvervet sig under deres uddannelsesforløb. Konkluderende for denne analysedel er, at det primære kendskab til videreuddannelsesmulighederne på samme tid udgør væsentlige muligheder og barrierer i forhold til de omtalte stier og broer, og ikke mindst i forhold til de blindgyder og den spordeling som er eksisterende i relationen mellem erhvervsuddannelserne og det øvrige uddannelsessystem. Dette gælder såvel økonomiske aspekter af et videreuddannelsesforløb, samt informationer om den reelle grad af boglige krav på den videregående uddannelse.

Graden af primært kendskab er i høj grad funderet i forholdet mellem erhvervsuddannelseseleven og de andre elever, lærerne, vejledere og på praktikstedet, set i sammenhæng med hvordan dette formidles til eleven og opfattes af eleven. At tage en erhvervsuddannelse skal både være en direkte vej til videregående uddannelse og til arbejdsmarkedet. Ligeværdighed i de videregående uddannelsers optagelseskrav for de forskellige ungdomsuddannelserne er derfor et væsentligt element, i skabelsen af personer med de former for hybride kompetencer, som efterspørges på det danske arbejdsmarked.

Litteraturliste

1. AE-Rådet 2011. *Studenterhuen giver ingen jobgaranti*. København, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.
2. Aff, J & Paschinger & Rechberger 2010: illustration, analysis and reflection on the structure of vocational education. <http://hq-lll.eu/index.html>
3. Betænkning nr 238/1959: *Uddannelsen på Teknikum*. Betænkning afgivet af et af Handelsministeriet nedsat udvalg. København. Schultz.
4. Betænkning nr. 1074/1986: Ingeniør- og teknikeruddannelsernes fremtid. København Undervisningsministeriet.
5. Betænkning nr 229/1959: *Teknisk og naturvidenskabelig arbejdskraft* Teknikerkommissionen nedsat af statsministeriet. København, Schultz.
6. Betænkning nr. 1283/1994: *Fornyelse af de merkantile erhvervsuddannelser*. København, Undervisningsministeriet.
7. Betænkning nr. 1112/1987. *Betænkning om grundlæggende erhvervsuddannelser*, juni 1987, København. Undervisningsministeriet.
8. Bowers-Brown, T. & David B. 2005. Building Pathways: apprenticeships as a route to higher education, *Education & Training*, Vol. 47 No. 4/5, 2005, pp. 270-282
9. Brown, Rikke & Arnt Louw Vestergaard & Noemi Katznelson 2011. *Ungdom på erhvervsuddannelserne – Delrapport om valg, elever, læring og fællesskaber*. Odense, Erhvervsskolernes Forlag.
10. Christensen, Erik, 1978. *Konflikter mellem faglærte og ufaglærte arbejdere*. Aalborg Universitetscenter.
11. Christensen, S.S. & Jørgensen, C. H., m.fl. 2009. Faglighed i fremtidens tekniske erhvervsuddannelser, Industriens Uddannelser og Roskilde Universitetscenter.
12. Clematide, Bruno 2010. *Robuste erhvervsuddannelser - inspiration udefra*. Undervisningsministeriet. http://fagligeudvalg.dk/images/M_images/pdf_button.png
13. Deißinger, Th. & Ruf, M. (2006). *Übungsfirmer am Kaufmännischen Berufskolleg in Baden- Württemberg*. Eusl, Paderborn.
14. Dieckhoff, M. (2008). Skills and occupational attainment: a comparative study of Germany, Denmark and the UK, *Work Employment Society*, Vol. 22: pp. 89-108
15. DØR, Det Økonomiske Råd (2001). Dansk Økonomi. Efterår 2001. Kapitel 2, Det økonomiske Råd. <http://www.dors.dk/sw1161.asp>
16. EVA Danmarks Evalueringsinstitut (2009). Videregående voksenuddannelse (VVU), Brug af VVU i forhold til job og videreuddannelse, Danmarks Evalueringsinstitut, www.eva.dk
17. Frederiksen, J.T. 2010: *Between Practice and Profession*, Roskilde Universitet
18. Gallie, D. (ed 2007). *Production regimes, Employment regimes and the quality of work*, Gallie, Duncan (ed 2007). *Employment regimes and the quality of work*, Oxford : Oxford University Press.
19. Gangl, M. & Müller, W. (Eds) (2003). *Transitions from education to work in Europe : the integration of youth into EU labour markets*, New York : Oxford University Press.
20. Gundelach, P. 2011: *Små og store forandringer - Danskernes værdier siden 1981*Hans Reitzels forlag
21. Henningsen, Inge 2007: *De kønsopdelte uddannelser*, København, *LO dokumentation* nr. 1/2007.
22. Larsen, Britt og Torben Pilegaard Jensen (2010): *Fastholdelse af elever på de danske erhvervsskoler*. Juli 2010, København, AKF.
23. Ida Juul & Jørgensen, C H. 2010, *Bedre samspil mellem skolepraktik og ordinær virksomhedspraktik*, København Undervisningsministeriet.
24. Jørgensen C H & K. Lindvig 2011. Views and experiences of stakeholders. Second country report, Denmark. http://hq-lll.eu/presentations/second_country_report_2011.html
25. Jørgensen, Christian Helms 2012. Linking the dual system with higher education in Denmark – when strength become weakness. In Deissinger, Thomas, a.o. (red) *Thomas Deissinger & Josef Aff & Alison Fuller & Christian H. Jørgensen (eds.)Hybrid Qualifications – structural and political issues in the context of European VET policy*. Zürich, London. Peter Lang Publisher.
26. Juul, Ida 2005. *På sporet af erhvervspædagogikken*. Phd afhandling. København DPU
27. Klewe, L. (2007). *Højere Forberedelseseksamen i 40 år*. København. Danmarks Pædagogiske Universitet.
28. Kommissionen for EU 2000. *Memorandum om Livslang Læring*. Bruxelles.
29. Korup Carl V. 2003. *Højere handelseksamen*, Uddannelse nr 10, 2003. Undervisningsministeriet
30. Lasonen, J. & Young, M. (1998). *Strategies for Achieving Parity of Esteem in European Upper Secondary Education*, pp. 161-168. University of Jyväskylä: Institute for Educational Research.

31. Le Roux, B. and H. Rouanet (1998). Interpreting axes in Multiple Correspondence Analysis. Visualization of categorical data. J. a. G. Blasius, Michael. San Diego, Academic Press.
32. Le Roux, B. and H. Rouanet (2004). Geometric Data Analysis. Dordrecht, Kluwer Academic Publishers.
33. Le Roux, B. and H. Rouanet (2010): Multiple Correspondence analysis. Sage, London.
34. Lidegran, I.(2009): Utbildningskapital. Om hur det alstras, fördelas och förmedlas. Acta Universitatis, Studier i utbildnings- och kultursociologi 3, Uppsala.
35. Olofsson, J. & Panican, A. (Eds.) (2008). Ungdomars väg från skola till arbetsliv, Nordiska erfarenheter, TemaNord 2008:584, Nordiska ministerrådet, Copenhagen, <http://www.norden.org/da/publikationer/publikationer/2008-584/>
36. Pilegaard, T. 2010: Målgrupper for meritsygeplejersker, AKF
37. Plug, Eric & Wim Plug 1998: *Apprenticeship versus vocational education: Exemplified by the Dutch situation*,
38. <http://www.economists.nl/files/20050824-p04.pdf>
39. Regeringen 2010. *Regeringsgrundlaget. Et Danmark, der står sammen*. http://www.stm.dk/publikationer/-Et_Danmark_der_staar_sammen_11/Regeringsgrundlag_okt_2011.pdf
40. Saar, E. & M. Unt & I. Kogan 2008: Transition from Educational System to Labour Market in the European Union. *International Journal of Comparative Sociology* Vol 49(1): 31–59
41. Thomsen, J.P 2007: Social differentiering og kulturel praksis på danske universitetsuddannelser, Roskilde Universitetscenter
42. UNI•C Statistik & Analyse, 30. november 2011: *Profilresultater 2010 – bilagstabeller*, København. Uni-C.
43. Undervisningsministeriet 1998: *Uddannelsessystemet i tal fra 1848 til 1998*, København, Undervisningsministeriet.
44. Vestager, Margrethe 1998: *Undervisningsministeren Skriftlig fremsættelse* (13. november 1998) L 90, Forslag til lov om fornyelse af de tekniske erhvervsuddannelser. www.retsinformation.dk
45. Ørum, Bente 1974. *Fra skole til erhverv*. Socialforskningsinstituttets meddelelser nr. 7. 1974.
46. Undervisningsministeriet,(1982): Begrænsning af dobbeltuddannelse inden for ungdomsuddannelserne, København, Undervisningsministeriet,
47. Undervisningsministeriet 1988. *En statistisk beskrivelse af erhvervsuddannelserne udarbejdet til brug for Nordskov-Nielsen udvalget*, København, Undervisningsministeriet.
48. Undervisningsministeriet (2010). *Tal der taler 2009*, København, Undervisningsministeriet.
49. Zulauf, M. & Gentinetta, P. (2008). *Les écoles de formation professionnelles à plein temps, Projet VZBALD Rapport national 'Suisse'*.

Bilag

Følgegruppe for CAP projektet: Muligheder og barrierer på erhvervsuddannede unges vej til videregående uddannelse - møder afholdt 3. november 2011, og 6. januar 2012

Morten Pål Hansen, VIA - Videreuddannelse & kompetenceudvikling, Innovation & Karriere 8755 4608 - moph@viauc.dk

Torben Pilegaard Jensen, Forskningsleder Anvendt KommunalForskning, Købmagergade 22, DK- 1150 København K tel: dir 4333 3470 TPJ@akf.dk

Stine Sund Christensen, Uddannelseskonsulent, Danske Erhvervsskoler, Lederne, Ny Vestergade 13, 3. sal, 1471 København K

Dir. tlf. 333 77 884, Mobil 28 89 06 02 Tlf. 333 77 888 ssc@danskeerhvervsskoler.dk

Jens Juul, Konsulent, Danske Erhvervsskoler, Lederne, Ny Vestergade 13, 3. sal, 1471 København K
juu@danskeerhvervsskoler.dk Tlf.: 333 77 885, Mobil: 21 29 78 85

Lene Poulsen, Lektor, Center for vejledning UCC, Titangade 11, 2200 København N, Tlf. +45 4189 7196, E-mail lp@ucc.dk

Lene Schmidt, Projektkoordinator, EUC Nordvestsjælland, Tlf.: 21495779, lsm@eucnvs.dk

Tabeller over overgangsfrekvenser med populationstal

1991-kohortes videreuddannelse i 1996				VU_pr_1996		Total
				ingen vU pr 96	VU pr 96	
1991,00	Mellemgruppe	EUD:Pæda	Count	2	0	2
			% within Mellemgruppe	100,0%	,0%	100,0%
		EUD:H&K	Count	13777	642	14419
			% within Mellemgruppe	95,5%	4,5%	100,0%
		EUD:Byg&Anlæg	Count	4083	402	4485
			% within Mellemgruppe	91,0%	9,0%	100,0%
		EUD:Jern&Metal	Count	5023	339	5362
			% within Mellemgruppe	93,7%	6,3%	100,0%
		EUD:Grafisk	Count	782	23	805
			% within Mellemgruppe	97,1%	2,9%	100,0%
		EUD:Teknik Industri+	Count	2624	369	2993
			% within Mellemgruppe	87,7%	12,3%	100,0%
		EUD:Service	Count	974	27	1001
			% within Mellemgruppe	97,3%	2,7%	100,0%
		EUD:Levnedsmidd	Count	2799	132	2931
			% within Mellemgruppe	95,5%	4,5%	100,0%
		EUD:Jordbrug&fisk	Count	1148	869	2017
			% within Mellemgruppe	56,9%	43,1%	100,0%
		EUD:Transport	Count	313	24	337
			% within Mellemgruppe	92,9%	7,1%	100,0%
		EUD:Sundhed	Count	3405	91	3496
			% within Mellemgruppe	97,4%	2,6%	100,0%
		Total	Count	34930	2918	37848
			% within Mellemgruppe	92,3%	7,7%	100,0%

1991-kohortes videreuddannelse i 2001				VU_pr_2001		Total
				ingen vU pr 01	VU pr 01	
1991,00	Mellemgruppe	EUD:Pæda	Count	2	0	2
			% within Mellemgruppe	100,0%	,0%	100,0%
		EUD:H&K	Count	12617	1802	14419
			% within Mellemgruppe	87,5%	12,5%	100,0%
		EUD:Byg&Anlæg	Count	3755	730	4485
			% within Mellemgruppe	83,7%	16,3%	100,0%
		EUD:Jern&Metal	Count	4699	663	5362
			% within Mellemgruppe	87,6%	12,4%	100,0%
		EUD:Grafisk	Count	744	61	805
			% within Mellemgruppe	92,4%	7,6%	100,0%
		EUD:Teknik Industri+	Count	2398	595	2993
			% within Mellemgruppe	80,1%	19,9%	100,0%
		EUD:Service	Count	953	48	1001
			% within Mellemgruppe	95,2%	4,8%	100,0%
		EUD:Levnedsmidd	Count	2691	240	2931
			% within Mellemgruppe	91,8%	8,2%	100,0%
		EUD:Jordbrug&fisk	Count	1074	943	2017
			% within Mellemgruppe	53,2%	46,8%	100,0%
		EUD:Transport	Count	304	33	337
			% within Mellemgruppe	90,2%	9,8%	100,0%
		EUD:Sundhed	Count	3252	244	3496
			% within Mellemgruppe	93,0%	7,0%	100,0%
		Total	Count	32489	5359	37848
			% within Mellemgruppe	85,8%	14,2%	100,0%

1991-kohortes videreuddannelse i 2006				VU_pr_2006		Total
				ingen vU pr 06	VU pr 06	
1991,00	Mellemgruppe	EUD:Pæda	Count	2	0	2
			% within Mellemgruppe	100,0%	,0%	100,0%
		EUD:H&K	Count	11990	2429	14419
			% within Mellemgruppe	83,2%	16,8%	100,0%
		EUD:Byg&Anlæg	Count	3637	848	4485
			% within Mellemgruppe	81,1%	18,9%	100,0%
		EUD:Jern&Metal	Count	4585	777	5362
			% within Mellemgruppe	85,5%	14,5%	100,0%
		EUD:Grafisk	Count	709	96	805
			% within Mellemgruppe	88,1%	11,9%	100,0%
		EUD:Teknik Industri+	Count	2278	715	2993
			% within Mellemgruppe	76,1%	23,9%	100,0%
		EUD:Service	Count	922	79	1001
			% within Mellemgruppe	92,1%	7,9%	100,0%
		EUD:Levnedsmidd	Count	2616	315	2931
			% within Mellemgruppe	89,3%	10,7%	100,0%
		EUD:Jordbrug&fisk	Count	1055	962	2017
			% within Mellemgruppe	52,3%	47,7%	100,0%
		EUD:Transport	Count	294	43	337
			% within Mellemgruppe	87,2%	12,8%	100,0%
		EUD:Sundhed	Count	3141	355	3496
			% within Mellemgruppe	89,8%	10,2%	100,0%
Total			Count	31229	6619	37848
			% within Mellemgruppe	82,5%	17,5%	100,0%

1991-kohortes videreuddannelse i 2010				VU_pr_2010		Total
				ingen vU pr 10	VU pr 10	
1991,00	Mellemgruppe	EUD:Pæda	Count	2	0	2
			% within Mellemgruppe	100,0%	,0%	100,0%
		EUD:H&K	Count	11770	2649	14419
			% within Mellemgruppe	81,6%	18,4%	100,0%
		EUD:Byg&Anlæg	Count	3607	878	4485
			% within Mellemgruppe	80,4%	19,6%	100,0%
		EUD:Jern&Metal	Count	4558	804	5362
			% within Mellemgruppe	85,0%	15,0%	100,0%
		EUD:Grafisk	Count	699	106	805
			% within Mellemgruppe	86,8%	13,2%	100,0%
		EUD:Teknik Industri+	Count	2262	731	2993
			% within Mellemgruppe	75,6%	24,4%	100,0%
		EUD:Service	Count	915	86	1001
			% within Mellemgruppe	91,4%	8,6%	100,0%
		EUD:Levnedsmidd	Count	2567	364	2931
			% within Mellemgruppe	87,6%	12,4%	100,0%
		EUD:Jordbrug&fisk	Count	1086	931	2017
			% within Mellemgruppe	53,8%	46,2%	100,0%
		EUD:Transport	Count	293	44	337
			% within Mellemgruppe	86,9%	13,1%	100,0%
		EUD:Sundhed	Count	3090	406	3496
			% within Mellemgruppe	88,4%	11,6%	100,0%
	Total		Count	30849	6999	37848
			% within Mellemgruppe	81,5%	18,5%	100,0%

1996-kohortes videreuddannelse i 2001

1996,00	Mellemgruppe	EUD:H&K	Count	12136	1122	13258
			% within Mellemgruppe	91,5%	8,5%	100,0%
		EUD:Byg&Anlæg	Count	3647	277	3924
			% within Mellemgruppe	92,9%	7,1%	100,0%
		EUD:Jern&Metal	Count	5282	251	5533
			% within Mellemgruppe	95,5%	4,5%	100,0%
		EUD:Grafisk	Count	376	18	394
			% within Mellemgruppe	95,4%	4,6%	100,0%
		EUD:Teknik Industri+	Count	1179	95	1274
			% within Mellemgruppe	92,5%	7,5%	100,0%
		EUD:Service	Count	1064	41	1105
			% within Mellemgruppe	96,3%	3,7%	100,0%
		EUD:Levnedsmidd	Count	3094	96	3190
			% within Mellemgruppe	97,0%	3,0%	100,0%
EUD:Jordbrug&fisk	Count	1547	1078	2625		
	% within Mellemgruppe	58,9%	41,1%	100,0%		
EUD:Transport	Count	801	32	833		
	% within Mellemgruppe	96,2%	3,8%	100,0%		
EUD:Sundhed	Count	8919	249	9168		
	% within Mellemgruppe	97,3%	2,7%	100,0%		
Total			Count	38045	3259	41304
			% within Mellemgruppe	92,1%	7,9%	100,0%

1996-kohortes videreuddannelse i 2006

1996,00 Mellemsgruppe	EUD:H&K	Count	11005	2253	13258
		% within Mellemsgruppe	83,0%	17,0%	100,0%
	EUD:Byg&Anlæg	Count	3378	546	3924
		% within Mellemsgruppe	86,1%	13,9%	100,0%
	EUD:Jern&Metal	Count	4980	553	5533
		% within Mellemsgruppe	90,0%	10,0%	100,0%
	EUD:Grafisk	Count	356	38	394
		% within Mellemsgruppe	90,4%	9,6%	100,0%
	EUD:Teknik Industri+	Count	1123	151	1274
		% within Mellemsgruppe	88,1%	11,9%	100,0%
	EUD:Service	Count	1032	73	1105
		% within Mellemsgruppe	93,4%	6,6%	100,0%
	EUD:Levnedsmidd	Count	2959	231	3190
		% within Mellemsgruppe	92,8%	7,2%	100,0%
	EUD:Jordbrug&fisk	Count	1423	1202	2625
		% within Mellemsgruppe	54,2%	45,8%	100,0%
	EUD:Transport	Count	783	50	833
		% within Mellemsgruppe	94,0%	6,0%	100,0%
	EUD:Sundhed	Count	8476	692	9168
		% within Mellemsgruppe	92,5%	7,5%	100,0%
Total		Count	35515	5789	41304
		% within Mellemsgruppe	86,0%	14,0%	100,0%

1996-kohortes videreuddannelse i 2010

1996,00 Mellemsgruppe	EUD:H&K	Count	10639	2619	13258
		% within Mellemsgruppe	80,2%	19,8%	100,0%
	EUD:Byg&Anlæg	Count	3291	633	3924
		% within Mellemsgruppe	83,9%	16,1%	100,0%
	EUD:Jern&Metal	Count	4899	634	5533
		% within Mellemsgruppe	88,5%	11,5%	100,0%
	EUD:Grafisk	Count	345	49	394
		% within Mellemsgruppe	87,6%	12,4%	100,0%
	EUD:Teknik Industri+	Count	1126	148	1274
		% within Mellemsgruppe	88,4%	11,6%	100,0%
	EUD:Service	Count	1032	73	1105
		% within Mellemsgruppe	93,4%	6,6%	100,0%
	EUD:Levnedsmidd	Count	2879	311	3190
		% within Mellemsgruppe	90,3%	9,7%	100,0%
	EUD:Jordbrug&fisk	Count	1452	1173	2625
		% within Mellemsgruppe	55,3%	44,7%	100,0%
	EUD:Transport	Count	779	54	833
		% within Mellemsgruppe	93,5%	6,5%	100,0%
	EUD:Sundhed	Count	8241	927	9168
		% within Mellemsgruppe	89,9%	10,1%	100,0%
Total		Count	34683	6621	41304
		% within Mellemsgruppe	84,0%	16,0%	100,0%

2001-kohortes videreuddannelse i 2006

2001,00 Mellemsgruppe	EUD:Pæda	Count	1108	160	1268
		% within Mellemsgruppe	87,4%	12,6%	100,0%
	EUD:H&K	Count	10001	1230	11231
		% within Mellemsgruppe	89,0%	11,0%	100,0%
	EUD:Byg&Anlæg	Count	4953	252	5205
		% within Mellemsgruppe	95,2%	4,8%	100,0%
	EUD:Jern&Metal	Count	4440	157	4597
		% within Mellemsgruppe	96,6%	3,4%	100,0%
	EUD:Grafisk	Count	401	10	411
		% within Mellemsgruppe	97,6%	2,4%	100,0%
	EUD:Teknik Industri+	Count	1158	60	1218
		% within Mellemsgruppe	95,1%	4,9%	100,0%
	EUD:Service	Count	817	23	840
		% within Mellemsgruppe	97,3%	2,7%	100,0%
	EUD:Levnedsmidd	Count	2496	66	2562
		% within Mellemsgruppe	97,4%	2,6%	100,0%
	EUD:Jordbrug&fisk	Count	1414	803	2217
		% within Mellemsgruppe	63,8%	36,2%	100,0%
	EUD:Transport	Count	679	15	694
		% within Mellemsgruppe	97,8%	2,2%	100,0%
	EUD:Sundhed	Count	8939	277	9216
		% within Mellemsgruppe	97,0%	3,0%	100,0%
Total		Count	36406	3053	39459
		% within Mellemsgruppe	92,3%	7,7%	100,0%

2001-kohortes videreuddannelse i 2010

2001,00 Mellemsgruppe	EUD:Pæda	Count	955	313	1268
		% within Mellemsgruppe	75,3%	24,7%	100,0%
	EUD:H&K	Count	9323	1908	11231
		% within Mellemsgruppe	83,0%	17,0%	100,0%
	EUD:Byg&Anlæg	Count	4608	597	5205
		% within Mellemsgruppe	88,5%	11,5%	100,0%
	EUD:Jern&Metal	Count	4254	343	4597
		% within Mellemsgruppe	92,5%	7,5%	100,0%
	EUD:Grafisk	Count	389	22	411
		% within Mellemsgruppe	94,6%	5,4%	100,0%
	EUD:Teknik Industri+	Count	1096	122	1218
		% within Mellemsgruppe	90,0%	10,0%	100,0%
	EUD:Service	Count	787	53	840
		% within Mellemsgruppe	93,7%	6,3%	100,0%
	EUD:Levnedsmidd	Count	2414	148	2562
		% within Mellemsgruppe	94,2%	5,8%	100,0%
	EUD:Jordbrug&fisk	Count	1339	878	2217
		% within Mellemsgruppe	60,4%	39,6%	100,0%
	EUD:Transport	Count	668	26	694
		% within Mellemsgruppe	96,3%	3,7%	100,0%
	EUD:Sundhed	Count	8594	622	9216
		% within Mellemsgruppe	93,3%	6,7%	100,0%
Total		Count	34427	5032	39459
		% within Mellemsgruppe	87,2%	12,8%	100,0%

2006-kohortes videreuddannelse i 2010

2006,00 Mellemsgruppe	EUD:Pæda	Count	856	28	884
		% within Mellemsgruppe	96,8%	3,2%	100,0%
	EUD:H&K	Count	7371	881	8252
		% within Mellemsgruppe	89,3%	10,7%	100,0%
	EUD:Byg&Anlæg	Count	4970	154	5124
		% within Mellemsgruppe	97,0%	3,0%	100,0%
	EUD:Jern&Metal	Count	3743	71	3814
		% within Mellemsgruppe	98,1%	1,9%	100,0%
	EUD:Grafisk	Count	492	17	509
		% within Mellemsgruppe	96,7%	3,3%	100,0%
	EUD:Teknik Industri+	Count	806	40	846
		% within Mellemsgruppe	95,3%	4,7%	100,0%
	EUD:Service	Count	865	18	883
		% within Mellemsgruppe	98,0%	2,0%	100,0%
	EUD:Levnedsmidd	Count	2100	42	2142
		% within Mellemsgruppe	98,0%	2,0%	100,0%
	EUD:Jordbrug&fisk	Count	1177	507	1684
		% within Mellemsgruppe	69,9%	30,1%	100,0%
	EUD:Transport	Count	862	43	905
		% within Mellemsgruppe	95,2%	4,8%	100,0%
	EUD:Sundhed	Count	7522	296	7818
		% within Mellemsgruppe	96,2%	3,8%	100,0%
	EUD:Sikkerhed	Count	2	7	9
		% within Mellemsgruppe	22,2%	77,8%	100,0%
Total		Count	30766	2104	32870
		% within Mellemsgruppe	93,6%	6,4%	100,0%

Tabeller over egenverdier og akkumuleret varians for de tre geometriske analyser

Egenverdier for specifik multipel korrespondance analyse af 1991-kohortens videreuddannelse 1996

Specifik varians: 2.5805

NUMBER	EIGENVALUE	PERCENTAGE	CUMULATED	PERCENTAGE
1	0.1726	6.69	6.69	
2	0.1347	5.22	11.91	
3	0.1304			
4	0.1193	4.62	21.59	
5	0.1178	4.56	26.15	
6	0.1151			
7	0.1098	4.26	34.86	
8	0.1042	4.04	38.90	
9	0.1034			
10	0.1020	3.95	46.86	
11	0.1008	3.91	50.77	
12	0.0999	3.87	54.64	
13	0.0998	3.87	58.51	
14	0.0985	3.82	62.32	
15	0.0975	3.78	66.10	
16	0.0954	3.70	69.80	
17	0.0950	3.68	73.48	
18	0.0903	3.50	76.98	
19	0.0873	3.38	80.36	
20	0.0849	3.29	83.65	
21	0.0813	3.15	86.81	
22	0.0770	2.99	89.79	
23	0.0687	2.66	92.45	
24	0.0665	2.58	95.03	
25	0.0580	2.25	97.28	
26	0.0437	1.69	98.97	
27	0.0075	0.29	99.26	****
28	0.0063	0.25	99.51	***
29	0.0057	0.22	99.73	***
30	0.0032	0.12	99.85	**
31	0.0018	0.07	99.92	*
32	0.0011	0.04	99.97	*
33	0.0009	0.03	100.00	*
34	0.0000	0.00	100.00	*
35	0.0000	0.00	100.00	*

Egenværdier for specifik multipel korrespondance analyse af 1991-kohortens videreuddannelse 2006-10

Specifik varians: 2.5880

NUMBER	EIGENVALUE	PERCENTAGE	CUMULATED	PERCENTAGE
1	0.1892	7.31	7.31	
2	0.1657	6.40	13.71	
3	0.1475			
4	0.1369	5.29	24.70	
5	0.1337			
6	0.1187	4.59	34.45	
7	0.1034			
8	0.1015	3.92	42.37	
9	0.1012	3.91	46.28	
10	0.1002	3.87	50.15	
11	0.1001	3.87	54.02	
12	0.0991	3.83	57.85	
13	0.0985	3.81	61.66	
14	0.0979	3.78	65.44	
15	0.0967	3.74	69.18	
16	0.0946	3.66	72.83	
17	0.0924	3.57	76.41	
18	0.0906	3.50	79.91	
19	0.0837	3.23	83.14	
20	0.0819	3.16	86.31	
21	0.0688	2.66	88.96	
22	0.0679	2.62	91.59	
23	0.0511	1.97	93.56	
24	0.0478	1.85	95.41	
25	0.0439	1.70	97.10	
26	0.0397	1.53	98.64	
27	0.0165	0.64	99.27	
28	0.0068	0.26	99.54	
29	0.0061	0.23	99.77	
30	0.0022	0.09	99.86	*
31	0.0021	0.08	99.94	*
32	0.0009	0.03	99.97	*
33	0.0008	0.03	100.00	*
34	0.0000	0.00	100.00	*
35	0.0000	0.00	100.00	*

Egenværdier for specifik multipel korrespondance analyse af 2006-kohortens videreuddannelse 2010
 Specifik Varians: 3.1893

NUMBER	EIGENVALUE	PERCENTAGE	CUMULATED	PERCENTAGE
1	0.1786	5.60	5.60	
2	0.1326	4.16		
3	0.1255	3.93		
4	0.1201	3.77	17.46	
5	0.1158	3.63	21.09	
6	0.1130	3.54	24.63	
7	0.1098	3.44	28.08	
8	0.1084	3.40	31.47	
9	0.1072	3.36	34.83	
10	0.1048	3.29	38.12	
11	0.1037	3.25	41.37	
12	0.1016	3.19	44.56	
13	0.1013	3.18	47.74	
14	0.1012	3.17	50.91	
15	0.1004	3.15	54.06	
16	0.0996	3.12	57.18	
17	0.0984	3.08	60.26	
18	0.0979	3.07	63.33	
19	0.0959	3.01	66.34	
20	0.0944	2.96	69.30	
21	0.0939	2.94	72.24	
22	0.0914	2.87	75.11	
23	0.0899	2.82	77.93	
24	0.0887	2.78	80.71	
25	0.0871	2.73	83.44	
26	0.0859	2.69	86.13	
27	0.0845	2.65	88.78	
28	0.0762	2.39	91.17	
29	0.0744	2.33	93.51	
30	0.0711	2.23	95.73	
31	0.0612	1.92	97.65	
32	0.0449	1.41	99.06	
33	0.0099	0.31	99.37	
34	0.0070	0.22	99.59	
35	0.0049	0.15	99.75	
36	0.0033	0.10	99.85	
37	0.0021	0.06	99.91	
38	0.0016	0.05	99.96	
39	0.0012	0.04	100.00	
40	0.0000	0.00	100.00	
41	0.0000	0.00	100.00	

Modaliteter, bidrag og koordinater for de første fem akser

Koordinater og bidrag for alle modaliteter i specifik multipel korrespondance analyse af 1991-kohortens videreuddannelse 1996

CONTRIBUTIONS		CATEGORIES					COORDINATES						
IDEN	LABEL	REL. WT.	DISTO	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
3 . EUD_m1													
m2	- EUD:H&K	3.81	1.62	0.35	-0.06	0.02	-0.27	0.43	2.7	0.1	0.0	2.3	5.9
m3	- EUD:Byg&Anlæg	1.19	7.44	0.17	-0.35	-0.20	0.20	-0.87	0.2	1.1	0.4	0.4	7.7
m4	- EUD:Jern&Metal	1.42	6.06	0.24	-0.46	-0.70	0.53	-0.15	0.5	2.3	5.4	3.3	0.3
m5	- EUD:Grafisk	0.21	46.02	0.54	-0.04	0.92	-0.38	-0.17	0.4	0.0	1.4	0.3	0.1
m6	- EUD:Teknik Industri+	0.79	11.65	-0.25	0.96	1.11	-0.23	0.14	0.3	5.4	7.5	0.4	0.1
m7	- EUD:Service	0.26	36.81	-0.32	-0.61	0.37	-0.80	1.61	0.2	0.7	0.3	1.4	5.8
m8	- EUD:Levnedsmidd	0.77	11.91	0.02	0.36	-0.37	-0.57	-0.18	0.0	0.8	0.8	2.1	0.2
m9	- EUD:Jordbrug&fisk	0.53	17.76	-0.58	1.37	-0.65	1.70	0.83	1.0	7.5	1.7	13.0	3.1
m11	- EUD:Sundhed	0.92	9.83	-1.52	-0.37	0.68	0.04	-1.26	12.3	0.9	3.2	0.0	12.5
38 . UDD_mor													
m1	- Førskole/grundskole/	4.35	1.30	-0.27	0.40	-0.63	-0.05	-0.10	1.8	5.0	13.2	0.1	0.4
m4	- Erhverv Grund, Prakt	3.32	2.01	0.46	-0.57	0.30	-0.32	0.07	4.1	8.1	2.3	2.9	0.1
m6	- MVU/Bachelor	0.74	12.55	0.65	0.31	1.40	1.78	0.14	1.8	0.5	11.1	19.6	0.1
39 . UDD_far													
m1	- Førskole/grundskole/	3.06	2.27	-0.34	0.54	-0.82	0.20	-0.02	2.1	6.5	15.9	1.0	0.0
m4	- Erhverv Grund, Prakt	4.11	1.43	0.34	-0.45	0.14	-0.38	-0.03	2.8	6.3	0.6	5.1	0.0
m6	- MVU/Bachelor	0.58	16.30	0.84	0.10	1.78	1.79	0.27	2.4	0.0	14.0	15.5	0.4
48 . Ledig1991													
m1	- 0-1% ledig i 1991	6.02	0.66	0.21	-0.28	-0.19	0.09	0.35	1.5	3.5	1.6	0.4	6.3
m2	- 1-10% ledig i 1991	1.23	7.11	-0.43	-0.34	0.27	-0.27	-1.51	1.3	1.1	0.7	0.7	23.9
m3	- 10-25% ledig i 1991	1.21	7.29	-0.25	0.28	0.09	-0.36	-0.47	0.4	0.7	0.1	1.3	2.2
m4	- 25-50% ledig i 1991	1.02	8.80	-0.33	1.28	0.48	0.15	0.09	0.6	12.3	1.8	0.2	0.1
m5	- 50-90% ledig i 1991	0.30	31.83	-0.25	1.49	0.52	0.26	0.56	0.1	5.0	0.6	0.2	0.8
49 . Ledig1996													
m1	- 0-1% ledig i 1996	6.30	0.59	0.08	-0.26	-0.14	0.22	0.09	0.2	3.2	0.9	2.6	0.5
m2	- 1-10% ledig i 1996	1.34	6.44	-0.22	0.13	-0.04	-0.41	-0.29	0.4	0.2	0.0	1.9	0.9
m3	- 10-25% ledig i 1996	0.70	13.36	-0.06	0.45	0.16	-0.11	-0.58	0.0	1.0	0.1	0.1	0.1

2.0													
m4	- 25-50% ledig i 1996	0.71	13.10	-0.10	0.74	0.33	-0.38	-0.12	0.0	2.9	0.6	0.9	
0.1													
m5	- 50-90% ledig i 1996	0.52	18.24	-0.09	1.15	0.94	-0.87	0.38	0.0	5.1	3.5	3.3	
0.7													
	62 . enlig1991												
m1	- i forhold 1991	7.01	0.43	-0.28	-0.25	-0.09	0.16	0.13	3.1	3.3	0.5	1.6	
1.0													
m2	- enlig 1991	2.99	2.34	0.65	0.59	0.22	-0.39	-0.30	7.3	7.8	1.1	3.7	
2.2													
	63 . enlig1996												
m1	- i forhold 1996	6.95	0.44	-0.33	-0.12	0.04	-0.10	0.28	4.4	0.8	0.1	0.6	
4.7													
m2	- enlig 1996	3.05	2.28	0.75	0.28	-0.09	0.24	-0.65	10.1	1.8	0.2	1.4	
10.8													
	66 . har_born1996												
m1	- ikke-forsøger 1996	3.36	1.98	-0.91	0.01	0.38	-0.28	0.29	16.1	0.0	3.8	2.2	
2.4													
m2	- forsørger 1996	6.38	0.57	0.48	0.00	-0.21	0.15	-0.17	8.7	0.0	2.1	1.2	
1.5													
	67 . har_born1991												
m1	- ikke-forsøger 1991	2.84	2.53	-0.68	-0.43	0.11	0.55	-0.34	7.7	4.0	0.3	7.2	
2.8													
m2	- forsørger 1991	6.53	0.53	0.35	0.20	-0.08	-0.23	0.08	4.6	2.0	0.3	2.9	
0.3													
	76 . Parents.ethn.bin												
m1	- F & M DK	7.19	0.39	0.12	-0.04	-0.15	0.01	0.02	0.6	0.1	1.3	0.0	
0.0													
m2	- F eller M DK	0.23	42.40	0.57	-0.04	1.21	0.43	-0.11	0.4	0.0	2.6	0.4	
0.0													

Koordinater og bidrag for alle modaliteter i specifik multipel korrespondance analyse af 1991-kohortens videreuddannelse 2006-10

CATEGORIES		COORDINATES					CONTRIBUTIONS						
IDEN	LABEL	REL. WT.	DISTO	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
3	. EUD_m1												
m2	- EUD:H&K	3.81	1.62	0.23	-0.08	0.01	-0.24	-0.19	1.1	0.1	0.0	1.6	
1.0													
m3	- EUD:Byg&Anlæg	1.19	7.44	0.10	0.17	0.01	-0.18	0.48	0.1	0.2	0.0	0.3	
2.0													
m4	- EUD:Jern&Metal	1.42	6.06	0.12	-0.04	-0.06	-0.02	0.57	0.1	0.0	0.0	0.0	
3.5													
m5	- EUD:Grafisk	0.21	46.02	0.09	0.18	0.23	-0.97	-0.21	0.0	0.0	0.1	1.5	
0.1													
m6	- EUD:Teknik Industri+	0.79	11.65	-0.52	0.06	0.31	-0.22	-0.49	1.1	0.0	0.5	0.3	
1.4													
m7	- EUD:Service	0.26	36.81	-0.29	0.83	0.43	0.25	-1.36	0.1	1.1	0.3	0.1	
3.7													
m8	- EUD:Levnedsmidd	0.77	11.91	-0.10	-0.42	0.29	0.31	0.02	0.0	0.8	0.5	0.5	
0.0													
m9	- EUD:Jordbrug&fisk	0.53	17.76	0.16	0.98	0.47	1.43	0.52	0.1	3.1	0.8	7.9	
1.1													
m11	- EUD:Sundhed	0.92	9.83	-0.72	-0.37	-0.90	0.51	-0.16	2.5	0.8	5.1	1.8	
0.2													
38	. UDD_mor												
m1	- Førskole/grundskole/	4.35	1.30	0.06	-0.20	0.08	0.72	0.24	0.1	1.1	0.2	16.6	
1.9													
m4	- Erhverv Grund, Prakt	3.32	2.01	0.24	0.05	-0.06	-0.80	-0.06	1.0	0.0	0.1	15.4	
0.1													
m6	- MVU/Bachelor	0.74	12.55	0.21	0.72	0.06	-0.92	-0.24	0.2	2.3	0.0	4.6	
0.3													
39	. UDD_far												
m1	- Førskole/grundskole/	3.06	2.27	0.12	-0.16	0.11	0.97	0.31	0.2	0.5	0.2	21.2	
2.2													
m4	- Erhverv Grund, Prakt	4.11	1.43	0.20	-0.04	-0.04	-0.58	0.00	0.9	0.0	0.0	10.0	
0.0													
m6	- MVU/Bachelor	0.58	16.30	0.28	0.72	0.09	-1.38	-0.43	0.2	1.8	0.0	8.1	
0.8													
51	. Ledig2006												
m1	- 0-1% ledig i 2006	7.96	0.26	0.07	0.11	-0.24	0.00	0.14	0.2	0.6	3.1	0.0	
1.1													
m2	- 1-10% ledig i 2006	0.74	12.49	0.16	-0.72	0.53	-0.03	-0.27	0.1	2.3	1.4	0.0	
0.4													
m3	- 10-25% ledig i 2006	0.33	29.35	-0.64	-0.55	1.79	0.13	-0.68	0.7	0.6	7.2	0.0	
1.1													
m4	- 25-50% ledig i 2006	0.29	33.47	-1.02	-0.48	2.57	-0.03	-1.18	1.6	0.4	13.0	0.0	
3.0													
61	. enlig2010												
m1	- i forhold 2010	7.82	0.28	0.08	-0.02	-0.08	0.04	-0.17	0.3	0.0	0.3	0.1	
1.8													
m2	- Enlig_2010	2.18	3.58	-0.30	0.08	0.29	-0.14	0.62	1.1	0.1	1.2	0.3	
6.3													
65	. enlig2006												
m1	- i forhold 2006	7.80	0.28	0.31	-0.05	-0.06	0.10	-0.26	4.0	0.1	0.2	0.6	
4.0													
m2	- enlig 2006	2.20	3.56	-1.10	0.17	0.23	-0.35	0.93	14.2	0.4	0.8	2.0	
14.4													
69	. har_born2006												

m1	- ikke-forsøger 2006	6.60	0.51		0.42	-0.09	0.02	0.10	-0.33		6.2	0.3	0.0	0.5
5.4														
m2	- forsørger 2006	2.93	2.42		-0.97	0.20	-0.04	-0.24	0.82		14.6	0.7	0.0	1.2
14.7														
76	. Parents.ethn.bin													
m1	- F & M DK	7.19	0.39		0.19	-0.02	0.03	-0.02	0.10		1.4	0.0	0.0	0.0
0.5														
m2	- F eller M DK	0.23	42.40		-0.04	0.25	0.00	-1.11	-0.10		0.0	0.1	0.0	2.1
0.0														
78	. socstil.2005.sim													
m1	- 2006:Leder/selvst	1.28	6.79		0.60	2.06	0.35	0.29	0.15		2.4	32.7	1.0	0.8
0.2														
m2	- 2006: Lønarb	7.24	0.38		0.15	-0.39	-0.13	-0.09	0.19		0.8	6.6	0.9	0.4
2.0														
m4	- 2006: ledig m.v.	0.54	17.37		-1.40	-0.32	2.52	0.07	-1.28		5.6	0.3	23.4	0.0
6.7														
m6	- 2006: pension m.v.	0.40	24.23		-2.65	0.86	-2.14	0.49	-1.72		14.7	1.8	12.3	0.7
8.8														
79	. socstil.2009sim													
m1	- 2010::Leder/selvst	1.60	5.23		0.58	1.77	0.35	0.20	0.12		2.8	30.3	1.3	0.4
0.2														
m2	- 2010: Lønarb	6.48	0.54		0.18	-0.47	-0.14	-0.08	0.16		1.2	8.7	0.8	0.3
1.3														
m4	- 2010: ledig m.v.	0.69	13.40		-0.97	-0.31	1.83	-0.09	-0.19		3.5	0.4	15.8	0.0
0.2														
m6	- 2010:: pension m.v.	0.61	15.33		-2.28	0.67	-1.49	0.36	-1.44		16.9	1.7	9.2	0.6
9.5														

Koordinater og bidrag for alle modaliteter i specifik multipel korrespondance analyse af 2006-kohortens videreuddannelse 2010

AXES 1 TO 5

CONTRIBUTIONS		CATEGORIES			COORDINATES									
IDEN	LABEL	REL. WT.	DISTO	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
-----+-----+-----														
---+-----														
3 . EUD_m1														
m1	- EUD:Pæda	0.27	36.18	-0.64	-1.46	0.42	0.13	-1.01	0.6	4.3	0.4	0.0		
2.4														
m2	- EUD:H&K	2.51	2.98	0.63	-0.07	-0.58	-0.06	0.30	5.6	0.1	6.7	0.1		
2.0														
m3	- EUD:Byg&Anlæg	1.56	5.41	0.29	0.72	0.64	0.03	-0.06	0.8	6.1	5.1	0.0		
0.1														
m4	- EUD:Jern&Metal	1.16	7.62	0.18	0.16	0.31	0.54	-0.18	0.2	0.2	0.9	2.9		
0.3														
m6	- EUD:Teknik Industri+	0.26	37.85	0.12	-2.12	1.64	0.88	0.53	0.0	8.7	5.5	1.7		
0.6														
m7	- EUD:Service	0.27	36.23	0.01	0.24	0.93	0.84	-0.65	0.0	0.1	1.9	1.6		
1.0														
m8	- EUD:Levnedsmidd	0.65	14.35	-0.01	0.04	-0.36	-0.06	-0.69	0.0	0.0	0.7	0.0		
2.7														
m9	- EUD:Jordbrug&fisk	0.51	18.52	0.53	-0.19	0.60	0.53	0.29	0.8	0.1	1.5	1.2		
0.4														
m10	- EUD:Transport	0.28	35.32	-0.46	1.34	0.28	0.33	-2.76	0.3	3.8	0.2	0.2		
18.2														
m11	- EUD:Sundhed	2.38	3.20	-0.96	-0.21	-0.36	-0.55	0.39	12.2	0.8	2.5	6.0		
3.2														
38 . UDD_mor														
m1	- Førskole/grundskole/	3.43	1.92	-0.45	-0.08	-0.38	0.19	-0.44	3.8	0.2	4.0	1.1		
5.8														
m4	- Erhverv Grund, Prakt	3.56	1.81	0.40	0.24	-0.18	0.20	0.39	3.2	1.5	1.0	1.2		
4.6														
m6	- MVU/Bachelor	1.11	8.02	0.73	-0.16	1.00	-1.52	-0.17	3.3	0.2	8.8	21.3		
0.3														
+-----+----- CUMULATED CONTRIBUTION = 10.4 1.9 13.8 23.6														
10.7														
39 . UDD_far														
m1	- Førskole/grundskole/	2.70	2.71	-0.39	-0.12	-0.42	0.22	-0.59	2.3	0.3	3.8	1.1		
8.0														
m4	- Erhverv Grund, Prakt	4.35	1.30	0.33	0.21	-0.12	0.13	0.34	2.6	1.4	0.5	0.6		
4.3														
m6	- MVU/Bachelor	0.56	16.96	0.82	-0.39	1.39	-2.32	-0.22	2.1	0.6	8.5	25.0		
0.2														
51 . Ledig2006														
m1	- 0-1% ledig i 2006	7.83	0.28	0.20	0.23	0.11	0.11	-0.04	1.7	3.1	0.8	0.8		
0.1														

m2	- 1-10% ledig i 2006	1.05	8.52		-1.07	-0.27	-0.60	-0.89	0.55		6.7	0.6	3.0	7.0
2.7														
m3	- 10-25% ledig i 2006	0.57	16.68		-0.61	-1.30	-0.59	-0.21	0.01		1.2	7.2	1.6	0.2
0.0														
m4	- 25-50% ledig i 2006	0.28	35.04		-0.20	-2.50	-0.02	0.59	-1.13		0.1	13.1	0.0	0.8
3.0														

| 55 . disp_indkomst_2006

|

m1	- <= 113616,00	2.22	3.50		0.33	-0.95	0.00	0.07	0.02		1.4	15.0	0.0	0.1
0.0														
m2	- 113616,01 - 137655,0	2.54	2.93		0.44	0.05	-0.54	0.01	0.28		2.8	0.0	5.8	0.0
1.8	0.07 0.00 0.10 0.00 0.03													

m3	- 137655,01 - 155759,0	1.67	5.00		-0.08	0.25	-0.15	-0.22	0.18		0.1	0.8	0.3	0.7
0.5														

m4	- 155759,01 - 171542,2	1.05	8.56		-0.53	0.46	0.05	-0.28	0.18		1.7	1.7	0.0	0.7
0.3														

m5	- 171542,26 - 187612,0	0.71	13.17		-0.68	0.67	0.34	-0.12	-0.90		1.8	2.4	0.7	0.1
4.9														

m6	- 187612,01 - 206681,0	0.51	18.80		-0.68	0.88	0.63	-0.13	-0.84		1.3	2.9	1.6	0.1
3.1														

m7	- 206681,01 - 234131,0	0.32	30.10		-0.79	0.93	0.78	0.30	-1.33		1.1	2.1	1.6	0.2
4.9														

```

| 61 . enlig2010
|
| m1 - i forhold 2010      5.44  0.84 | -0.36  0.05  0.06 -0.19  0.03 | 4.0  0.1  0.1  1.6
0.0
| m2 - Enlig_2010         4.56  1.19 |  0.43 -0.06 -0.07  0.23 -0.04 | 4.8  0.1  0.2  1.9
0.1

| 65 . enlig2006
|
| m1 - i forhold 2006      6.74  0.48 | -0.22  0.04  0.23  0.21  0.32 | 1.7  0.1  2.7  2.5
5.8
| m2 - enlig 2006         3.26  2.07 |  0.44 -0.08 -0.47 -0.44 -0.65 | 3.6  0.1  5.6  5.2
11.9

| 69 . har_born2006
|
| m1 - ikke-forsøger 2006  3.21  2.12 | -0.94  0.10  0.28  0.01  0.26 | 15.8  0.3  2.0  0.0
1.8
| m2 - forsørger 2006     6.08  0.64 |  0.50 -0.03 -0.26 -0.09 -0.18 | 8.6  0.0  3.4  0.4
1.6

| 76 . Parents.ethn.bin
|
| m1 - F & M DK           7.24  0.38 |  0.16  0.13 -0.15 -0.02 -0.02 | 1.0  0.9  1.3  0.0
0.0
| m2 - F eller M DK       0.26 36.91 |  0.40 -0.62  0.66 -1.09 -0.29 | 0.2  0.8  0.9  2.6
0.2
| m3 - F & m ikke-DK      0.31 31.38 | -0.42 -1.74  0.32  0.74  0.11 | 0.3  7.0  0.3  1.4
0.0

| 79 . socstil.2009sim
|
| m1 - 2010::Leder/selvst  0.54 17.64 |  0.65  0.09  1.00  0.51 -0.08 | 1.3  0.0  4.3  1.1
0.0
| m2 - 2010: Lønarb       7.39  0.35 | -0.07  0.21 -0.20 -0.12  0.06 | 0.2  2.4  2.3  0.9
0.2
| m3 - 2010: Uddannelse   0.27 36.57 |  0.67 -1.07  1.20 -0.78  0.27 | 0.7  2.3  3.0  1.3
0.2
| m4 - 2010: ledig m.v.    1.09  8.18 | -0.04 -0.92 -0.05  0.30 -0.53 | 0.0  6.9  0.0  0.8
2.6
| m6 - 2010:: pension m.v. 0.39 24.70 |  0.15 -0.67  1.45  1.30  0.19 | 0.0  1.3  6.5  5.5
0.1

```

